

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نشریه پژوهشی

روش

با رویکردی به مهدویت

نشریه داخلی مدرسه علمیه آیت الله ایروانی رحمته قم

شماره اول، پاییز ۱۳۹۸

مدیر مسئول: کبری محمدی

سر دبیر: فهیمه نجف پور

مدیر داخلی: فرحناز قاسمی سراب

ویراستار: قربانی

اعضای هیئت تحریریه: راضیه علی اکبری، طاهره حیاتی،
مرضیه باباخان، شمسی کرمی نامیوندی، فرحناز قاسمی و
فهیمه نجف پور

فهرست مطالب

سخن سردبیر.....	۴
مقالات علمی.....	۴
دستاوردها ی تربیتی حکومت جهانی مهدی موعود.....	۶
نقش زن در خانواده با تأکید بر سبک زندگی مهدوی.....	۴۰
آثار فردی انتظار حضرت مهدی <small>علیه السلام</small> در زندگی انسان.....	۶۱
شاخصه‌های فردی و اجتماعی سبک زندگی مهدوی.....	۷۵
معرفی کتاب ما منتظریم.....	۱۰۳
متن ادبی.....	۱۰۶
مصاحبه با طلبه پژوهشگر.....	۱۰۸
آشنایی با مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه قم.....	۱۱۱
معرفی نرم‌افزارها؛ سایت‌ها؛ رسانه‌های مهدویت.....	۱۱۳
فعالیت‌های پژوهشی (مهدویت).....	۱۱۵
چکیده مقالات پایانی (مهدویت).....	۱۲۰

سخن سردبیر

السلامُ عَلَى الْمَهْدِيِّ، الَّذِي يَمَلَأُ اللَّهُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَعَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْمًا وَجوراً

به لطف خداوند و همکاری مدیر محترم، معاونت پژوهش و طلاب مدرسه، اولین شماره «نشریه پژوهشی روش با رویکرد مهدویت مدرسه علمیه آیت الله ایروانی رحمته قم» منتشر می‌شود. قابل ذکر است که علت نامگذاری این نشریه به «روش» از این جهت است که در هر شماره از این نشریه به موضوعاتی متفاوت پرداخته می‌شود که سبک پژوهش‌های مدرسه در آن مورد توجه است: مانند روش مهدوی، روش خانواده و... یکی از اهداف اصلی انتشار این نشریه، انگیزه‌بخشی و تشویق روحیه مطالعه و پژوهش طلاب در این مدرسه است. در راستای این هدف، بخش‌های متنوع علمی برای نشریه در نظر گرفته شده است تا طلاب با هر توانمندی و سلیقه علمی بتوانند در آن قلم بزنند؛ مانند بخش مقاله علمی، معرفی کتاب، معرفی مرکز پژوهشی، معرفی شخصیت‌های علمی، معرفی سایت و نرم‌افزار، منبع‌شناسی، چکیده مقالات و...

فرهنگ مهدویت تبلور آموزه‌های اسلام نابی است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در اختیار انسان‌ها قرار داده است. حقیقت فرهنگ مهدویت تافته جدا بافته نیست بلکه همان آموزه‌هایی است که احیاناً در گذر زمان دستخوش تغییرات شده است. فرهنگ مهدویت وابسته به یک اتفاق بزرگ است که از آن به‌عنوان قیام جهانی مهدی موعود یاد می‌شود.

یکی از وقایعی مهمی که انقلاب اسلامی با آن روبه‌رو است، تأثیر فرهنگ مهدویت در انقلاب اسلامی است. رهبر معظم انقلاب اسلامی، امام خامنه‌ای عجله در بیانیه گام دوم فرمودند: «شعارهای انقلاب اسلامی، کهنه‌شدنی نیست!»؛ چراکه تجلی و تحقق این شعارها در آرمان‌شهر مهدوی خواهد بود. طبق این بیانیه یکی از رسالت‌ها و

مأموریت‌های نسل جوان، علم و پژوهش است. در این میان، نقش بانوان طلبه در عرصه علم و پژوهش، مورد تأکید رهبری است و اساساً علم و پژوهش، مهم‌ترین مجرای حرکت به سوی تمدن اسلامی است؛ بنابراین با توجه به تأکیدات معظم له، ضرورت دارد بانوان طلبه، آگاهی خودشان را در عرصه پژوهش و مهدویت تقویت کنند. در این راستا در این نشریه سعی شده است برخی از مباحث مهدویت به صورت فشرده ارائه شود؛ مانند آشنایی طلاب با مراکز مهدویت، نرم‌افزارها و سایت‌های مهدویت و... تا بدین وسیله، زمینه برای گسترش فرهنگ مهدویت در بین طلاب بوده و پاسخگوی نیازهای فکری و اعتقادی طلاب و مردم و نیز مقابله با شبهات و انحرافات باشد.

و من الله التوفیق

فهیمة نجف‌پور

مقالات علمی

دستاوردهای تربیتی حکومت جهانی مهدی موعود

عذرا جعفری^۱

چکیده

از جمله اعتقادات مهم تشیع، مهدویت و اعتقاد به وجود امام غایبی است که به اذن الهی، ظهور خواهد کرد و جهان را پس از اینکه از ظلم و جور آکنده شده است، پر از عدل و داد خواهد کرد و با حکومت عادلانه خود، مدینه فاضله‌ای خواهد ساخت که در آن، انسان‌ها در سایه تکامل عقلی به حقیقت عالم پی خواهند برد و رشد و شکوفایی علمی و معنوی رخ خواهد داد و مردم در نهایت آرامش، زندگی خواهند کرد.

بر اساس روایات شیعی، حکومت امام مهدی علیه السلام نتایج و دستاوردهای بسیاری اعم از اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، دینی، تربیتی و... برای مردم آن عصر خواهد داشت که به واسطه این دستاوردها مدینه فاضله‌ای تشکیل خواهد شد که هیچ‌گونه رنج و گرفتاری و ناآرامی روحی - روانی در افراد آن جامعه قابل مشاهده نیست. نوشتار حاضر در پی پاسخ به این سؤال است که حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام به لحاظ تربیتی چه نتایج و دستاوردهایی برای مردم به‌ارمغان خواهد آورد؟ آنچه از کلام معصومین علیهم السلام در این رابطه برداشت می‌شود این است که حضرت ولی عصر علیه السلام با اقدامات سرشار از عدالت خویش، سبب تربیت روحی مردم شده و آنها را به غنای درونی و بیرونی

^۱ استاد سطح دو مدرسه آیت‌الله ایروانی رحمته الله علیه رشته کلام اسلامی.

می‌رساند؛ به گونه‌ای که مبدأ میل انسان‌های آن عصر تغییر کرده و همه به انجام فضائل، راغب می‌شوند و رذایل از نظر آنها نکوهیده خواهد بود؛ لذا افراد آن جامعه در سایه حکومت حضرت با اختیار و انتخاب خویش، فضائل اخلاقی را سرلوحه رفتار خود قرار خواهند داد. در این مقاله سعی شده است به دستاوردهای تربیتی حکومت حضرت ولی عصر علیه السلام در سه بُعد معرفت، اخلاق و رفتار از نگاه روایات پرداخته شود.

کلیدواژه: دستاورد، تربیت، حکومت، امام مهدی علیه السلام عصر ظهور

۱ - مقدمه

خداوند متعال پس از خلقت انسان برای نشان دادن راه کمال و سعادت، واسطه‌های فیض خویش را بر انسان نازل کرد و از طریق هزاران نبی و رسول، مسیر را برای رسیدن به قرب الهی به بشر نشان داد؛ هدف تمام انبیا، رسیدن انسان به خداوند بود و برای نیل به چنین هدفی برنامه تربیت انسان مبنی بر ایجاد تغییر و تحول در انسان برای رساندن وی به عبودیت الهی را دنبال نمودند. چراکه انسان، شگفت‌ترین مخلوق خداوند بوده و مستعد اتصاف به همه صفات و کمالات الهی است و می‌تواند به جایگاهی برسد که مصداق کامل جانشین و خلیفه پروردگار شود؛ این سیر، جز با تربیت حقیقی، میسر نمی‌شود.

در این راستا تمام تلاش انبیا بر این بود که انسان را از وابستگی‌ها و معبودهای مجازی، جدا ساخته و معبود حقیقی را به او نشان دهند؛ چراکه تمام علایق مادی و معبودهای مجازی، غل و زنجیری به پای روح انسان است و او را از رسیدن به غایت، یعنی حق تعالی بازمی‌دارد.

برای رهایی از موانع حرکت به سوی حضرت حق باید عشق به پروردگار عالم در نهاد انسان برتر از هر عشقی باشد تا همواره در تعارض علایق و وابستگی‌ها بتواند، موردی را انتخاب کند که وی را به خداوند منان نزدیک‌تر می‌سازد؛ همان‌طور که خود خداوند در توصیف مؤمنان می‌فرماید: ﴿اَشَدَّ حُبًّا لِّلّٰهِ﴾؛ (بقره/ ۱۶۵)

برای رسیدن به عشق برتر که همان عشق به پروردگار است باید شناخت و معرفت در انسان، پرورش یابد. طبیعی است اگر انسان یک عشق برتر را بشناسد، به آن وابسته می‌شود و در تراحم علایق، عشق‌های پایین‌تر را رها می‌کند؛ پس کلید عشق برتر، شناخت است.

همه انبیا و اوصیا آمدند تا انسان را از طریق شناخت به عشق متعالی و عبودیت حضرت حق برسانند یا به بیان دیگر، انسان‌ها را در این راستا تربیت کنند. آنها همه به دنبال ایجاد تغییر در انسان‌ها برای رسیدن به عبودیت خداوند بودند و در این راه، نهایت تلاش خود را کردند؛ اما به دلایلی نتوانستند این هدف را به‌طور کامل، محقق سازند. امام مهدی علیه السلام حلقه آخر این سلسله است که این مهم را به‌معنای کامل در جهان، محقق خواهد ساخت. در نظام مهدوی نیز همچون رویه انبیا و اوصیای پیشین، آغاز تربیت از حقیقت یگانه‌ای است که خالق جهان است و هدف تربیت نیز معطوف به اوست. لذا امام زمان علیه السلام پس از ظهور، تمام هم و غم خویش را برای تربیت انسان‌های آن عصر به‌کار می‌گیرد و در راستای نیل به تربیت حقیقی، از طریق اصول و روش‌های تربیت دینی تغییرات اساسی در ویژگی‌های روحی مردم ایجاد می‌کند.

جهت تبیین مسئله تربیت و نتایج تربیتی حاصل‌شده در عصر ظهور در این مقاله به معنا و مفهوم تربیت و دستاورد و همچنین آثار تربیتی حکومت امام عصر ارواحنا فداه می‌پردازیم.

۲ - مفهوم شناسی

۲-۱ تربیت

واژه تربیت در زبان فارسی و عربی در معانی متعددی به کار رفته است؛ در زبان فارسی تربیت به معنی پروردن، آداب و اخلاق را به کسی یاددادن (عمید، ۱۳۸۹، ص: ۳۳۵) به کار رفته است؛ اما در عربی برای تعیین ریشه کلمه تربیت اختلاف نظر وجود دارد؛ لغت‌شناسان عرب‌زبان دو ریشه «ربو» به معنای زیادت در رشد متربی (المعجم البسیط، ۱۴۱۲، ص: ۳۱۲) و «رب» به معنای تغییر و تحول تدریجی در راه رسیدن به کمال را برای تربیت، مطرح کردند؛ به عنوان مثال راغب اصفهانی در کتاب «مفردات» خود، تربیت را از ریشه رب دانسته و به معنای تغییر و تحول تدریجی و رو به کمال می‌داند. (راغب اصفهانی، ص: ۲۴۵)

برای تعریف اصطلاحی تربیت هر متفکری از زاویه‌ای به آن پرداخته است؛ اما در این نوشتار معنای اصطلاحی تربیت عبارت است از: مجموعه اعمال عمدی و هدف‌دار به منظور آموزش گزاره‌های معتبر به افراد دیگر به نحوی که آن افراد در عمل و نظر به آن آموزه‌ها متعهد و پایبند شوند؛ در واقع تربیت، تغییری در جهت رسیدن انسان به کمال است. (ر.ک. تربیت دینی، داوودی، ص: ۲۶)

لذا می‌توان گفت تربیت اسلامی عبارت است از شکوفایی استعدادهای خدادادی در هر انسان به منظور ایجاد اعتدال در زندگی و با قصد رسیدن به اهداف و کمال مطلوب مورد نظر خداوند. (ر.ک. اسحاقیان درچه، ص: ۱۰۴)

با توجه به معانی ذکرشده، تربیت در این مقاله به معنای پرورش دادن استعدادهای انسان در جهت تغییر در بُعد معرفت و اخلاق و رفتار برای رسیدن به کمال مطلوب که همان قرب حق تعالی است، است.

۲-۲ دستاورد

دستاورد مصدر مرخّم از دست آوردن است که به معنای دست آورده، نتیجه، نتیجه عمل، برآیند کار یا فکر، خواسته‌ای که محقق شده باشد و دست یافتن به چیزی را گویند.

با توجه به معنای لغوی کلمه دستاورد، می‌توان گفت در این مقاله دستاورد، همان اهداف حکومت امام زمان علیه السلام و نتیجه عملکرد حضرت در مدیریت و اداره عالم هست با این توضیح که قبل از تحقق با لفظ اهداف از آن نام می‌برند؛ اما پس از تحقق می‌توان به آن اهداف، لفظ دستاورد را اطلاق کرد. از این رو منظور از دستاورد در این مقاله تحقق اهداف ترسیم‌شده برای حکومت جهانی امام زمان علیه السلام است.

۲-۳ حکومت مهدوی

آنچه از کتاب مقدس قرآن برمی‌آید این است که دین کامل نزد خداوند متعال، اسلام است^۱ که جهانی بوده و بر تمام ادیان، غالب خواهد شد. لذا از همان ابتدای هدایت بشر به واسطه انبیا یکی از برنامه‌های مهم آنها تأسیس حکومت اسلامی و تشکیل امت واحد جهانی اسلام بوده است؛ امروزه سازمان‌ها و نهادهای فراملی با وجود کمبودها، نارسایی‌ها، ظلم و ستم، فساد و تباهی، خودکامگی و استبداد دولت‌ها، نتوانسته‌اند پاسخگوی نیازها و احتیاجات بشر باشند و به جای تشکیل شدن یک امت واحد جهانی

^۱ انّ الدین عندالله الاسلام (آل عمران / ۱۹)

روز به روز بر ستیزه‌جویی‌ها و تباهی فرهنگ‌ها و پرخاشگری میان سیاستمداران افزوده می‌شود؛ چراکه انسان با عقل معاش منفصل از حقایق الهی، احکام و قوانین حقوقی را تنظیم می‌کند و بعد از مدتی متوجه نواقص آن شده و قوانین جدیدی وضع می‌کند؛ اما از آنجاکه آنها را هم درست به همین شیوه تنظیم کرده است متوجه ناکارآمدی آن شده و مجدداً قوانین دیگری وضع می‌کند و همین‌طور... در چنین جامعه‌ای انسان‌ها از قوانین و حکومت‌های صرفاً بشری قطع امید کرده و به دنبال حاکمیت فراگیر و بدون نقص خواهند بود که بتواند پاسخگوی احتیاجات مادی و معنوی و اقتصادی و علمی و... مردم جهان باشد؛ این حاکمیت تنها در سایه وجود امامی معصوم، آگاه و شجاع، امکان دارد و چندین قرن زندگی بشر نشان داده است که امکان تشکیل مدینه فاضله به دست بشر وجود ندارد و باید منتظر موعود آسمانی باشیم. (ر.ک. کارگر، ۱۳۸۹، ۲۵۲)

حکومت جهانی با اوصاف ذکر شده تا به امروز محقق نشده است و به یقین با انقلاب جهانی حضرت ولی عصر ارواحنا فداه جامه عمل خواهد پوشید؛ حکومت جهانی مهدی علیه السلام و ظهور مصلح کل، وعده قطعی خداوند است^۱ که حکومت را در برهه حساسی از زمان به دست بندگان صالح و برگزیده خواهد داد^۲ و به وسیله او، عدالت، رفاه، علم، بهداشت، آسایش، عدل و داد، آبادانی، یکتاپرستی و نیکی در پهنه زمین ارزانی خواهد بخشید. (همان، ۲۵۴)

این حکومت جهانی دارای مبانی و اهداف خاصی است؛ بنای حکومت امام زمان عجل الله تعالی فرجه بر این است که چون انسان‌ها همه دارای فطرت واحد و منشأ یگانه

^۱ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۗ يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ۗ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (نور/ ۵۵)

^۲ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ (انبیا/ ۱۰۵)

هستند لذا ستیزه‌جویی آنها باهم برخلاف فطرتشان است و به لحاظ سرشت واحد، خواهان حکومت واحدی هستند که در آن حکومت، رشد و تعالی پیدا کنند و عدالت به‌جای ظلم بنشیند؛ لازمه چنین حکومتی این است که این حکومت باید دین‌محور باشد و حاکمان آن از صالحان باشند تا بتوانند با عدالت، حکمرانی کنند و به دینداری و تعالی روحی مردم کمک کنند.

۳ - دستاوردهای تربیتی و حکومت امام مهدی

دوازدهمین امام شیعیان، حضرت مهدی موعود پس از ظهور، وعده خداوند را محقق ساخته و حکومت واحد جهانی را تشکیل خواهد داد که این حکومت با دین‌مداری و محقق‌ساختن آموزه‌های دینی به لحاظ تربیتی، دستاوردهایی در بعد فرد و اجتماع خواهد داشت. از آنجاکه تربیت به معنای تغییر و تحولی است که در اثر شکوفایی استعداد انسان در راستای رسیدن به کمال، حاصل می‌شود؛ لذا امام زمان پس از ظهور، تمام هم و غم خویش را برای تربیت انسان‌های آن عصر به کار می‌گیرد و آنها را به مسیری که با فطرتشان هماهنگ است وارد می‌کند تا بتوانند به کمال شایسته خویش برسند. ایشان روند تربیت انسان‌ها را با فرایند شکوفاسازی استعدادهای روحی شروع می‌کند. از آنجاکه انسان دارای دو بُعد جسمانی و روحانی است، برای تغییر و تحول و شکوفایی سرمایه‌های وجودی‌اش نیازمند تغییر مثبت شرایط بُعد مادی و بُعد روحی است؛ لذا حضرت در مسیر تربیت انسان‌های عصر ظهور از نظر روحی و هم از نظر مادی آنها را تغذیه نموده و پشتیبانی می‌کند. به‌عنوان مثال نیازمندی‌های مادی را که غل و زنجیری به پای روح انسان هستند و او را در بند می‌کشند از بین برده و زمینه‌های آرامش روحی - روانی انسان‌ها را فراهم می‌سازد تا بتوانند در جهت رشد، بهتر و سریع‌تر پیش روند و تمام قوا و استعدادهای روحی آنها شکوفا شود.

در همین دوران، ظرفیت‌های وجودی انسان و توانایی‌ها و استعدادها، شناسایی و زمینه‌های شکوفایی آن با توجه به سیرت الهی انسان‌ها مطرح می‌شود. در نتیجه تمام راه‌های پیشرفت مادی و معنوی و استفاده درست از منابع و امکانات، فراهم می‌شود.

در روایتی از امام صادق علیه السلام آمده است:

«ایشان را مهدی نامیده‌اند، برای اینکه به هر چیزی که مخفی باشد، هدایت می‌کند».
(مجلسی، بحارالانوار، ج ۵۱، ص: ۳۰)

از این حدیث می‌توان برداشت کرد که امام مهدی علیه السلام زوایای پنهان وجود انسان را آشکار می‌کند و زمینه اصلاح جامعه بشری و بهسازی افکار و رفتار انسان را فراهم می‌سازد. به تعبیر روایت، امام علیه السلام گنج‌های وجودی انسان را استخراج می‌کند.^۱ (اربلی، کشف‌الغمه، ج ۲، ص ۴۷)

با توجه به اینکه لفظ کنوز در روایت مذکور، مطلق به‌کار برده شده است، اعم از هر سرمایه و گنجی است؛ اما از آنجاکه به‌دنبال آن عبارت «یفتح الشکر» آمده است می‌توان گفت، این روایت ارتباط بیشتری با گنج‌های درونی انسان که همان استعدادهای درونی او هست، دارد.

امام، مقام واقعی انسان را به او نشان می‌دهد و انسان وقتی با منزلت واقعی خود آشنا شد، می‌تواند از زندگی مادی و غیر اصیل، دور شده و وارد بسترهای سیر و سلوک روحی در جهت کمال شود.

^۱ «یستخرج الكنوز و یفتح الشکر».

حضرت مهدی علیه السلام برای رساندن انسان‌های عصرش به کمال و هدایت آنها از ضلالت به سوی نور حضرت حق، در سه بُعد معرفت، اخلاق و رفتار، اقداماتی انجام می‌دهد؛ بر این اساس حکومت عادلانه ایشان نتایج و دستاوردهای تربیتی در ابعاد معرفت، اخلاق و رفتار خواهد داشت. شایان ذکر است که انسان برای رسیدن به رشد و تربیت شدن، نیازمند تکامل و پیشرفت در بُعد معرفت و عمل است؛ اگر معرفت انسان، ارتقا یابد، قطعاً در اخلاق و رفتار و عملکرد وی تغییراتی حاصل خواهد شد؛ همچنین ارتقاء عمل انسان منجر به بالارفتن معرفت خواهد شد که نتیجه این رابطه دوسویه، عقلانی شدن انسان یا به بیان دیگر غلبه بُعد عقلی و مجرد فرد بر بُعد مادی و نفسانی او هست که اگر چنین شود، انسان، صاحب حیات طیبه خواهد شد. حضرت ولی عصر علیه السلام با اکمال بُعد معرفت انسان به ارتقاء عمل او کمک می‌کند که نتیجه آن در رفتار انسان تجلی پیدا می‌کند. بر این اساس، دستاوردهای تربیتی حکومت امام مهدی علیه السلام را در سه محور معرفت، اخلاق و رفتار، مورد بررسی قرار می‌دهیم:

۳-۱- دستاوردهای تربیتی حکومت امام مهدی علیه السلام در بُعد معرفت

۳-۱-۱- تکامل عقلی

تفکر صحیح از اهمیت بالایی برخوردار است چراکه تاریکی‌ها را برای انسان روشن می‌سازد^۱ تا آنجاکه عدم تفکر، انسان را در غفلت فرو می‌برد و راه را برای فرورفتن انسان در فساد فراهم می‌کند. همچنان که آموزه‌های قرآنی و روایی، علت فساد را غفلت از آیات الهی و اعتباری بودن دنیا می‌دانند که نتیجه آن اطمینان به این دنیای اعتباری و رضایت به متعلقات آن مثل ثروت، قدرت و ... و فراموش کردن دنیای حقیقی

^۱ بالفکر تتجلی غیاب الامور (غرر الحکم)

و مواجهه با خداست.^۱ از این رو برای نجات انسان‌ها از غفلت و هدایت آنها به سوی حقیقت باید قدرت تفکر و تعقل را در آنها تقویت کرده و ارتقا داد؛ بنابراین یکی از دستاوردهای تربیتی حکومت امام مهدی علیه السلام رشد و تکامل عقلی انسان‌ها است. با توجه به اینکه هدف حکومت امام زمان علیه السلام رساندن انسان‌ها به توحید ناب است و این امر جز با معرفت‌افزایی و آگاهی‌بخشی حاصل نمی‌شود و حرکت انسان در مسیر تربیت، وابسته به میزان شعور و آگاهی وی و عمل بر اساس آن معرفت هست، لذا پس از ظهور از جمله اقدامات اولیه حضرت، ارتقاء معرفت و تکمیل عقول آنها از طریق عرضه حق و توجیه عقلانی آن است تا انسان‌ها به کمال عقلی برسند و با آن، رفع جهالت کنند و در مرحله بعد به کمال اخلاقی برسند و با آن رفع ضلالت نمایند تا بتوانند رفتاری موحدانه داشته باشند. لذا کمال عقلی، پایه و مبنای یک تربیت ریشه‌ای و پایدار است؛ زیرا به واسطه عقل، انسان می‌تواند متوجه عشق برتر شده و در تراحم علائق، خدا و حب خدا را انتخاب کند و از این طریق به حقیقت برسد. رشد عقل زمانی در مسیر صحیح است که عقل و کتاب و سنت باهم مورد توجه قرار گیرند. چنان‌که در روایت آمده است: «... و یدعو الی سبیل ربّه بالحکمّه و الموعظه الحسنه و الحجّه البالغه» (کافی، ج ۱، ص ۲۰۰)

با توجه به توضیحات بیان‌شده می‌توان گفت امام زمان علیه السلام پس از ظهور، شناخت انسان‌ها را بالا برده و سپس در بُعد احساس بر آنها تأثیر می‌گذارد؛ زیرا هنگامی که عقل در برابر امری خاضع شود دل نیز در برابر آن خضوع خواهد داشت؛ وقتی انسان در هر مسئله‌ای توجیه عقلانی شد قطعاً راحت‌تر آن مسئله را خواهد پذیرفت و ایمان او

۱. ان الذین لا یرجون لقائنا و رضوا بالحیوه الدنیا و اطمئنوا ... عن آیاتنا غافلون اولئک ماوهم النار بما کانوا یکسبون.

عالمانه^۱ خواهد شد نه عامیانه؛ بنابراین امام با فراهم ساختن رشد فکری و آموزش صحیح باورهای اعتقادی بر اساس آموزه‌های اسلام ناب، سبب تکامل عقل و فهم مردم می‌شود؛ به همین دلیل بر اساس روایات، مهم‌ترین کار حضرت ولی عصر علیه السلام دعوت مردم به توحید و حاکمیت اسلام و قرآن و ولایت‌مداری هست.^۲ (کارگر، ۱۳۹۳، ص ۱۷) از این رو می‌توان گفت منظور روایت معروف که می‌فرماید: «هنگامی که قائم علیه السلام قیام کند، دست شریفش را بر سر بندگان گذارد و خرده‌های آنها را گرد آورد و رشدهای آنها را کامل گرداند»^۳ همین مطلب است.

۳-۱-۲ تکامل علمی

تفکر و تعقل نیازمند ماده خام دانش است، تفکری که بر پایه دانش صحیح نباشد جز خستگی ذهنی برای انسان بهره‌ای نخواهد داشت و ممکن است او را به اشتباه بیندازد و به هدف نرساند. بر اساس روایات رسیده از معصومین علیهم السلام، در زمان ظهور امام علیه السلام هر آنچه از علم و دانش بر انسان‌ها مخفی است، آشکار می‌شود و علوم افراد، افزایش می‌یابد و به بالاترین حد خود در طول تاریخ جهان می‌رسد. شایان ذکر است که

^۱ باور صادق موجه

^۲ يدعو الناس الى كتاب الله و سنة نبيه والولاية على بن ابي طالب و البرائة عدوه و لايبقى الارض الا نودي فيها شهادة لاله الا الله. بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۲۸۰.

^۳ «إذا قام قائمنا وضع يده على رؤوس العباد فجمع به عقولهم و كملت به أحلامهم، ثم مد الله في أبصارهم و أسمعهم حتى لا يكون بينهم و بين القائم حجاب يريد يكلمهم فيسمعون و ينظرون إليه و هو في مكانه!». غيبت نعمانی، ص ۴ و بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۳۲۸.

افزایش علوم در زمان ظهور، صرفاً علوم دینی را شامل نمی‌شود بلکه علوم طبیعی را نیز دربر می‌گیرد. (کورانی، ۱۴۳۰ ق، ص ۶۹۵)

افزایش دانش در عصر ظهور، چنان است که بر اساس روایت آن‌قدر به انسان دانش و فرهنگ داده می‌شود که زن خانه‌دار در خانه خود با کتاب خدا و سنت پیامبر ﷺ داوری می‌کند.^۱ (غیبت نعمانی، ص ۱۲۵ و بحارالانوار ج ۵۲، ص ۳۲۵)

لازم به ذکر است که دانش‌افزایی مرتبی مرهون دو عامل اساسی است؛ عامل اول برخوردار بودن مری از علم و دانش کافی است و عامل دوم نبود مانع از جانب مرتبی در فهم و پذیرش علم. است؛ در زمان ظهور، مری انسان‌ها یعنی حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه خود، انسان کامل است که به سرچشمه علم لایزال الهی متصل است؛^۲ از سوی دیگر همان‌طور که در قسمت قبلی گذشت به برکت وجود و حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه انسان‌ها تکامل عقلی پیدا می‌کنند و در سایه پذیرش حقیقت و عمل بر اساس آن، موانع فهم و یادگیری علم مرتبی مثل عدم توان عقلی، آلودگی ظرف وجود انسان و عدم صلاحیت برای پذیرش حقیقت نورانی علم برطرف می‌شود؛ امام با تکمیل دانش و تعلیم حکمت قدسی، درون انسان‌ها را نورانی می‌کند به این معنا که انسان‌ها حق را دانسته و طبق آن عمل می‌کنند؛ عدم پیروی از حق، انسان را دچار مشکلات فراوان علمی و عملی می‌کند و مانع کمال عقل می‌شود؛ حتی ممکن است سبب نقض و زوال

^۱ «کأنتی بدینکم هذا لا یزال مولیا یفحص بدمه، ثم لا یرده علیکم إلا رجل منأهل البیت، فیعطیکم فی السنه عطاءین و یرزقکم فی الشهر رزقین؛ و توتون الحکمۃ فی زمانه حتی ان المرأه لتقضى فی بیتها بکتاب الله تعالی و سنه رسوله». غیبت نعمانی، ص ۱۲۵ و بحارالانوار ج ۵۲، ص ۳۲۵.

اسم الله الاعظم ثلاثه و سبعون حرفاً... و عندنا منه اثنان و سبعون حرفاً و حرف عندالله مستأثر به فی علم الغیب (کافی، ج ۱، کتاب الحجج)

عقل شود؛ ضمن اینکه حق، همان است که از سوی خدای سبحان آمده است ﴿الحق من ربك فلا تكن من الممترين﴾؛ (آل عمران/۶۰) (ر.ک. جوادى آملی، ۱۳۸۴، ص ۱۲۲) لذا انسان‌های عصر ظهور در سایه حضور و ظهور امام زمان علیه السلام با شناخت حق و عمل بر طبق آن به نورانیت درون نائل می‌شوند.

از این رو در روایت چنین آمده است که در زمان ظهور به مردم حکمت عطا می‌شود^۱ و خداوند عزوجل به وسیله او زمین را پس از تاریکی آن از نور، آکنده می‌سازد و پس از ستم آن، از داد پر می‌کند و آن را پس از جهل و نادانی با دانش، مالا مال می‌کند.^۲

میزان پیشرفت علوم در عصر ظهور، چنان است که در برخی روایات نسبت بین علوم قبل از ظهور و بعد از ظهور چنین بیان شده است: «علم و دانش، بیست و هفت حرف است، تمام آنچه پیامبران الهی برای مردم آوردند دو حرف بیشتر نبود، مردم تاکنون جز دو حرف را نشناخته‌اند؛ اما هنگامی که قائم، قیام کند، بیست و پنج حرف دیگر آشکار و در میان مردم منتشر می‌شود و دو حرف دیگر را به آن ضمیمه می‌کند تا بیست و هفت حرف انتشار یابد». (رواندی، ۱۴۰۹، ج ۱، ص ۸۴۱)

نکته قابل ذکر در رابطه با پیشرفت و تکامل علم در عصر ظهور این است که انسان‌ها به واسطه دست یافتن به حق و حقیقت و در سایه عمل به یافته‌های نظری و اعتقادی به علم حضوری دست می‌یابند و جهانی علمی می‌شوند همانند جهان عینی؛ به طوری که به راحتی می‌توانند بدون امکانات مادی در عالم سیر کنند و از آنچه در عالم اتفاق می‌افتد باخبر شوند؛ چنان که امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «إن المؤمن فی زمان القائم و هو

^۱ «توتون الحکمه فی زمانه». (نعمانی، ۱۲۹۷، ۲۳۸)

^۲ یملأ الله عزوجل به الارض نورا بعد ظلمتها و عدلا بعد جورها و علما بعد جهلها. (صدوق، ج ۱،

بالمشرق لیری أخاه الذی فی المغرب و کذا الذی فی المغرب لیری أخاه». (کورانی، ۱۴۳۰ ق، ص ۶۹۵)

در روایتی دیگر چنین آمده است: «هنگامی که قائم ما قیام می‌کند، خداوند آن‌چنان گوش و چشم شیعیان ما را تقویت می‌کند که میان آنها و میان قائم ما نامه‌رسان نخواهد بود. با آنها سخن می‌گوید و آنها سخنش را می‌شنوند و او را می‌بینند در حالی که او در مکان خویش است و آنها در نقاط دیگرند». (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۸، ص ۲۴۱)

این روایت نیز گویای تسلط علمی انسان بر جهان است که در اثر ارتقاء عقل و علم و نورانیت درون حاصل می‌شود. کسی که به این تسلط علمی بر جهان نائل شود می‌تواند به عوالم بالا صعود کرده و با موجودات معقول از جمله فرشتگان مرتبط شود. امام رضا علیه السلام می‌فرماید: «إذا قام القائم يأمر الله الملائكة بالسلام على المؤمنين والجلوس معهم في مجالسهم، فإذا أراد واحد حاجة أرسل القائم من بعض الملائكة أن يحمله، فيحمله الملك حتى يأتي القائم، فيقضى حاجته ثم يرده و من المؤمنين من يسير في السحاب و منهم من يطير مع الملائكة و منهم من يمشي مع الملائكة مشيا و منهم من يسبق الملائكة و منهم من يتحاكم الملائكة إليه و المؤمن أكرم على الله من الملائكة و منهم من يصيره القائم قاضيا بين مائة ألف من الملائكة»؛ و عنه إثبات الهداة، ۳/ ۵۷۳ و کورانی، ۱۴۳۰، ۶۹

لذا جهان در روزگار امام مهدی علیه السلام جهانی است در اوج پیشرفت علمی؛ البته شایان ذکر است که پیشرفت علم در حیطة علوم تجربی با تفسیر نظام فاعلی و غایی همراه است و در حیطة علوم عقلی با کتاب و سنت همراه است؛ البته باید توجه داشت که علم با سواد فرق دارد؛ گاهی انسان عالم، مواظب است که به علم خود عمل کند اما گاهی علم او در نتیجه تزکیه حاصل شده است، در این صورت علم او همان تزکیه و

تزکیه او همان علم است. این علم همان علم مطلوب است که درون انسان را نورانی می‌کند و دیگر نیازی به محاسبه نیست. هدف حکومت اسلامی نورانی نمودن جامعه انسانی است، انسان نورانی از گزند نیروی هوا و هوس مصون بوده و از دسیسه و وسوسه و مغالطه محفوظ خواهد بود. (ر.ک. جوادی آملی، ۱۳۸۴، ص ۱۶۵ و ۱۶۶)

از این رو می‌توان گفت در عصر ظهور در کنار کشف‌شدن علوم برای بشر، نورانی‌شدن درون از طریق تزکیه نیز سبب تکامل دانش انسان و بالارفتن میزان درک بشر خواهد شد.

۳-۲-۲ دستاوردهای تربیتی حکومت امام مهدی علیه السلام در بعد اخلاق

۳-۲-۱ حاکم شدن فضائل اخلاقی

تمام آموزه‌های اهل بیت علیهم السلام برای تحقق اهداف رسالت و امامت می‌باشد؛ مهم‌ترین هدف رسالت انبیا و امامت ائمه هدی علیهم السلام تعلیم و تربیت و تزکیه اخلاقی انسان‌ها بوده و تمام تلاش اهل بیت علیهم السلام برای رسیدن به چنین هدفی معطوف بود است؛ چنان‌که خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: ﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَان كَانُوا مِنْ قَبْلِ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾؛ (جمعه/ ۲)

همچنین در روایات نیز بر این هدف رسالت تأکید شده است؛ همان‌طور که پیامبر خاتم صلوات الله علیه فرمودند: «أُنِّي بَعَثْتُ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ».

تأکید آیات و روایات بر مسئله اخلاق و تزکیه، به‌عنوان هدف رسالت اهل بیت علیهم السلام بیانگر اهمیت این مطلب بوده و قطعاً از جمله اهداف حکومت مهدی موعود علیه السلام نیز خواهد بود که روایات مربوط به عصر ظهور گویای این مطلب هستند.

قبل از بیان روایات مهدوی در این رابطه، لازم است به مفهوم‌شناسی اخلاق اشاره کنیم؛ اخلاق از ریشه خُلِقَ به معنی سرشت و سنجیه است. (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۴، ص ۱۹۴) و در اصطلاح به دو صورت به‌کار رفته است: برخی اخلاق را به‌صورت عام به‌کار می‌برند که شامل اخلاق خوب و بد یا به عبارتی فضائل و رذایل می‌شود؛ از نظر این گروه اخلاق شامل همه کارهای اختیاری انسان می‌شود که ارزشی است یعنی متصف به خوب و بد بوده و می‌تواند سبب کمال نفس یا نقص نفس شود و برخی اخلاق را

صرفاً برای فضائل به کار می‌برند و اخلاق را به اخلاق فضیلت معنا می‌کنند و از رذایل به عنوان فعل غیراخلاقی نام می‌برند. (ر.ک. مصباح یزدی، ۱۳۹۴، ج ۱، ص ۲۵).

در این نوشتار، اخلاق به صورت عام برای فضائل و رذایل به کار برده شده است؛ لذا فضائل و رذایل اخلاقی به صورت جدا مطرح شده است.

عمل و رفتار انسان بازتاب طرز فکر و اعتقادات او بوده و افعال ارزشی هر شخصی که شوق و انگیزه لازم برای عملی ساختن آن را دارد ناشی از تفکر و اعتقادات او می‌باشد که به تدریج با عمل کردن بر اساس آن ارزش‌ها به سوی کمال یا نقص نفس حرکت می‌کند؛ اگر عمل یک انسان بر پایه ارزش‌هایی باشد که او را به کمال نفس برساند، آن فرد، دارای اخلاق فضیلت است و اگر منجر به نقص نفس شود، اخلاق رذیله را دارا خواهد بود؛ بنابراین می‌توان گفت با افزایش علم و قطع شدن شجره خبیثه جهل وجود آدمی، ثمره بارزشتی به نام اخلاق فاضله در وجود انسان حاکم می‌شود و فضایل اخلاقی که همانا فضایل عقلی نیز هستند در جامعه حاکم می‌شود؛ به طوری که آنچه در جامعه دیده می‌شود فضائل است نه رذایل.

نکته قابل ذکر این است که در عصر ظهور، ملاک‌ها و معیارهای هنجاری بودن رفتارها و گفتارها تغییر اساسی می‌یابند و هنجارهای جدید بر اساس آموزه‌های قرآن و رهنمودهای اسلام جایگزین هنجارهای نادرست جاهلی می‌شود؛ هنجارپذیری فرایندی است که به انتقال آموزه‌های اخلاقی و مکارم انسانی و تثبیت آنها در افراد منجر می‌شود؛ در این فرایند با تشریح و تبیین ارزش‌های اخلاقی، انسان‌ها از آنها آگاه شده و زمینه‌های کشش درونی افراد به ارزش‌های مذکور فراهم می‌شود. در عصر ظهور امام زمان علیه السلام حضرت هنجارهای صحیح را به مردم نشان داده و با ایجاد بینش و آگاهی در انسان‌ها، آنها را به پذیرش آن هنجارها دعوت می‌نماید. (ر.ک. کارگر، ۱۳۹۳، ص ۱۹)

چنان‌که در روایتی امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «وقتی قائم ما قیام کرد مردم را از نو به اسلام دعوت می‌کند و به‌سوی چیزهای که مردم از آن دور شده‌اند، هدایت می‌کند.» (کشف الغمه، ج ۳، ص ۲۵۴)

حکومت امام زمان علیه السلام در عصر ظهور، تنها حکومتی است که می‌تواند به نحو اتم فضائل اخلاقی را در جامعه جاری و ساری ساخته و ریشه تمام رذایل را از آن برگزند که این مهم در سایه برنامه تربیتی کامل و جامع بزرگ مربی انسان، حضرت امام مهدی علیه السلام حاصل می‌آید؛ لذا حاکم‌شدن فضائل اخلاقی را می‌توان به‌عنوان یکی از دستاوردهای تربیتی حکومت حضرت نام برد.

فردی که واجد فضائل اخلاقی است قطعاً نفس او دارای ملکه عدالت می‌باشد؛ ازجمله معانی به‌کاربرده شده برای عدل، اعتدال در امور است؛ انسان عصر ظهور در تمام امور و افعال خود در مسیر اعتدال قدم برمی‌دارد زیرا واقعیت عدل را که حضرت حجت علیه السلام متجلی ساخته است با بصیرت خود مشاهده می‌کند در نتیجه قلب او از تعلق به غیر خدا آزاد می‌شود و در قلبی که توجه صرفاً معطوف به معبود حقیقی است جایی برای خشم و غضب و سایر رذایل اخلاقی نیست و این قلب متصف به صفات الهی می‌شود که همان حاکم‌شدن فضیلت اخلاقی در وجود او می‌باشد.

آنچه از روایات در این رابطه برمی‌آید این است که حرکت در مسیر اعتدال در عصر ظهور فقط اختصاص به انسان نداشته، بلکه تمام موجودات جهان چنین اعتدال را تجربه می‌کنند؛ به این معنا که در مسیر هماهنگ با حد وجودی خویش قرار گرفته و تمام و کمال ظرفیت وجودی آنها شکوفا می‌گردد. در رابطه با این مطلب می‌توان به روایت زیر اشاره کرد که به فرموده امام حسن علیه السلام در دولت مهدی علیه السلام درندگان سازش

می‌کنند، زمین نباتات خود را خارج می‌کند، آسمان برکاتش را فرو می‌فرستد، گنج‌های نهفته در دل زمین برای او آشکار می‌شود و بین مشرق و مغرب را مالک می‌شود.^۱

«در آخرالزمان و شدت روزگار و جهالت مردمان، خداوند مردی را برمی‌انگیزد که او را با فرشتگانش تأیید می‌کند و... در زمان او شخص ناشایستی نمی‌ماند جز اینکه به صلاح و اقوی می‌گراید».

يفترق المهدي عليه السلام اصحابه في جميع البلدان و يامرهم بالعدل و الاحسان. مهدي عليه السلام
اصحاب خود را به همه کشورها پراکنده می‌کند و به آنان دستور می‌دهد که عدل و احسان به‌پا دارند. (حائری، ۱۴۲۲، ص ۲۴)

مردم به فطرت خویش باز می‌گردند، نه خونی به‌ناحق ریخته می‌شود و نه خوابیده‌ای را بیدار می‌کند. (شیخ حر عاملی، ۱۴۲۵، ص ۲۴)

بر اساس آیات و روایات اگر انسان در مسیر الهی باشد و بندگی کند و استغفار داشته باشد از برکات آسمان و زمین برخوردار می‌شود. در واقع اگر انسان هماهنگ با هستی عمل کند همه کارها درست می‌شود و نظام فردی و اجتماعی با هستی هماهنگ می‌شود؛ مانند بذری که روی تپه‌ای که باران زیاد به آن می‌خورد کاشته شود، طبیعی است که حاصل این بذر چند برابر خواهد شد؛ زیرا در مسیر هماهنگ با هستی است.

اگر ما و جامعه ما هماهنگ با هستی شویم، برکات نازل می‌شود و همه‌چیز به اعتدال می‌رسد، کما اینکه در همین زمان هم برای مثال اگر مالی در مسیر غلط خرج شود،

^۱ «تصطلح فی ملکه السباع و تخرج الأرض نبتها و تنزل السماء برکتها و تظهر له ۲.الکنوز، یملک ما بین الخافقین فطوبی لمن أدرك أيامه و سمع کلامه!». بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۲۸۰ و بشاره الاسلام ص ۱۹۷.

آسیب‌هایی به دنبال دارد و موجب حسرت انسان می‌شود اما اگر انسان مال را در مسیر صحیح خرج کرد از ثمرات آن بهره‌مند می‌شود. در زمان ظهور انسان‌ها با نظام هستی هماهنگ می‌شوند زیرا غایت هستی بندگی و عبودیت خداوند است و انسان‌ها در آن زمان بنده می‌شوند یعنی تمام انگیزه‌ها، رفتارها و گفتارها و افکار انسان همه و همه به امر خداوند می‌چرخد و انسان در برابر مولا رام و نرم می‌شود و در نتیجه با هستی هماهنگ شده و از برکات آن برخوردار می‌شوند.

یکی از نمودهای حرکت در مسیر اعتدال در عصر ظهور، غنا و بی‌نیازی درونی انسان‌هاست؛ از مجموع روایات به دست می‌آید که در زمان ظهور منافع مادی و معنوی مردم با سمت‌وسوی الهی مورد توجه قرار می‌گیرد، بی‌نیازی مردم از اموال و استغنای آنها و نبود هیچ نوع درگیری و ستیز برای به دست آوردن مال، نتیجه به دست آمدن ملکه اعتدال و غنای روحی است؛ عدم ستیز مردم برای به دست آوردن مال و برداشتن از بیت‌المال در حد نیاز خود و فکر فردا نبودن صرفاً ناشی از زیاد شدن ثروت و اموال نیست، چراکه امام علی علیه السلام فرمودند: «دو گرسنه که هرگز سیر نمی‌شوند، یکی طالب علم و دیگری طالب دنیا».^۱ (نهج البلاغه، حکمت)

«تعم امتی فی زمانه نعیماً لم ینعموا مثله ...» در دولت او مردم آن‌چنان در رفاه و آسایشی به سر می‌برند که هرگز نظیر آن دیده نشده است. (اربلی، ۱۳۸۱، ج ۲، ص ۶۷) به نظر می‌رسد آسایش و رفاه مطرح شده در روایت صرفاً رفاه حاصل از زیادی اموال نیست؛ بلکه بخش اعظم رفاه و آسایش انسان‌ها می‌تواند به دلیل بی‌نیازی و غنای درونی آنها باشد.

۱. مَنهُمَانٍ لَّا يَشْبَعَانِ، طَالِبُ عِلْمٍ وَ طَالِبُ دُنْيَا.

رسول خدا ﷺ می‌فرمایند: «زمانی که حضرت مهدی عجل الله فرجه قیام کند خداوند غنا و بی‌نیازی را در دل بندگان می‌نهد به گونه‌ای که حضرت اعلام می‌کند هر کس به مال و ثروت نیاز دارد بیاید ولی برای آن، کسی پیش قدم نمی‌شود». (ابن طاووس، ملاحم، ص ۷۱)؛ (احقاق الحق، ج ۱۳، ص ۱۸۶) (الشیعه و الرجعه ج ۱ ص ۲۷).^۱

از واژه (عباد) که در حدیث به‌کار رفته است مشخص می‌شود که این دگرگونی به گروه ویژه‌ای اختصاص ندارد بلکه این دگرگونی درونی در همه انسان‌ها پدید می‌آید.

در حدیث دیگری می‌خوانیم: شما را به مهدی بشارت می‌دهم که به‌سوی مردم برانگیخته می‌شود درحالی‌که زلزله‌ها و اختلاف بر مردم چیره است آنگاه زمین را پر از عدل و داد می‌کند چنانچه پر از ستم و جور شده است و ساکن زمین و آسمان از او خشنود می‌گردند. خداوند دل‌های امت محمد ص را سرشار از بی‌نیازی می‌کند به‌گونه‌ای که منادی ندا می‌دهد هر کس به مالی نیاز دارد بیاید ولی جز یک نفر کسی نمی‌آید آنگاه حضرت مهدی عجل الله فرجه به او می‌فرماید نزد خزانه‌دار برو و بگو مهدی دستور داده است که به من مال و ثروت بدهی خزانه‌دار می‌گوید دودستی پول‌ها را جمع کن او نیز پول‌ها را در دامن خود می‌ریزد ولی هنوز از آنجا بیرون نرفته است که از رفتار خویش پشیمان می‌گردد و با خود می‌گوید چه شد که من طمعکارترین امت پیامبر ص شدم آیا کسی که سبب غنا و بی‌نیازی آنان گشت از بی‌نیازی من ناتوان

^۱ - عن النبي ص: إذا خرج المهدي القى الله الغنى في قلوب العباد حتى يقول المهدي من يريد المال؟ و لا ياتيه احد.

است آنگاه بازمی‌گردد تا اموال را بازگرداند اما خزانه‌دار نمی‌پذیرد و می‌گوید ما چیزی را که بخشیدیم پس نمی‌گیریم.^۱

عبارت «یملأ القلوب» که در حدیث به‌کار رفته می‌رساند که بحث استغنا و بی‌نیازی روح مطرح است؛ لذا در زمان ظهور علاوه بر آنکه از نظر مالی در وضعیت خوبی به‌سر می‌برند، قلب‌های آنان پر از حس بی‌نیازی می‌شود. (نشانه‌هایی از دولت موعود، نجم‌الدین طوسی، ص ۲۳)

همچنین در روایت دیگری امام باقر علیه السلام می‌فرماید: حضرت مهدی علیه السلام سالی دوبار عطایایی به مردم می‌دهد. آن حضرت ماهی دوبار حقوق می‌دهد و بین مردم یکسان رفتار کرده به‌گونه‌ای که فرد نیازمند زکات در جامعه یافت نمی‌شود. دارندگان زکات، سهم فقیران را نزد آنان می‌آورند ولی آنان نمی‌پذیرند. به‌ناچار اموال را در کیسه‌های مخصوص پول می‌گذارند و در محله‌های شیعه می‌چرخانند ولی آنان می‌گویند ما را به درهم‌های شما نیازی نیست. (غیبه نعمانی ص ۲۳۸، بحارالانوار ج ۵۲، ص ۳۹۰)

به‌نظر می‌رسد غنای درونی و روحی در اثر رشد عقل و افزایش دانش به وجود می‌آید. بر اساس مبانی دینی ریشه حرص و طمع در درجه اول نگاه اصالی به دنیا و در درجه

---

۱ - قال رسول الله ﷺ: ابشركم بالمهدی یبعث فی امتی علی اختلاف الناس و زلازل فیما لأ الارض قسطاً و عدلاً كما ملئت جوراً و ظلماً و یرضی عنه ساکن السماء و ساکن الارض و یملأ الله قلوب امه محمد غنی فلا یحتاج احد الی احد فینادی مناد: من له فی المال حاجه؟ قال: فیقوم رجل فیقول انا فیقال له ائت السادن یعنی الخازن فقل له ان المهدی یأمرک ان تعطینی مالا فیقول له احث حتی اذا جعله فی حجره و ابرزه ندم فیقول کنت اجشع امه محمد نفساً او عجز عنی ما وسعهم قال فیرده فلا یقبل منه فیقال له انا لا نأخذ شیئاً اعطیناه

(جامع احادیث الشیعه، ج ۱، ص ۳۴)؛ (احقاق الحق، ج ۱۳، ص ۱۴۶).

دوم باور نداشتن مرگ و در درجه بعد عدم معرفت انسان نسبت به رازقیت خداوند متعال است.

انسان‌ها به تبع رشد عقل و دانش خود، متوجه ماهیت اعتباری و غیر اصیل دنیا می‌شوند و مال و ثروت دنیا را امری لهو و لعب می‌دانند و در نتیجه بر سر آن با یکدیگر نزاع نمی‌کنند. هرچند از امکانات دنیا بهره می‌برند؛ اما دنیا محبوب و مسجود آنان نیست. لذا مال‌اندوزی به انگیزه برتری‌جویی بر یکدیگر از بین خواهد رفت.

در زمان ظهور به سبب برچیده شدن موانع فرهنگ دینی، ارزش‌های دینی ملاک ارزش‌گذاری می‌شوند و نه ارزش‌های غربی و... و بازگشت انسان به سوی خداوند، سرعت بیشتری می‌گیرد و ایمان‌ها به بهترین وجه تقویت می‌شود. پس در واقع امام علیه السلام همان‌طور که گنج‌های زمین را بیرون می‌آورد، گنج‌های وجودی انسان‌ها را نیز استخراج می‌کند و در نتیجه او را به غنای درونی و بیرونی می‌رساند.

۳-۲-۲ زوده شدن رذایل اخلاقی

یکی از نتایج تربیتی حکومت امام زمان علیه السلام از بین رفتن تمام رذایل اخلاقی و پاک شدن تمام افراد و به تبع آن پاک شدن جامعه می‌باشد. تعلیم حقایق قرآنی و آموزه‌های اصیل اسلام یکی از کارهای مهم حضرت مهدی علیه السلام است که نتیجه آن از بین رفتن بدعت‌ها و رواج فضایل در جامعه انسانی است. روایات فراوانی در این زمینه در کتب معتبر روایی شیعی موجود است که به چند مورد اشاره می‌شود:

بر اساس روایت، امام علیه السلام هیچ منکری را در انسان‌ها نمی‌بیند مگر اینکه از آن نهی می‌کند.^۱ (کلینی، کافی، ج ۸، ص ۳۹۶، ح ۵۹۷)

همچنین در روایت دیگری آمده است:

«یذهب الشرُّ و یبقی الخیر... یذهب الزَّنا و شرب الخمر و یذهب الربا؛ شرّ ازین می‌رود و خیر باقی می‌ماند... زنا و شراب‌خواری و ربا ریشه‌کن می‌شود». (صافی، منتخب الأثر، ح ۴، ص ۵۹۲، ح ۴)

امام علی علیه السلام می‌فرماید: «اگر قائم ما قیام کند ... کینه‌ها و ناراحتی‌ها از دل بندگان خدا زایل می‌شود». (مجلسی، ج ۵۲، ص ۳۱۶)

لذا می‌توان گفت در عصر ظهور، شر و رذیله‌ای وجود ندارد و آنچه در جامعه دیده می‌شود فضیلت و خیر است.

«لا یتربک بدعتا الا ازالها و لا سنه الا اقامها» هیچ بدعتی نیست مگر اینکه مهدی علیه السلام آن را خواهد زدود و سنتی نیست جز اینکه آن را برپا خواهد داشت. (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۵۲، ص ۳۲۹)

ریشه پستی و انحراف را از روی زمین برمی‌کند. خوشا به حال مؤمنانی که عصر او را درک کنند و دولت حق را دریابند و آن روزگار میمون را ببینند و یاران باوفای او را ملاقات کنند.^۱

^۱ ... یعمل بکتاب الله لایری فیکم منکراً الا انکره

«او را مهدی و قائم می‌گویند. «مهدی» از این جهت که به امری که مردم از آن گم شده‌اند، هدایت می‌کند؛ و «قائم» از این جهت که به حق، قیام می‌کند».^۲

ولی قائم ما هنگامی ظهور می‌کند که همه مردم، کتاب خدا را تأویل و بر آن استدلال می‌کنند و بر اساس آن با آن حضرت به نبرد برمی‌خیزند. به خدا سوگند که عدالت او در داخل خانه‌هایشان به آنها می‌رسد، چنان‌که سرما و گرما به آنها می‌رسد.^۳

از این رو عصر ارواحنا فداه بدعت‌هایی را که از تأویل و تفسیر به رأی نمودن قرآن ایجاد شده است از بین برده و جامعه را پاک‌سازی می‌کنند.

در عصر ظهور، امام مهدی عج رذایل اخلاقی را که از موانع و آفات رشد و تعالی عقلانی انسان‌هاست، از بین می‌برد. حضرت بعد از افزایش بصیرت، پاک‌سازی و تزکیه نفوس را در اولویت قرار می‌دهد. انسان عصر ظهور در سایه بصیرت اخلاقی، دنیا را فقط دار امتحان و گذر می‌بیند و وظیفه و راه نجات خود را در فضیلت‌گرایی می‌داند و

۱ - «ثم يظهر أمير الأمرة و قاتل الكفرة، السلطان المأمول الذي تتحير في غيبته العقول و هو التاسع من ولدك يا حسين. يظهر بين الركبين يظهر على الثقلين و لا يترك في الأرض الأذنين طوبى للمؤمنين الذين أدرکوا زمانه و لحقوا أوانه و شهدوا أيامه و لا قوا أقوامه!».

۲ - «و إنما سمى القائم مهدياً، لأنه يهدى إلى أمر مظلوم عنه و سمى بالقائم، لأنه يقوم بالحق». روزگار رهایی؛ ج ۱؛ ص ۴۵۴ و منتخب الاثر ص ۳۰۹.

۳ - «إن قائمنا إذا قام استقبل من جهلة الناس أشد مما استقبله رسول الله (ص) من الجاهلية. فقيل له: كيف ذلك؟. فقال: إن رسول الله أتى الناس و هم يعبدون الحجاره و الصنخور و العیدان و الخشب المنحوتة؛ و إن قائمنا إذا قام أتى الناس و كلهم يتأولون عليه كتاب الله و يحتج عليه به و يقائله عليه! أما و الله ليدخلن عليهم عدله جوف بيوتهم كما يدخل الحرّ و القرّ» غیبت نعمانی، ص ۱۵۹ و بحار الانوار ج ۵۲، ص ۳۶۱-۳۶۳.

با پی بردن به زشتی انحرافات و رذایل از آنها دور شده و به فکر آبادکردن آخرت می‌افتد. (ر.ک. کارگر، ۱۳۸۷)

۳-۳ دستاوردهای تربیتی حکومت امام مهدی علیه السلام در بعد رفتار

رفتار در واقع نمود اخلاق است لذا بسیاری از عالمان اخلاق موضوع اخلاق را ملکات نفسانی دانستند زیرا معتقدند با اصلاح آنها رفتار آدمی نیز اصلاح خواهد شد. شخصی که بخل یا حسد یا تکبر در روح و قلب او جای گرفته باشد طبیعی است که رفتارش نیز به همان رنگ درمی‌آید. قرآن کریم در باب متأثر بودن ظاهر از باطن می‌فرماید هر کس شعائر خدا را بزرگ دارد درحقیقت آن حاکی از تقوای دل‌ها است. (حج/۳۲)

تعبیر مشابه را در روایات شیعی نیز می‌بینیم از جمله در حدیثی از امام صادق علیه السلام چنین آمده است: «فساد ظاهر ناشی از فاسد بودن باطن است و کسی که سرشت و باطن خویش را اصلاح کند خداوند ظاهر او را اصلاح خواهد کرد». (مجلسی، ج ۷۳، ص ۳۹۵)

علمای اخلاق، شناخت و دانش را نیز در رفتار انسان، مؤثر می‌دانند و آن را در بحث قوه نظری و عملی می‌گنجانند؛ البته باید دانست همیشه شناخت، عمل را هدایت نمی‌کند بلکه رفتار و عمل انسان به بُعد گرایشی و احساسی نیز ارتباط دارد و شاهد آن هم مواردی است که علم و معرفت، موجب رفتار اخلاقی هماهنگ با آن نمی‌شود. (ر.ک. رزاقی، ۱۳۸۷، ص ۱۶۴-۱۷۵)

با این توضیح به نظر می‌رسد حضرت حجت علیه السلام در حوزه معرفت و عقل، معرفت و دانش انسان‌ها را بالا برده و عقول آنها را تکمیل می‌کند و در سایه آن فضایل اخلاقی را

درون انسان‌ها ملکه می‌سازد. نتیجه طبیعی این فرایند، بروز و ظهور رفتار توحیدی از انسان‌هاست. روایات زیادی در این باب بیان شده که مردم در عصر ظهور، نسبت به هم مهربان هستند، دنبال مال‌اندوزی نمی‌روند، مسئولیت‌پذیر می‌شوند و ... به‌عنوان نمونه در روایتی آمده است که حضرت مهدی علیه السلام شرق و غرب جهان را تحت سیطره خود درآورد، گرگ و گوسفند در یک مکان زندگی کنند، کودکان خردسال با مارها و عقرب‌ها بازی کنند و آسیبی به آنها نرسد، شرّ از جهان رخت بربندد و تنها خیر باقی بماند.^۱ (منتخب‌الاثّر، ص ۴۷۴).

۳-۱-۳ امنیت و آرامش روحی مردم

یکی از نتایج و آثار تربیت در حکومت مهدوی، امنیت و آرامش داشتن مردم است؛ چراکه وقتی رذایل از جامعه رخت بریست و جای خود را به فضایل اخلاقی داد، قطعاً اثر چنین جامعه تربیت‌یافته‌ای وجود امنیت روحی و روانی برای انسان خواهد بود.

در روایتی آمده است که امام صادق علیه السلام در تأویل دو آیه «سپرو فیها لیلی و ایاماً آمینین»؛ (سبأ / ۱۸) و «من دخله کان آمناً» (آل عمران / ۹۷) فرمود: «مراد از آیه اول همراهی با قائم ما اهل‌بیت علیهم السلام است و مراد از آیه دوم این است که هرکسی که دست بیعت با او بدهد و در بیعت حضرتش وارد شود و از یاران و اصحاب ایشان گردد، در امان خواهد بود». (طبسی، ۱۳۹۱، ص ۲۴۴)

همچنین در روایت دیگری آمده است که حضرت مهدی علیه السلام بهترین انسان‌هاست ... در زمان او زمین از چنان امنیتی برخوردار می‌شود که زنی به همراه پنج زن دیگر بدون

^۱ - «یملک المهدی مشارق الأرض و مغاربها و ترعى الشّاء و الذّئب فى مکان واحد و یلعب الصبیان بالحدیث و العقارب و لا تضرهم بشیء و یدهب الشرّ و یرقی الخیر». الزام الناصب ص ۱۳۹ و ۲۰۲.

همراه داشتن مردی به حج می‌روند و از چیزی ترس ندارند. (ابن طاووس، ملاحم، ص ۶۹) اگر جامعه از هر لحاظ در امنیت باشد قطعاً نتیجه آن ایجاد امنیت روحی - روانی برای مردم آن جامعه خواهد بود. لذا می‌توان گفت یکی از دستاوردهای تربیتی حکومت امام زمان امنیت و آرامش است که بازتاب تربیت و عدالت محور بودن انسان‌ها هست.

۳-۳-۲ مسئولیت‌پذیری انسان‌ها

انسان‌های عصر ظهور، تحت تربیت امام مهدی علیه السلام به شناخت کامل مسئولیت‌ها می‌رسند و آنها را برعهده می‌گیرند. این مسئله، کمک شایانی به انسان در مسیر رسیدن به هدف خواهد کرد. انسان‌های مسئولیت‌پذیر به رشد علمی جامعه مسلمین اهمیت می‌دهند و در جهت حل مشکلات آنها تلاش می‌کنند. مردمان در پرتو ایمان چنان به یکدیگر پیوند می‌خورند که چنان پیکری واحد می‌شوند، گمراه شدن و فساد یکی را مانند وارد شدن فساد در بدن خود می‌دانند تا جایی که به دیگران می‌اندیشند. درد و رنج دیگران، آنها را به‌درد می‌آورد و آسایش و امنیت و هدایت همگان را طلب می‌کنند. مؤمن با اینکه خودش احتیاج به چیزی دارد، دیگران را بر خود ترجیح می‌دهد. تا آنجا که برادری از جیب برادر پول برمی‌دارد.

در همین زمان هم تکافؤ وجود دارد، منتها در اقلیتی از مسلمانان، مؤمنین و یاران واقعی امام علیه السلام عرصه را خالی نمی‌گذارند. شدت احساس مسئولیت تا بدان جاست که برای لحظه‌ای دیدار با امام، بیم آن دارند که امام علیه السلام از آنها ناراحت شده که چرا سنگر را خالی گذاشته و به دیدار من آمدید.

اما در زمان ظهور این تکافؤ و احساس مسئولیت همگانی می‌شود. البته قطعاً در میزان آن اختلاف وجود دارد زیرا همه انسان‌هایی که تحت تربیت امام قرار می‌گیرند، ظرفیت یکسان ندارند. اینکه می‌گوییم امام همه انسان‌ها را تربیت می‌کند، به این معنا نیست که

همه به یک مرتبه و درجه می‌رسند، بلکه با وجود واحد بودن تربیت امام، ظرفیت‌های انسان‌ها متفاوت است و برخورداری انسان‌ها به میزان اقبال و ادبار آنها است؛ اما امام رحمت، تربیت را از کسی دریغ نمی‌کند همچنان که همه اعراب حجاز برخوردار از تربیت پیامبر بودند اما نتیجه یکسان نبود. یکی ایمان می‌آورد و چنان تربیت می‌شود که تا لحظه مرگ ذره‌ای از اهداف اسلام فاصله نمی‌گیرد مثل ابوذر و مقداد و سلمان و... و یکی ایمان می‌آورد اما به ایمان خود باقی نمی‌ماند مانند طلحه و زبیر و یکی هم اصلاً ایمان نمی‌آورد اما در هر صورت امام ﷺ و پیامبر ﷺ مظهر رحمت خداوند هستند و مانند خورشید به همه انسان‌ها می‌تابند.

امام قله حرکت انسان را نشان می‌دهد و نگاه او را از طریق افزایش دانش و تکمیل عقول و عبادت صحیح، عمیق‌تر می‌کند و به چنان بصیرتی می‌رساند که با نگاه توحیدی، تمام موجودات را تجلیاتی از ذات لایتناهی الهی می‌بیند و سرنوشت خود را گره‌خورده به سرنوشت آنها می‌یابد، لذا رضایت خداوند را در پرتو رسیدگی به این تجلیات می‌داند و سهل‌انگاری و تسامح در این باره را با هدف خود در تعارض می‌بیند و از آنجاکه در آن زمان، فضای عمومی جامعه فضای مسئولیت‌پذیری است و هم‌نشینان انسان همه دارای این صفت هستند، لذا انسان تحت تأثیر این فضا در این مسیر قرار می‌گیرد همچنان که پیامبر اکرم ﷺ می‌فرمایند: «المرء علی دین خلقه»؛ هر انسانی به دین دوستش است.

با این توصیفات، همه انسان‌ها احساس وظیفه می‌کنند هم در راه اصلاح خود می‌کوشند و هم در راه اصلاح جامعه، از تخریب دین به وسیله خرافات جلوگیری می‌کنند و با دشمنان مبارزه کرده و خود را در راه احیای ارزش‌های دینی در جامعه مسئول می‌دانند. در زمان ظهور معروف در جامعه عملی گشته و منکر ترک می‌شود. احکام الهی اجرا می‌شود و انسان‌ها تبلی و بی‌تفاوتی را از خود دور می‌کنند و با تقویت جنبه عبادی

مسئولیت، به آن رنگ تقدس می‌بخشند. لذا داشتن مسئولیت، دلپذیر می‌شود؛ زیرا انسان‌ها در آن زمان هر چیزی را با اصل آن می‌سنجند و اصل مسئولیت را روح ملکوتی آن تشکیل می‌دهد.

قرار گرفتن جهان تحت یک مدیریت واحد هم از عواملی است که موجب ازبین رفتن خودمحوری‌ها، منتهای نظام پرست‌ها و ... شده و در نتیجه ایجاد مسئولیت می‌شود. دیگر کسی به بهانه اینکه اینجا کشور من نیست و شهر من نیست و ... از زیر بار مسئولیت، شانه خالی نمی‌کند.

نتیجه‌گیری

هندسه نظام تربیتی جامع نیازمند سه ضلع است: برنامه دقیق تربیتی، ضمانت اجرایی ازسوی مربی و قابلیت قابل ازسوی مربی؛ نقص در هر یک از سه ضلع مذکور منجر به نقص نظام تربیتی خواهد شد. حکومت امام مهدی علیه السلام جامع‌ترین نظام تربیتی در طول تاریخ را خواهد داشت؛ زیرا هر سه ضلع را در حد اکمل و اتم داراست چراکه اولاً نظام تربیتی ایشان همچون سایر اهل بیت علیهم السلام بر پایه شناخت کامل انسان طراحی شده است و از طرفی برنامه تربیتی حضرت، ضمانت اجرایی بسیار قوی دارد؛ در زمان سایر ائمه علیهم السلام نیز یک ضمانت اجرایی عام وجود داشت و آن، اعتقاد به معاد و بهشت و جهنم بود؛ اما در مورد نظام تربیتی عصر ظهور، برنامه امام زمان علیه السلام علاوه بر ضمانت اجرایی عام، دارای ضمانت اجرایی خاص نیز می‌باشد به این صورت که اولاً حضرت مهدی علیه السلام به حکم باطن انسان‌هاست به خلاف سایر ائمه علیهم السلام و حتی پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله و سلم که مأمور به حکم ظاهر انسان‌ها بودند، ثانیاً حضرت بعد از اتمام حجت بر انسان‌ها در صورت نپذیرفتن حق و هدایت به جنگ و قتال با آنها می‌پردازد. ضلع دیگر نظام تربیتی، شکوفاشدن استعدادهای انسان و برطرف‌شدن موانع تربیت است که نتیجه آن

افزایش تام قابلیت انسان جهت پذیرش تربیت می‌باشد؛ در نظام تربیتی حضرت حجت علیه السلام انسان‌ها ابتدا به تکامل عقلی و معرفتی می‌رسند که در نتیجه آن شناخت ارزش‌های واقعی و تمایز آنها از ارزش‌های کاذب و ضد ارزش‌ها حاصل و وجود انسان پر از ملکات فضائل اخلاقی می‌شود که این امر در رفتار انسان‌های عصر ظهور نمود پیدا می‌کند؛ لذا می‌توان گفت دستاوردهای تربیتی حکومت امام مهدی علیه السلام در سه بُعد معرفت، اخلاق و رفتار بروز و ظهور می‌کند و در سایه چنین تربیت کاملی انسان‌ها به کمال شایسته خویش که همان قرب پروردگار عالم است، می‌رسند.

منابع و مأخذ

قرآن

نهج البلاغه

۱. ابن طاووس، علی بن موسی، ۱۳۸۹ ق، الملاحم و الفتن، الشریف الرضی، قم.
۲. اربلی، ۱۳۸۱ ق، كشف الغمۀ فی معرفۀ الائمه، بنی هاشمی، تبریز.
۳. اسحاقیان درچه، جواد، ۱۳۹۵، بازنمایی و تحلیل شاخصه‌های انسان منتظر در بستر ادعیه و زیارات، فصلنامه پژوهشنامه مهدویت، سال اول، شماره ۱.
۴. امامی کاشانی، محمد، ۱۳۸۶، خط امان در ولایت صاحب الزمان، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران.
۵. باقری، خسرو، ۱۳۸۵، نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، تهران، انتشارات مدرسه.
۶. تمیمی آمدی، عبدالواحد، ۱۳۷۳، تصنیف غررالحکم و دررالکلم، شرح محمدتقی خوانساری تهران، دانشگاه تهران.
۷. جمعی از نویسندگان، ۱۳۷۲، المعجم البسیط، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران.
۸. جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۳، راهبردهای تربیتی عصر زمینه‌ساز ظهور حضرت مهدی علیه السلام انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران.
۹. جواد آملی، عبدالله، ۱۳۸۶، بنیان مرصوص، اسراء، قم.
۱۰. ۱۳۸۴، شکوفایی عقل در پرتو نهضت حسینی، اسراء، قم.
۱۱. ۱۳۸۷، امام مهدی علیه السلام موجود موعود، اسراء، قم.
۱۲. حر عاملی، محمدبن حسن، ۱۴۲۵، اثبات الهداء بالنصوص و المعجزات، مؤسسه الاعلمی، بیروت.
۱۳. دلشاد تهرانی، مصطفی، ۱۳۸۰، سیری در تربیت اسلامی، نشر و تحقیقات ذکر، تهران.

۱۴. دریکوند، روح‌الله، جعفری، جواد، ۱۳۹۴، عصر خرد، (تکامل عقول در عصر ظهور)، چاپ اول، انتشارات مرکز تخصصی مهدویت، قم.
۱۵. راغب اصفهانی، ۱۳۸۷، المفردات رزاقی، هادی، نگرش و ایمان در تربیت دینی، چاپ اول، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته، قم.
۱۶. شوشتری، نورالله، احقاق الحق و ازهاق الباطل (نرم‌افزار جامع مهدویت)
۱۷. صافی گلپایگانی، لطف‌الله، ۱۳۷۸، منتخب‌الآثر، سیده المعصومه، قم.
۱۸. صدرالدین شیرازی، محمد، ۱۳۶۷، شرح اصول کافی، ج ۱، تحقیق محمد خواجوی، تهران، مؤسسه تحقیقات و مطالعات فرهنگی.
۱۹. صدوق، محمدبن علی، ۱۳۹۸ق، التوحید، دفتر انتشارات اسلامی، قم.
۲۰. طبسی، نجم‌الدین، نشانه‌هایی از دولت موعود، (نرم‌افزار جامع مهدویت)
۲۱. طوسی، ابن‌جعفر، ۱۴۱۱، کتاب الغیبه، مؤسسه معارف اسلامی، قم.
۲۲. عمید، حسن، ۱۳۸۹، فرهنگ فارسی عمید، چاپ اول، راه رشد، تهران.
۲۳. فیروزآبادی، سیدحسین، راهبردهای دولت زمینه‌ساز در توسعه پایدار و طوع و رغبت مهدوی، مجموعه مقالات پنجمین همایش بین‌المللی دکتربین مهدویت، قم، مؤسسه آینده روشن.
۲۴. قزوینی، سیدمحمد کاظم، الام‌المهدی من المهد الظهور.
۲۵. کارگر، رحیم، ۱۳۸۷، بصیرت اخلاقی در عصر ظهور، مجله انتظار موعود، سال هشتم، ش ۲۵ و ۲۶.
۲۶. ۱۳۸۹، جستارهایی در مهدویت، چاپ دوم، مرکز تخصصی مهدویت، قم.
۲۷. کاظمی، مصطفی‌بن‌ابراهیم، ۱۴۲۸ ق، بشاره الاسلام فی علامات المهدی علیه السلام، مؤسسه البلاغ، بیروت.
۲۸. مجتبی، کلباسی و جواد اسحاقیان، ۱۳۹۵، بازنمایی و تحلیل شاخصه‌های تربیت انسان در بستر ادعیه و زیارات، پژوهش‌نامه مهدویت، عیار، قم.
۲۹. کلینی، محمدبن‌یعقوب، ۱۴۳۰ ق، اصول کافی، سید جواد مصطفوی، کتاب‌فروشی علمیه اسلامی، تهران، بی‌تا.

۳۰. کورانی، علی، المعجم الموضوعی الاحادیث الامام المهدي علیه السلام، دارالمرتضی، بیروت.
۳۱. مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳ بحار الانوار، مؤسسه الوفاء، چاپ دوم، دارالاحیاء التراث الاسلامی، بیروت.
۳۲. مروج طبسی، محمدرضا، الشیعه و الرجعه، ج ۱.
۳۳. مصباح یزدی، محمدتقی، ۱۳۹۴، فلسفه اخلاق، انتشارات مؤسسه امام خمینی رحمته، قم.
۳۴. نعمانی، محمدبن ابراهیم، ۱۳۷۶، محمدجواد غفاری، ترجمه و متن غیبت نعمانی، نشر صدوق، تهران.

نقش زن در خانواده با تأکید بر سبک زندگی مهدوی

خانم معصومه رضاعلیزاده^۱

چکیده

تحقیق مذکور در راستای شناسایی و جایگاه زن است و همچنین نقش او را در کانون زندگی بررسی می‌کند. اسلام برای زن جایگاه رفیع و بلندی مانند مرد قرار داده است و از طرفی تفاوت‌های زیبایی بین این دو حاکم است که همین تفاوت‌ها زندگی خانوادگی را رونق و جلوه خاصی می‌بخشد. سبک زندگی در مطالعات فرهنگی به مجموعه رفتارها و الگوهای کنش‌های هر فرد اطلاق می‌شود که معطوف به ابعاد هنجاری، رفتاری و معنایی زندگی اجتماعی او هست... در نظام ارزشی اسلام، به تشکیل خانواده و تحکیم و تعالی آن تأکید جدی شده است؛ دستیابی به رشد و تعالی خانواده در گرو انجام وظایف هر یک از اعضا به‌خصوص نقش زن و مادر در خانواده است که گام‌های افراد را در مسیر الهی استوار می‌سازد. منابع دینی برای هر یک از اعضای خانواده (زن، شوهر، فرزند، پدر و مادر)، حقوقی را وضع و در مقابل این حقوق، وظایفی نیز برای طرف مقابل معین کرده است؛ بنابراین با آگاهی و اصلاح نقش دینی زن در خانواده، سبک زندگی خانواده‌ها به سمت شیوه و سبک زندگی مهدوی کشانده و موجبات رشد و اجرایی‌شدن اهداف گسترده نظام اسلامی و خانواده مهدوی خواهد شد. کلیدواژگان: نقش، زن، خانواده، سبک زندگی مهدوی.

مقدمه

نخستین نهاد اجتماعی خانواده است که در زندگی جمعی مهم‌ترین نقش را در توسعه و رشد مراحل حیات بشر از ابتدا تاکنون و تا پایان زندگی، نسبت به سایر

^۱. استاد سطح ۲ مدرسه علمیه آیت‌الله ایروانی رحمته

نهادهای اجتماعی دارا است. متأسفانه در عصر حاضر، شاهد اثر تهاجم گسترده فرهنگ منحط و ضد اخلاقی غرب، بر نظام مقدس خانواده و تزلزل آن هستیم و گاه شاهد هستیم که به مهم‌ترین رکن خانواده یعنی زن و مرد کمتر بها داده می‌شود. اگر به بررسی عوامل فروپاشی خانواده‌ها توجه داشته باشیم، درمی‌یابیم که عدم آشنایی زن و شوهر به حقوق همدیگر یکی از عوامل تزلزل خانواده‌ها محسوب می‌شود. باید توجه داشت که اعضای خانواده در این واحد کوچک اجتماعی رشد یافته و تربیت می‌شوند و با تربیت صحیح به میزان رشد و شکوفایی‌شان در اجتماع بزرگ انسانی نقش دارند. در عصر حاضر با پیشرفت و تحول در حیطه‌های مختلف زندگی و تغییر جوامع از شکل سنتی به مدرن، شاهد تغییرات در شیوه زندگی جوامع بشری هستیم که برخی از تغییرات منجر به تغییر سبک زندگی می‌شود. شیوه سبک زندگی در هر جوامع بیانگر هویت افراد اجتماعی است. سرپرستی خانواده در نظام دینی ما بر عهده مرد بوده است و به توانایی‌های زن بها داده و با اجر جهاد مسئولیت مدیریت داخلی کانون خانواده را به او سپرده است؛ بنابراین مدیریت شایسته زن و مرد در خانواده آنها را الگو ساخته و این مدیریت بر جامعه نیز اثری سازنده می‌گذارد. در مقابل، سوء مدیریت هرکدام از زن و مرد به فروپاشی خانواده می‌انجامد. سبک زندگی مجموعه‌ای از الگوهای رفتاری فردی و اجتماعی در یک جامعه انسانی است؛ تمام جوامع بشری دارای فرهنگ‌هایی هستند و از الگوهای رفتاری متناسب با شاخص‌های فرهنگی خود برخوردار بوده‌اند که این فرهنگ و آداب نوعی از شیوه و سبک زندگی آنها است؛ بنابراین تمام جوامع بشری از ابتدای تاریخ تاکنون دارای سبک زندگی هستند سبک زندگی در حوزه مطالعات فرهنگی به مجموعه رفتارها و الگوهای کنش هر فرد که معطوف به ابعاد هنجاری و معنایی زندگی اجتماعی باشد، اطلاق می‌شود. «طبیعی است که بر اساس چنین

رویکردی، سبک زندگی علاوه بر اینکه دلالت بر ماهیت و محتوای خاص تعاملات و کنش‌های اشخاص در هر جامعه دارد و مبین اغراض، نیت، معانی و تفاسیر فرد در جریان عمل روزمره است، نشان‌دهنده کم و کیف نظام باورها و ارزش‌های افراد نیز خواهد بود» (فاضل قانع، ۱۳۹۲، ۹) مهدوی کنی معتقد است که مطالعات سبک زندگی حول یک محور عمومی با عنوان کلی «سلیقه» دور می‌زند؛ زیرا تمرکز اندیشمندان بر شاخص‌هایی مانند الگوی مصرف، شیوه گذران اوقات فراغت، الگوهای تمرکز بر علاقه‌مندی‌ها، آداب معاشرت، الگوهای زندگی خانوادگی و بهداشت و سلامت است. (مهدوی کنی، ۱۳۸۶، ۲۱۶). «سلیقه، یک امر ذهنی است که در قالب تمایلات و ترجیحات رفتاری انسان جلوه‌گر شده و بدین ترتیب، فرهنگ و اجزای آنکه امری کلی و عمومی به‌شمار می‌آید، در پرتو این تمایلات و ترجیحات برآمده از سلیقه، فردیت پیدا کرده و هویت فرد را برای دیگران ترسیم می‌کند» (بوردیو، ۱۳۹۰، ۹۳)؛ بنابراین سلیقه‌ها، رفتارها و اندیشه بشر در حقیقت، سبک زندگی آنها را بیان می‌کند. در بین شیعیان شاهد الگوپذیری در جهات مختلف از اهل بیت علیهم‌السلام هستیم. در حقیقت در تلاش آن هستیم که از سیره رفتاری و گفتاری و عبادی و ... اهل بیت علیهم‌السلام بتوانیم شیوه‌ای اتخاذ کرده و زندگی‌مان را بر اساس سبک و سیره اهل بیت علیهم‌السلام شکل دهیم و از آنجایی که در عصر حاضر در غیبت امام عصر به‌سر می‌بریم برای شیعیان منتظر امری مهم تلقی می‌شود که شیوه و سبک امام عصر با توجه به عصر تکنولوژی و ... چگونه خواهد بود و یک شیعه منتظر باید چه شیوه‌ای در زندگی داشته باشد تا مرضی حق و امام عصر باشد.

در این مقاله با توجه به اهمیت نقش زنان در خانواده با نگاه به سبک زندگی منتظرانه، نقش زن را مطرح می‌کند. از آنجایی که زن می‌تواند با عواطف و احساسات خویش مأمونی برای اعضای خانواده باشد و به‌نوعی در شخصیت

اجتماعی و نگرش آنان تأثیرگذار است؛ به مقوله زن از حیث همسر پرداخته می‌شود... مقاله مذکور در چهار محور مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

محور اول: تعریف مفاهیم تعریف خانواده

تعریف و تبیین هر واژه ما را در فهم مبانی و گستردگی آن یاری می‌کند. تعریف لغوی خانواده در فرهنگ معین به معنای: خاندان، اهل بیت و دودمان می‌باشد و در اصطلاح خانواده مجموع افرادی که در یک خانه زندگی می‌کنند. (معین، ۱۳۸۷، ص: ۴۶۶) در حقیقت گروه کوچکی است از جامعه و کوچک‌ترین گروه اجتماعی است و کارکردهای گوناگون شخصی، جسمانی، اقتصادی و تربیتی را برعهده دارد. خانواده همچون آینه‌ای عناصر اصلی جامعه را دربر دارد.

تعریف سبک زندگی اسلامی و مهدوی

سبک به معنی طرز، روش و شیوه می‌باشد (معین، ۱۳۸۷، ص: ۵۹۲) سبک از نگاه مردم و استعمال آنها از حیث گستره رفتاری ظاهری، بر محدودترین فعالیت‌ها نظیر شیوه نشستن تا گسترده‌ترین آنها در تمام ابعاد زندگی اطلاق می‌شود. (ملایی، ۱۳۹۵، ص: ۱۸) سبک زندگی، فعالیت‌های نظام‌مندی است که از ذوق و سلیقه فرد، ناشی می‌شود و بیشتر جنبه عینی و خارجی دارند و به فرد هویت می‌بخشد و میان اقدار مختلف تمایز ایجاد می‌کند. (بوردیو، ۱۳۹۰، ص: ۹۵) و اما سبک زندگی اسلامی، به مجموعه موضوعات و مسائل مورد قبول اسلام در عرصه زندگی گفته می‌شود. خدامحوری، حاکمیت ارزش‌های اسلامی در زندگی از مهم‌ترین معیار اسلامی بودن سبک زندگی اسلامی است. باید زندگی فردی و اجتماعی ما مبتنی بر اسلام و رهنمودهای قرآنی باشد. در این صورت، می‌توان امیدوار بود که زندگی ما به سبک و شیوه اسلامی است (مصباح، ۱۳۹۲، ص: ۵).

با توجه به تعاریف چنین به نظر می‌رسد که سبک زندگی به مجموعه فعالیت‌ها و رفتارها اطلاق می‌شود که از شخص سر می‌زند و این رفتارها الگو گرفته از شخص، جامعه و غرب است. سبک مهدوی یعنی فرد در زندگی الگو از رفتار و سیره امام عصر که در دین اسلام منشأ دارد، گرفته باشد.

صفاری به نقل از مقام معظم رهبری علیه السلام می‌گوید: «مقام معظم رهبری علیه السلام در این سال‌های اخیر بحث اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی را مطرح و از آن به‌عنوان روشی مهم در تغییر مسیر حرکت اقتصادی کشور یاد کردند؛ روشی که در برابر هیجده‌های غرب همانند سدهی محکم کارآمد شد. (صفاری انارکی ۱۳۹۵، ص: ۸۰). خانواده با توجه به کارکردهای متفاوت، رابطه تنگاتنگی با جامعه و نهادهای اجتماعی دارد، به‌طوری‌که تغییرات و تحولات در جامعه ریشه در پی‌ریزی عوامل تغییر در خانواده است و همچنین یکی از عوامل مهمی که در اختلافات و تعارضات خانوادگی نقش مهمی دارد، سبک زندگی است و آموزش سبک زندگی صحیح به زوج‌ها، افزایش میزان رضایت‌مندی زناشویی آنها را در پی خواهد داشت.

سبک زندگی اسلامی و مهدوی آن نوع سبک زندگی است که در آن به تمام جنبه‌های یک فرد مسلمان پرداخته شده و تعالیم پیامبر و ائمه علیهم السلام به‌عنوان یک دستورالعملی جامع، زندگی او را از لحظه تولد تا زمان مرگ، برنامه‌ریزی و هدایت کند. یک پدیده فکری و رفتاری زمانی می‌تواند مهدوی باشد یا از مصادیق سبک زندگی مهدوی رود که ریشه در معارف و سنت حضرت ولی‌عصر علیه السلام داشته باشد. در واقع، سبک زندگی مهدوی آن بخش از رفتارهایی است که علاوه بر داشتن شریعت، مخالف شیوه زندگی امام عصر نباشد. باید منظومه فکری، معرفت‌شناسی و رفتار عملی ناشی از عین رفتار و منظومه فکری امام عصر باشد.

محور دوم: هدف از تشکیل خانواده

هدف از ایجاد خانواده

کانون خانواده محوریت اصلی جامعه را تشکیل می‌دهد و اسلام برای تشکیل نظام خانواده اهدافی را لحاظ کرده است. خانواده مطلوب بر مبنای ساختارهای اسلامی برای رسیدن به هدف نهایی یعنی عبودیت خداوند است. خانواده‌ای مطلوب است که فرزندان سالم به جامعه تحویل دهد و به کاهش انحرافات اجتماعی کمک کند. خانواده‌ای که تربیت فرزندان شایسته در آن نمود نداشته باشد در حیطه خانواده مطلوب دینی نیست و وجود فساد، انحراف‌ها، کجروی‌ها و جرایم در جامعه، نشان‌دهنده عدم موفقیت خانواده در ایفای درست نقش خود است؛ خانواده‌ای که بر مبنای اخلاق باشد، خانواده‌های مطلوب و اسلامی است؛ بنابراین، هر چه ساختار خانواده را تحت‌تأثیر جنبش‌های جدید غربی مانند فمینیسم که متفاوت از آنچه اسلام تعریف کرده است، تعریف کنیم سبب فاصله‌گرفتن از خانواده مطلوب خواهد شد. خانواده به‌ویژه زنان، بر جامعه، در دل این کارکردها نهفته است. (حیدری، ۱۳۸۸، ص: ۷)

ایجاد خانواده، سبب آرامش روحی فرد و همچنین موجب پاک‌ی جامعه می‌شود و این نظام هرچه بیشتر در قالب تعالیم اسلامی شکل گیرد، پاک‌ی و زلالی آن هویداتر است؛ بنابراین هدف از تشکیل خانواده عبارت‌اند از:

الف. رسیدن به قرب الهی و بندگی خداوند؛

ب. تربیت نسلی پاک بر اساس معیارهای دین؛

ج. رسیدن به آرامش روانی اعضای خانواده؛

د. ایجاد سلامت اجتماعی.

عوامل استحکام خانواده از منظر اسلام

عوامل گوناگونی می‌تواند در استحکام خانواده نقش داشته باشد. عوامل عاطفی، عوامل ارتباطی و... اگر در آیات و روایت بنگریم در راستای خانواده مطلوب دستورات عمل‌های زیادی وجود دارد که الگوبرداری از آن می‌تواند زمینه‌ساز پرورش استعدادهای دینی افراد خانواده باشد. از آنجایی که بحث در این زمینه در مقوله موضوع تحقیق ما نمی‌گنجد به‌طور مختصر به یک مورد اشاره خواهیم کرد. عوامل عاطفی - روانی و ابراز محبت و مهربانی؛ نیاز به محبت و عشق، یکی از نیازهای روانی هر انسان خصوصاً زوجین است که همچون نیاز به غذاست. همسران در زندگی با این بینش که ابراز محبت، یک نیاز عاطفی - روانی است که کوتاهی در ارضاء آن تبعات نامطلوب و جبران‌ناپذیری به دنبال دارد به عشق و محبت به یکدیگر می‌پردازند.

عوامل عاطفی - روانی خانواده، شامل ابراز محبت، احترام متقابل، خوش‌بینی، فروتنی، بخشش و گذشت، عیب‌پوشی، مهار هیجان‌های منفی، قدردانی از یکدیگر، تأمین نیاز جنسی همسران و برنامه‌های نشاط‌بخش است که نقش مهمی در استحکام خانواده دارد. در نتیجه، تقویت این ابعاد در خانواده بر مبنای سبک زندگی اسلامی به پایداری و استحکام روابط خانوادگی کمک می‌کند. (استادی و سالاری فر، ۱۳۹۵، ص: ۴۵) اسلام بر هر یک از موارد مذکور اعم از فروتنی و قدردانی و ... دستورات زیادی دارد که در پرتو اجرای آن، عوامل عاطفی زوجین تأمین می‌شود. «سبک زندگی» یکی از عناصر مؤثر در میزان رضایت زناشویی و بروز اختلافات خانوادگی است. این مطالعه با هدف بررسی نقش پایبندی زنان خانواده‌ها به سبک زندگی اسلامی در پیش‌بینی تعارضات خانوادگی انجام گرفت. (عطادخت و همکاران، ۱۳۹۵، ص: ۴۹) به نظر محقق، نگاه زوجین به زندگی و ساختار تعاملات بین زوجین یکی از مؤثرترین عنصرهایی است که می‌تواند نقش مهمی در ایجاد خانواده اسلامی داشته باشد. اگر نگاه زوجین به مقوله هم‌نشینی،

نگاهی دینی و مهدوی توأم با عطوفت و محبت باشد قطعاً موفقیت‌هایی در پی دارد. تبیین راهکارهای کاربردی‌سازی سبک زندگی مهدوی در نهاد خانواده که در آموزه‌های روایی ما مطرح شده، یکی از مهم‌ترین عواملی است که می‌تواند زمینه‌ساز تربیت انسانی کامل شود که جایگاهی بسیار عظیم در نظام هستی و جامعه منتظر دارد.

محور سوم: جایگاه زن در اسلام حقوق زن

از آنجایی که مقوله پژوهش در زمینه نقش زن است، لازم است جایگاه زن را در اسلام بدانیم. زن به‌عنوان موجود مستقل و خارجی، چه جایگاه ارزشی و موقعیتی در جامعه دارد. حقوق خانواده در نظام اسلام، بر پایه محبت پی‌ریزی شده است. انسان یک حقیقتی است که در دو ساحت تجلی یافته است: یکی در سیمای زن و دیگری در چهره مرد. همین ساحت‌های متفاوت، احکام و لوازم طبیعی خودشان را در پی خواهند داشت. این اختلاف غیر ذاتی و جوهری، سبب شده که در بسیاری از حقوق، تکالیف، مجازات و انتظارات وضع مشابه نداشته و در آنها هماهنگی و یکسان نباشند؛ زیرا آنچه از نظر اسلام مطرح است، این است که زن و مرد به دلیل اینکه یکی زن است و دیگری مرد، در جهات زیادی مشابه یکدیگر نیستند، جهان برای آنها یک‌شکل نیست. خلقت و طبیعت، آنها را یکنواخت نخواست است. همین ایجاب می‌کند که در بسیاری از حقوق، تکالیف و مجازات وضع مشابه نداشته باشند. (حیدری و ابراهیمی نسب، ۱۳۸۱، ص: ۸۳) اگر به تاریخ قبل از اسلام مراجعه کنیم، خواهیم دانست که قبل از ظهور اسلام زن در میان برخی جوامع بشری ارزش و بهایی نداشته است؛ اما با ظهور اسلام شریعت دین ما برای هر دو کرامت قائل شده است. زن و مرد در رسیدن به کرامت، جایگاه یکسانی دارند و اسلام در اجرای احکام حد عدالت را لحاظ کرده و در

حق زن اجحاف نشده است و جزای نافرمانی و یا ارتکاب جرم برای زن سنگین‌تر از مرد نیست. در جوامعی که برای زن ارزشی قائل نمی‌شدند و در کنار خود نمی‌نشانند و گاهی در رده حیوانات قرار داده تا فقط از آن استفاده جنسی برده یا برای دوام نسل از آن استفاده می‌کردند؛ اسلام برای این موجود لطیف، ارزش و حقوقی قائل شدند که در بسیاری از موارد هم‌سطح مردان و حتی در برخی موارد بالاتر از مردان قرار داده است مانند وظیفه شرعی نداشتن زنان در امر خانه و اگر در این امور کاری انجام شود لطف محسوب شده و پاداش و جهاد زن تلقی می‌شود. اسلام به زن و تنظیم حقوق او حیثیتی قائل است و همگان موظف به پاسداری از مقام زن هستند؛ برای مثال در اسلام اگر کسی به حیثیت زنی تجاوز کرده و به او هتک حرمت کند، حد بر او جاری و هیچ‌چیز مانع اجرای حد زانی نمی‌شود، زن مربی بشریت است و کانون تربیت خانواده، بدون این مربی شایسته، رنگ سعادت نخواهد دید و حق تعالی در نظام زیبا و حکیمانه آفرینش زن را در چنین جایگاهی قرار داده است. زن کانون هستی و پایگاه مهرورزی و عشق خانواده، مرکز آموزش صفا، صمیمیت، ایثار و عطوفت به همگان است ابراهیم پور به نقل از ویلسکا می‌گوید: «سبک زندگی را روایتگر هویت افراد در دوره مدرنیته متأخر می‌داند که این امر ناشی از افول ارزش‌ها و سنت‌های هویت‌ساز و همچنین اهمیت یافتن خود در زندگی روزمره است؛ درواقع، آنچه آنتونی گیدنز امنیت هستی‌شناختی - احساس تعلق خاطر که در هسته مرکزی هر هویت پایداری وجود دارد - می‌نامد بیش از پیش توسط کارشناسان و متخصصان سبک زندگی که در بیرون از بازار قرار دارند، پدید آمده است. (ابراهیم پور و رحیمی، ۱۳۹۶، ص: ۱۱۷).

دین اسلام برای تمام افراد خانواده حقوقی قائل است و این حقوق، وظایفی را نسبت به همدیگر به‌همراه دارد، بنابراین همان‌طور که مرد در برابر وظایفی که

نسبت به همسر و فرزندان خود دارد و این امر موجب شده که حقوقی نیز بر عهده او نهاده شده باشد. حقوق زن نیز بنابر وظایف و فداکاری‌ها در خانواده متفاوت است به‌عنوان مثال به عهده شوهر به‌عنوان همسر یک حقوقی دارد و به عهده فرزندان به‌عنوان مادر حقوقی دیگر.

حقوق زن بر عهده شوهر

دین مبین اسلام برای زن حقوقی قرار داده است که بر گردن مرد است و هر مردی با زنی ازدواج کند لازم است برای او امکاناتی مهیا کند که در صورت عدم تهیه از نظر شرعی و قانونی و حتی عرفی مواخذه خواهد شد و این دلیل حقانیت زن در مباحث مذکور است. در این قسمت به بخشی از حقوق زن می‌پردازیم که بر عهده مرد است.

۱. حق مسکن: به‌نوعی اولین حقی که می‌توان از آن نام برد حق مسکن است زیرا ازدواج یعنی در کنار هم بودن و به آرامش رسیدن و این منوط به زندگی مشترک است یعنی در یک مکان زندگی کردن و بر مرد لازم است که مکان برای زندگی مشترک را مهیا کند و قرآن کریم دستور می‌دهد به هر جا که خودتان سکنی می‌گزینید به زنان همان‌جا سکنی بدهید: ﴿اسکنوهن من سکنتم من وجدکم﴾؛ (طلاق/۶).

۲. حق نفقه و مهریه: مفهوم نفقه بر همگان واضح است که مرد وظیفه دارد که مخارج خوراک و پوشاک همسر را تأمین کند قرآن کریم بر دادن مهریه و نفقه تأکید می‌کند و روایات زیادی دال بر این مطلب است که بر مردان است که مهریه همسرانشان را بدهند و نفقه زن را تأمین کنند. قرآن دستور می‌دهد به زنان آن مهرش را به‌عنوان هدیه تقدیم نمایید: ﴿وآتواالنساء صدقاتهنَّ نَحْلَه﴾. (نسا/ ۴) شریعت اسلام شخصیت زن را موجودی مستقل و باکرامت دانسته و حق و حقوقی را برایش لحاظ کرده است؛ بنابراین باید اذعان داشت که زن در برخی

موارد بالاتر از مرد دانسته شده تا آسیبی به روحیه لطیف او نرسد مانند کارکردن مرد برای تأمین مایحتاج زن.

نکته: در زمینه حقوق زن روایت زیادی موجود است که نیازی در بحث ما نیست؛ لذا به همین مقدار بسنده کرده و به نقش زن به عنوان همسر می‌پردازیم.

محور چهارم: نقش زن در خانواده مهدوی

الف. نقش همسری

زن به عنوان یک انسان لبریز از عاطفه و احساس، بهترین مقوله‌ای است که می‌تواند به زندگی رنگ و رونق خوبی بدهد. زن به عنوان یک همسر می‌تواند مایه آرامش مرد شده و در پرتو احکام شریعت کانون خانواده را به گرمی بفشارد. زنی که معیارهای یک منتظر واقعی را دارا باشد قطعاً گفتار و رفتار او متناسب با معیارهای دینی خواهد بود و چنین همسری نقش مهمی را در ایجاد زندگی توأم با معرفت داشته و افکارش نیز به سمت زندگی‌ای خواهد رفت که گویی زندگی امام عصر است و برنامه‌های روزانه‌اش را بر اساس معیارها و فضیلت‌های دینی پایه‌گذاری کرده و موجب خرسندی همسر خواهد بود. چه کسی بهتر از یک زن می‌تواند شاخصه‌های شخصیتی دین را در کانون خانواده پیاده کرد؟ چه الگویی بهتر از الگوی همسر که نمایانگر عشق و امید در پرتو وحی الهی است. زن دین‌مدار، زن شریعت‌مدار و زن منتظر و مهدوی قطعاً دارای ویژگی‌هایی است که مایه فراهم‌شدن امکانات رفاهی و آرامش روحی خانواده می‌شود. به عنوان مثال از ویژگی‌های زن مؤمن که می‌تواند با آن ویژگی‌ها زندگی به سبک دینی و مهدوی را سامان داده و به زیبایی‌های آن بیفزاید؛ عبارت‌اند از:

الف. ایمان و تعبد

یکی از مهم‌ترین و بارزترین جلوه سبک زندگی مهدوی و منتظرانه، ایمان و باور شخص است که در زندگی او نمود دارد. کسی نمی‌تواند ادعا کند که من منتظر

امام زمانم و زندگی من رنگ مهدوی دارد ولی مؤمن و معتقد نباشد؛ بنابراین اولین شاخصه سبک زندگی مهدوی ایمان، اعتقاد و عبودیت و بندگی اوست. یک زن در خانه به عنوان مأمون و آرامش دهنده باید دین دار و اهل عبادت باشد و اولین مرتبه عبادت نماز است و لازم است که به نماز اول وقت اهمیت دهد و با این عمل شیطان را از خود دور کند در این زمینه امام عصر علیه السلام می فرماید: «ما أرغم أنفَ الشَّيْطَانِ أَفْضَلُ مِنَ الصَّلَاةِ فَصَلِّهَا وَ أَرْغَمِ أَنْفَ الشَّيْطَانِ» هیچ چیز بینی شیطان را مانند نماز به خاک نمی مالد پس نماز بخوان و بینی شیطان را به خاک بمال». (شیخ صدوق، ۱۳۹۷، ص: ۵۲۰) بنابراین اولین شاخصه عملی سبک زندگی مهدی عمل به این سخن امام عصر است که با این کار در حقیقت ارتباط با خالق خویش را محکم تر خواهد کرد و یک زن می تواند با تعبد خویش نفسش را پاکیزه نگه دارد و با خدا سخن بگوید و سخن خدا را بشنود و عمل کند. با قرائت قرآن در برابر هجمه های شیطان و نیرنگ او در امان بماند. در عصر غیبت امام زمان قطعاً نیرنگ ها و زرق و برق های دنیا فریبنده تر خواهد بود و به نوعی ایمان ما در کمین شیطان است در اینجاست که باید به سخن پیامبر گوش داده و به قرائت قران بیشتر عنایت داشته باشیم و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «إِذَا التَّبَسَّتْ عَلَيْكَ الْأُمُورُ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ فَعَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ؛ هرگاه آشوب ها چون شب تار شما را فا گرفت به قرآن رو آورید (کلینی، ۱۳۶۹، ص: ۵۹۹) یک زن مهدوی همراه با امام عصر و با یاد امام عصر به عبادت و بندگی خویش می پردازد و تلاش می کند تا زندگی او رنگ امام زمانی داشته باشد. این اعمال زن در خانواده تأثیر خواهد گذاشت و طبیعتاً همسر نیز هم رنگ او خواهد شد و آرامش نسبی در خانه ایجاد خواهد شد. زن موفق و مهدوی باید به دعاهای وارده در مورد امام عصر و همچنین به وظایف منتظر بپردازد.

ب) قناعت

قناعت یعنی خرسندبودن به قسمت خود، بسنده کردن به مقدار کم، صرفه جویی. (معین، ۱۳۸۷، ص: ۸۰۷) قناعت، راضی بودن به آنچه هست؛ کسی می تواند قانع باشد که به آنچه موجود است، راضی باشد آن را کافی بداند کفایت شرط رضایت است؛ بنابراین ثمره مقایسه نزولی نشان دادن کفایت روزی است و وقتی کفایت روزی خدا آشکار شد انسان به آنچه هست راضی می شود و بدین سان قناعت شکل می گیرد و قناعت یعنی بسنده کردن به آنچه هست و راه رسیدن به آن مقایسه نزولی است قناعت احساس ناخرسندی و نارضایتی را از میان می برد نه تلاش و فعالیت را. (پسندیده، ۱۳۸۴، ص: ۱۳۴). امام علی علیه السلام می فرماید: «مَنْ لَمْ يُتَنَعَّ الْيَسِيرُ لَمْ يَتَنَعَّ الْكَثِيرُ» (مجلسی، ۱۳۸۷، ص: ۷۱) یعنی کسی که اندک قانعش نکند، مال بسیار سودش ندهد.»

قناعت از چنان اهمیتی برخوردار است که از امام زین العابدین علیه السلام در پاسخ به فردی که از ایشان جوایای برترین اعمال شده بودند، فرمودند: «برترین عمل این است که به آنچه در دست تو است قانع باشی». حَمْرَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ أَوْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ - عَلَيْهِ السَّلَام - قَالَ مَنْ قَنِعَ بِمَا رَزَقَهُ اللَّهُ فَهُوَ مِنْ أَعْنَى النَّاسِ (الکافی، ۱۸۵، ص: ۱۳۹) امام باقر یا امام صادق علیه السلام فرمودند: «هر که به آنچه خدا روزیش کند قانع باشد، بی نیازترین مردم است.»

بنابراین اگر زنی به آنچه دارد راضی باشد و زندگی خود را به گونه ای بسازد که تجملات در آن رنگی نداشته باشد و ریخت و پاش ها در آن جایی نداشته باشد و کانون خانواده را به یک کانون گرم تبدیل کند که منتظر آمدن امام خوش باشد؛ مطمئناً نگاه امام عصر به زندگی او خواهد بود و در زندگی او چیزهای زیادی که مردم دنیا را به خود مشغول می کند و در طمع کسب آن می کوشند و گاهی به انحراف کشیده می شوند؛ وجود ندارد و درحقیقت یک زن با مدیریت و تفکر ساده اندیشی و قناعت، موجب آرامش روانی خانواده خواهد شد. تفکر قناعت که

برگرفته از سیره اهل بیت علیهم السلام باشد نگاه اهل بیت علیهم السلام را به دنبال خواهد داشت و الگوگیری از تفکر دینی و سوق دادن زندگی به سمت مباحث دینی و توجه به امام عصر و تلاش در تحقق ظهور امام در حقیقت ما را از مادیات زودگذر دور کرده و به زندگی رنگی دینی می‌دهد.

ج. خوش اخلاقی

خوش اخلاقی از مفاهیمی است که در حوزه تعامل بین افراد معنا می‌یابد. خوش خلقی در خانواده از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است و در حقیقت موجب صفا و صمیمیت در خانه می‌شود؛ زیرا تنگ‌بودن فضای اخلاقی و روابط بین خانواده موجب بروز تنش روحی می‌شود و خوش خلقی در حقیقت فضا را باز می‌کند و انسان به راحتی می‌تواند با فرد ارتباط برقرار کند. در اسلام به مسئله خوش اخلاقی تأکید زیادی شده است. رسول اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «أقربکم منی مجلساً یوم القیامه أحسنکم خلقاً و خیرکم لأهله؛ نزدیک‌ترین همنشین شما با من در روز قیامت خوش‌خلق‌ترین و بهترین شما برای خانواده است». (مجلسی، ج ۷۱، ۱۳۸۷، ص: ۳۸۷). پیامبر پاداش اخلاق خوب را همنشینی خود در قیامت می‌داند. برای یک زن چه چیز بهتر از همنشینی با پیامبر صلی الله علیه و آله است؟ در جای دیگر پیامبر صلی الله علیه و آله به امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: «یا علی حسن خلقک مع أهلك و جیرانک و من تُعاشرُ و تصاحبُ من الناس، تُکتبُ عندالله فی الدرجات العلی؛ ای علی با خانواده و همسایگان و کسانی که با آنان معاشرت و همنشینی داری خوش اخلاق باش تا نزد خداوند در درجات بلند نوشته شوی». (حرانی، ۱۳۸۲، ص: ۱۴)

در مواجهه با همسر خود کیفیت این رویارویی چهره‌ها، نقش عمده در نحوه گفتار و رفتار دارد و رمز گشایش قفل دل‌هاست. خوش رویی هم در نگاه مطرح است هم در لهجه هم در گفتار آشکار می‌شود هم در رفتار، چه بسا رابطه‌ها و

دوستی‌ها که با ترشرویی و اخم‌کردن و عبوس‌شدن به هم خورده است. از سویی دیگر مبدأ بسیاری از آشنایی‌ها هم یک تبسم بوده است. وقتی با چهره شکفته و باز با همسرش روبه‌رو می‌شود درواقع کلید محبت و دوستی را به‌دست او داده است اگر این خوشرویی و خنده‌رویی با نیت پاک و الهی انجام گیرد علاوه بر تأثیر محبت‌آفرین، حسنه و عبادت هم به‌حساب می‌آید همسر او می‌فهمد که چقدر خدا و امام در زندگی او تأثیر داشته و آن هم راه امام و خدا را پیش می‌گیرد و آرامش را در زندگی‌اش احساس می‌کند و آنچه رابطه‌ها را استوار و پیوندها را صمیمی‌تر می‌سازد گفتار دلپذیر و شادی‌بخش است. متانت در سخن، ادب در گفتار و زیبایی در کلام خصلت پاک‌دلان بی‌کینه است و خلق‌و‌خوی اولیاء دین ارزش انسان و جوهره وجودی‌اش را زبان و بیان روشن می‌کند. پذیرایی از همسر خود وقتی که خسته است همیشه با غذا و میوه و شیرینی نیست؛ گاهی پذیرایی با یک‌کلام خوب و سخن شایسته است این اکرام بالاتر از تغذیه و اطعام است؛ چراکه گفتار شایسته و زیبا غذای روح است.

رسول خدا ﷺ که اسوه اخلاق حسنه و الگوی ادب در گفتار و رفتار است فرموده‌اند: «من اکرم اخاه المؤمن بکلمه یلطفه بها و فرج عنه گرتبه لم یزل فی ظل الله الممود علیه الرحمه ما کان فی ذلک؛ هر کس برادر باایمانش را با گفتن کلامی ملاحظت‌آمیز و غم‌زدا مورد تکریم قرار دهد تا وقتی او شادمان است گوینده آن سخن همواره در سایه رحمت گسترده الهی به سر می‌برد». (اصول کافی، ج ۲، ص ۲۰۶) با توجه به شرایط سخت زندگی و مشکلات عصر حاضر که مردم ما با آن درگیر هستند و سختی تأمین مخارج خانه و اقتصاد نامناسب موجب نارضایتی مرد خانه است و ممکن است رفتار نادرستی از او سر بزند؛ در این صورت یک لبخند و اخلاق زیبای مهدی‌پسند یک زن می‌تواند مایه آرامش مرد شود و این آرامش خود موجب آرامش ذهنی و حل برخی مشکلات می‌شود؛

شاید برای خیلی از زنان سخت باشد که در هر شرایط بخواهند آرامش داشته و آرامش هدیه کنند؛ اگر ببندشند که امام عصر در شرایط او چه می‌کنند یا ببندیشند که من برای رضایت امام عصر و الگوپذیری از شیوه ایشان این کار را می‌کنم و آرامش را به خانواده هدیه می‌کنم قطعاً خودش سرشار از انرژی خواهد بود و می‌تواند الگوی عملی خوبی برای امام باشد. چراکه در سیره اهل بیت علیهم‌السلام آمده است که آنان در برابر رفتار ناشایست بسیاری از افراد ملاحظت به خرج داده و با سعه‌صدر با افراد برخورد می‌کردند. در بحث خوش‌اخلاقی و مؤلفه‌های آن سخن زیاد است و ان‌شاءالله علاقه‌مندان به مطالعه آن خواهند پرداخت.

د) گذشت و خطاپوشی

گذشت و اغماض در زندگی عامل بسیار مؤثری در ایجاد جو آرام خانواده بوده و رعایت نکردن این مسئله زمینه اضطراب و بدبینی، قهر، عصبانیت و عیب‌جویی را فراهم می‌کند. خداوند از گناهان و لغزش‌های بندگان خود می‌گذرد؛ اما صفاتی که مرد و زن در کانون خانواده باید داشته باشند، گذشت و خطاپوشی است. این خصلت نیکو در سیره اهل بیت و انبیای الهی علیهم‌السلام جلوه تام دارد. آن بزرگواران، بسیار باگذشت و خطاپوشند. مولی امیرالمؤمنین علیه‌السلام می‌فرماید: «اذا أسيءَ إِلَيْكُمْ فَأَعْفُوا وَاصْفَحُوا كَمَا تُحِبُّونَ أَنْ يُعْفَى عَنْكُمْ. اگر کسی به شما بدی کرد شما چشم‌پوشی کنید و گذشت داشته باشید همان‌طور که دوست دارید دیگران هم نسبت به شما گذشت داشته باشند». (حرانی، ۱۳۸۲، ص: ۱۴۷)

اگر در محیط خانواده یا جامعه اشتباهات کوچک را نادیده پندارند و گذشت کنند اثر مناسبی در آن محیط دارد و صفا و صمیمیت را در پی خواهد داشت. مهم‌تر اینکه این امر سبب می‌شود که پروردگار عالم در روز قیامت از بدی‌ها و خطاهای انسان چشم‌پوشد و او را ببخشد وجود عفو و گذشت یقیناً کانون خانواده را با حرارت نگاه می‌دارد و موجب بخشش گناهان می‌شود. شاید یک زن گاهی شاهد

رفتار نامناسب همسرش باشد که گذشت از آن برایش سخت باشد یا شیطان آن را وسیله قرار دهد تا سلب آرامش کند در این صورت توصیه می‌شود که در هر حال توکل بر خدا داشته و ببیندیشد که اگر همسر ما را نبخشم مشکل ما حل می‌شود؟ نه، شاید نتوانی ببخشی؛ اما هر لحظه خود را درگیر خطای او نکن و در پستوی ذهن مدفون کن یا استعانت از حضرت ولی عصر علیه السلام به آینده‌ای ببیندیش که می‌توانی آن را بهتر بسازی و با لطف و محبت خود لطف همسرت را تضمین کنی. امیدوار باش که نگاه امام در زندگی شما خواهد بود به لطف امام او هم به اشتباهات خود پی برده و در صدد جبران برخواهد آمد.

۵. کم توقعی

هر مرد و زنی از نظر جسمی و روحی دارای قوت و قدرتی مخصوص به خود است درک این قدرت و قوت بستگی به مدتی معاشرت و برخورد طبیعی و اخلاقی دارد. زن و شوهر پس از مدتی اندک یکدیگر را تا اندازه‌ای درک می‌کنند؛ و به موقعیت بدنی و موقعیت روحی همدیگر آشنا می‌شوند. زن و شوهر باید به این حقیقت الهیه توجه داشته باشند که حضرت حق در مسئله بسیار مهم ارائه تکلیف به انسان دو واقعیت را منظور فرموده است. اول آنچه را که مقدور انسان نبوده و از تحمل و طاقتش بیرون بوده به انسان تکلیف نکرده و دوم، تکلیف و مسئولیت‌های شرعی و اخلاقی را با ملاحظه وسع انسان که کمتر از دایره قدرت است بر دوش انسان قرار داده است. ﴿لَا يَكُفُّ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وَسْعَهَا...﴾؛ «خداوند احدی را جز به اندازه سعه وجودی‌اش تکلیف ننماید.» (بقره/ ۲۸۶)؛ لذا زن و شوهر، باید در مسئله درخواست‌ها و توقعاتشان از یکدیگر این اخلاق کریمانه و صفت رحیمیه حضرت حق را سرمشق و الگوی خود قرار دهد. زنی که قانع باشد و در برابر هواهای نفسانی و خواسته‌های خویش قناعت‌پیشه کند و زندگی خویش را با زندگی امام خویش بسنجد و با خود بگوید اگر امام عصر به جای من

بودند چه می‌کردند؟ آیا صبر می‌کردند یا به هر طریقی به خواسته نفسانی خود جامه عمل می‌پوشاندند؟ اگر این زن بیندیشد خواهد دانست که خیلی از مادیات سعادت نمی‌آورد و امام عصر علیه السلام هم راضی نیست. قطعاً مورد مرضی خدا و همچنین مایه رضایت همسر واقع می‌شود. این شخص با آرامش روحی و روانی خویش می‌تواند مظهر سعادت و شادکامی باشد.

نکته قابل ذکر اینکه این مقاله به چند از اوصاف زن مؤمن پرداخته است؛ زیرا موضوع مقاله اقتضای توضیح مفصل ندارد؛ لذا جهت آمادگی ذهنی و آشنایی با محوریت زن در خانواده جهت ادای حق مطلب و پرهیز از اطاله کلام به چند از ویژگی پرداخته تا مبین کلام باشد.

ب. نقش مادری

حرکت در صراط مستقیم و تقرب انسان به سوی پروردگار از طریق نقش بسیار کلیدی و مؤثر مادری و تربیت فرزندان میسر خواهد بود.

هدف از تربیت درستی و راستی و پایداری در دین و تقوایشگی و پیروی از حق است و سبب سعادت واقعی و دوری از زیان‌های حقیقی می‌باشد در تربیت فرزند لازم است که کودکان را به این سمت و سو و هدف مقدس هدایت نمود و این امر در دستان پر مهر مادر تحقق می‌یابد.

هدف از تربیت عبارت است از جنگ با زشتی‌ها و تصنع و دورویی و اگر این‌چنین نباشد ریشه انحطاط و عقب‌ماندگی اخلاقی گسترش یافته و نظام خانواده نیز از نظام و سبک زندگی دینی خارج می‌گردد و این امر در پرتو مادر به تحقق خواهد نشست. بزرگ‌ترین عامل نیرومندی در یک ملت، تعلیم و تربیت به همراه اخلاق دینی است و این امر عظیم مسئولیت سنگینی است که والدین برعهده دارند و طبیعی است که نقش مادر در این امر پررنگ‌تر باشد.

نکته: راهکارهای تربیتی فرزندان خارج از موضوع تحقیق بوده و به آن پرداخته نخواهد شد.

نتیجه‌گیری

مفاهیم کلی همچون سبک زندگی در عین سادگی، دشواری‌های خاص خودش را هم دارد. به تعبیری می‌توان گفت که سبک زندگی، سهل‌ممتنعی است که به سبب بسیط‌بودن بیش از حدش، نمی‌توان حدود و ثغور آن را به صورت خاص مشخص کرد؛ اما آنچه را که نمی‌توان انکار کرد ضرورت و حساسیت پرداختن به این موضوع است. جایگاه زن در خانواده، بیش از آنکه امری اقتصادی باشد، امری فرهنگی اجتماعی است. زنان می‌توانند با ارائه راهکارهای مناسب و به موقع مسیر حرکت خانواده و اعضای آن را در آینده تعیین کنند. این مقاله در چهار محور بحث شد. در محور اول آشنایی با مفاهیمی چون سبک و خانواده و سپس در ادامه در محور دوم هدف از تشکیل خانواده بیان شد.

در محور سوم به جایگاه زن در اسلام پرداختیم. در آنجا توضیح داده شد که اسلام به زنان همچون مردان کرامت بخشیده و جایگاه رفیعی را برای زن لحاظ کرده است در محور چهارم به نقش زن به عنوان یک همسر و مادر ارائه بحث گردیده و بیان شد که زن به عنوان همسر مایه آرامش همسر بوده و تداوم زندگی را متضمن می‌شود و در پرتو نقش همسری، نقش مادری را نیز ایفا می‌کند که موجب تعلیم و تربیت نسلی پاک می‌شود. می‌توان چنین اذعان داشت زن مؤمن که مقید به اصول شریعت باشد قطعاً تقیدات او موجب آرامش خانواده و تقرب به قرب الهی شده در نتیجه نقش بسیار مهمی در سبک زندگی مهدوی خواهد داشت.

فهرست منابع

* قرآن کریم

۲. استادی، مجید؛ سالاری فر، محمدرضا، ۱۳۹۵، «نقش عوامل عاطفی روانی در تحکیم خانواده از منظر آیات و روایات با رویکرد سبک زندگی اسلامی»، فصلنامه پژوهشنامه سبک زندگی، پاییز و زمستان، شماره ۳.
۳. ابراهیم‌پور، جمشید؛ رحیمی، سیدداریوش، ۱۳۹۶، «مؤلفه‌ها و شخص‌های سبک زندگی اسلامی»، مجله تحقیقات جدید در علوم انسانی، شماره ۱۹، صص ۱۱۷ - ۱۴۸.
۴. ابن‌بابویه (شیخ صدوق)، محمدبن‌علی، کمال‌الدین و تتم النعمه، ج ۱، قم، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۹۷ ق.
۵. بوردیو، پی‌یر، ۱۳۹۰، تمایز نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران، ثالث.
۶. پسندیده، عباس، (۱۳۹۱)، رضایت از زندگی، ج ۱، تهران، انتشارات دارالحدیث.
۷. حرانی، ابن‌شعبه، (۱۳۸۲)، ترجمه محمدصادق حسن‌زاده، تحف‌العقول، قم، بی‌نا.
۸. حیدری، حسن؛ ابراهیمی‌نسب، یوسف، ۱۳۸۹، «جایگاه زن در گذر تاریخ و سیری در حقوق آن»، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و فرهنگ، پاییز، سال دوم، شماره پنجم.
۹. حیدری، علی، ۱۳۸۸، «گفت‌وگویی علمی با دکتر حسین بستنا»، مجله ظهور، سال ۲، شماره ۴، پاییز.
۱۰. صفاری انارکی، محمد، ۱۳۹۵، «الزامات اقتصاد مقاومتی و ارتباط آن با الگوی سبک زندگی از دیدگاه مقام معظم رهبری (علیه‌السلام)»، مجله مطالعات علوم سیاسی حقوق و فقه، بهار، سال دوم، شماره ۱.
۱۱. عطادخت، اکبر؛ هاشمی، جواد؛ جسارتی، علی، ۱۳۹۵، «نقش میزان پابندی زنان خانواده‌ها به سبک زندگی اسلامی در پیش‌بینی تعارضات خانوادگی»، مجله پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده، دوره چهارم، شماره ۱.
۱۲. فاضل قانع، حمید، ۱۳۹۲، سبک زندگی بر اساس آموزه‌های اسلامی، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما.

۱۳. کلینی، یعقوب، ۱۳۸۹، اصول کافی، ج ۲، ترجمه کمره‌ای، محمدباقر، قم، انتشارات اسوه.
۱۴. اصول کافی، ج ۷۵، ترجمه کمره‌ای، محمدباقر، قم، انتشارات اسوه.
۱۵. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۷۱، بیروت مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ ق.
۱۶. مصباح، محمدتقی، ۱۳۹۲، «سبک زندگی اسلامی ضرورت‌ها و کاستی‌ها»، مجله معرفت، اردیبهشت، شماره ۱۸۵.
۱۷. معین، محمد، ۱۳۸۷، فرهنگ لغت معین، تهران، فرهنگ نما.
۱۸. مهدوی کنی، محمدسعید، ۱۳۸۶. «مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی». فصلنامه علمی، ش ۱.
۱۹. ملایی، حسن، ۱۳۹۵، سبک زندگی منتظرانه، قم، انتشارات مرکز تخصصی مهدویت.
۲۰. نقیب‌السادات، رضا، ۱۳۸۷، «بررسی انتظارات نخبگان از نقش زن در دو دوره قبل و بعد از انقلاب اسلامی انعکاس یافته»، (مجله زن روز، شماره ۱۱).
۲۱. یزدخواستی، بهجت؛ ربانی اصفهانی، حوریه (۱۳۹۴)، «بررسی کیفی تأثیر فمینیسم رادیکال بر نقش زن در نهاد خانواده و مقایسه آن با تمهیدات اسلام (مطالعه موردی زنان اصفهان)»، مجله جامعه‌شناسی کاربردی، تابستان، شماره ۵۸.

آثار فردی انتظار حضرت مهدی عج در زندگی انسان

فرشته عظیمی؛ راضیه میری^۱

چکیده

جامعه بشری همواره در حال تکاپو برای امیدافزایی در زندگی است. باور به یک نجات‌دهنده الهی می‌تواند آرامش و امید را به زندگی بشر بازگرداند. از این رو انتظار یک مقوله مشترک بین ادیانی و سنتی کهن در میان پیروان کیش‌های ابراهیمی است. از دیرباز مجموعه‌ای از روایات اسلامی در غالب پیش‌گویی یا تاریخ اشاره به ظهور یک منجی آسمانی کرده‌اند و در پاره‌ای از این منابع به وظایف منجی و منتظران اشاره شده است، بر پایه این اسناد، منتظران وظایفی دارند که از آن جمله دعا، همراهی و صبر است. این معتقدات در کنار یکدیگر مجموعه‌ای از خواسته‌ها را فراهم می‌کند که به آنها زمینه‌های نظری و عملی انتظار می‌گویند. این پژوهش می‌کوشد به روش تحلیلی - توصیفی آثار فردی انتظار را بررسی کند. از جمله تأثیرات انتظار سازنده در فرد: بصیرت و آگاهی، صبر، خودسازی، تعادل در زندگی و شخصیت و... است و با توجه به ارتباط تنگاتنگ دنیا و آخرت که در واقع آخرت عمق دنیا است، این تأثیرات در دنیا و آخرت، موجب سعادت فرد می‌شوند.

کلیدواژه‌ها: انتظار، حضرت مهدی، منتظر، وظایف منتظران، ظهور.

^۱ طلاب سطح دو، مدرسه علمیه آیت‌الله ابروانی رحمته

مقدمه

امام دوازدهم شیعیان حضرت مهدی علیه السلام، قرنهاست که شیعیان و دوستداران امام مهدی انتظار ظهورش را می‌کشند. این کار در واقع نوعی درخواست فطری برای رهبری جامعه انسانی از سوی فردی الهی است؛ که در روایات اسلامی قرار است او جهان را به سوی عدل و داد پیش ببرد و با ستم و مظاهر آن مبارزه کند. آنچه در اینجا موضوع تحقیق قرار گرفته است، آثار تربیتی اعتقاد به ظهور یک منجی بشری در ذهن و روان انسان‌ها و نیز آثار تربیتی این نوع اعتقاد در زندگی روزمره فردی و اجتماعی است.

تربیت درست بر مبنای سنت‌های الهی، بخشی از رسالت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله بوده و در این میان برخی از اعتقادات اسلامی نیز خود جایگاه تربیتی دارند چنانکه اعتقاد به امام زمان علیه السلام و ویژگی‌ها انسانی خوبی را به همراه دارد برای نمونه مایه امید و تلاش انسان‌ها برای رسیدن به مدینه فاضله اخلاقی می‌شود و همچنین سبب می‌شود تا انسان‌ها تلاش کنند به مراتب عالی‌تر دیدار با امام برسند.

دو دیدگاه درباره انتظار وجود دارد: انتظار مثبت و سازنده و منفی و بی‌تحرك که هرکدام آثار تربیتی متفاوتی بر زندگی اجتماعی و فردی شخص می‌گذارد، پس انسان باید برای رسیدن به بینش صحیح پیرامون این موضوع تلاش کند. در انتظار مثبت، منتظر روابط اجتماعی و فردی خود را در ابعاد مختلف به گونه‌ای تنظیم می‌کند که مورد رضایت امام عصر علیه السلام قرار گیرد و با کسب فضایل اخلاقی و دوری از رذایل خود را آماده ظهور می‌کند ولی در انتظار منفی منتظر عملاً هیچ تغییر سازنده‌ای در راستای رضایت ولی عصر علیه السلام انجام نمی‌دهد و در نتیجه به سعادت دست پیدا نمی‌کند.

مسئله ظهور و منتظر و اثر چنین بینشی در زندگی مسلمانان همواره مورد بحث بوده است و در این زمینه نظرات متفاوتی وجود دارد که کامل‌ترین آن برگرفته از کلام اهل بیت علیهم السلام مربوط به شیعیان است. اعتقاد به ظهور امام عصر علیه السلام بر این مبنا در عصر

غیبت زندگی انسان را به بهترین شکل رقم می‌زند و او را به سعادت دنیوی و اخروی می‌رساند. موضوع انتظار و آثار تربیتی آن در ابعاد روان‌شناسی، کلامی، اجتماعی و تربیتی قابل بررسی است که این تحقیق در صدد این است که از نظر تربیتی در بعد فردی به این موضوع بپردازد. مهم‌ترین آثار تربیتی انتظار در بعد فردی عبارت‌اند از:

(۱) شناخت امام عصر علیه السلام

ما در عصری به‌سر می‌بریم که امام زمان خویش را به‌طور آشکار نمی‌بینیم و از نظرها پنهان‌اند و این غیبت که در مقابل ظهور است نه حضور موجب می‌شود افراد زیادی به انحراف کشیده شوند یکی از راه‌های جلوگیری از این امر با توجه به احادیث، شناخت امام عصر علیه السلام است. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «امام خود را بشناس، اگر امام خود را شناختی چه ظهور زود اتفاق بیفتد یا دیر، به تو زیانی نمی‌رسد». (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۵۲، ص ۱۴۱) و در روایات دیگری نشناختن امام زمان علیه السلام را برابر با جاهلیت قبل از ظهور پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم می‌دانند و می‌فرمایند «من لم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیه؛ هر کس امام زمان خود را نشناسد و بمیرد مثل این است که به مرگ جاهلیت مرده است.» (کلینی، ۱۳۶۹، ج ۱، ص: ۳۷۷).

(۲) خودسازی

کسی که به انتظار حضرت مهدی علیه السلام نشسته سعی می‌کند با شناخت آنچه موجب خشنودی و ناخشنودی اولیای دین است خود را بر انجام و ترک آنها تربیت می‌کند و پیوسته به دنبال نزدیک کردن خود به خدا، پیامبر و عترتش است و نیز این حدیث امام عصر علیه السلام را که فرمودند: «هر یک از شما باید به اموری بپردازد که او را به محبت ما نزدیک کند و از کارهایی که ناخوشایند ما است دوری جوید زیرا ظهور ما ناگهانی فرا می‌رسد.» (اکبری، ۱۳۸۴، ص: ۴۵) را الگوی زندگی خویش قرار می‌دهد، هنگامی که شخص منتظر، تقوای الهی، اخلاق اسلامی و زندگی همراه با گرایش انتظار را که از ارکان مهم خودسازی هستند سرلوحه کار خود قرار دهد، به فضایل اخلاقی گرایش پیدا

می‌کند و از رذایل اخلاقی دوری می‌جوید، نفس درونی خود را به بهترین شکل، تربیت کرده و در نتیجه آماده خدمت به امام عصر علیه السلام می‌شود. منتظر با اعتقاد به اینکه هدف خداوند اصلاح بشر بوده و در آینده جهان به دست محمد بن حسن عسکری علیه السلام پر از عدل و داد می‌شود، خود را برای تحقق یافتن و برقراری عدالت آماده می‌کند. به طوری که جزء دعوت‌کنندگان و ایثارگران راه حضرت باشد و اگر بخواهد نمونه یک منتظر راستین باشد باید پیوسته خود را پایبند احکام الهی نموده و دستورات خداوند را بر علاقه‌های خویش ترجیح دهد و چون منتظر امام خود را حاضر و ناظر بر اعمال خود می‌بیند همواره می‌کوشد، خود را از کارهای زشتی که موجب دوری او از امام عصر علیه السلام می‌شود، حفظ کند و به این سبب منتظر به خیر دنیا و آخرت دست می‌یابد که خیر آخرت خشنودی خداوند متعال و خیر دنیا رفتار عادلانه در رابطه خود با دیگران و ایجاد آمادگی روحی برای پذیرش مسئولیت در مقابل رهبر در روز ظهور است. (صدر، ۱۳۸۳، ص: ۳۶۰-۳۵۶).

۳) دوری از یأس و ناامیدی

با توجه به آیات و روایات زیادی که در رابطه با امیدواری آمده است و از طرفی ناامیدی از رحمت خداوند را نکوهش کرده است، به نظر می‌رسد یکی از برنامه‌های مهم اسلام برای تربیت بشریت، مسئله امیددادن است. قرآن کریم ناامیدی از رحمت خداوند متعال را صفت اهل کفر می‌داند و می‌فرماید: ﴿إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾؛ «به راستی که از رحمت خداوند نومید نباشند مگر گروه کافران» (یوسف/۸۷) و در مقابل امیدواری را صفت مؤمنان می‌داند و می‌فرماید: ﴿سَنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ الَّذِينَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ﴾؛ (بقره/۲۱۸) «آن کسانی که ایمان آورده و برای خدا از ملک و دیار و هستی خود چشم پوشیده و هجرت کرده و در راه خدا از هیچ‌گونه جدیت و کوشش و جهاد و مبارزه دریغ نمودند اینان رجاء و امید به رحمت و لطف خدا دارند.»

از نظر روانی، امید در تمام جوانب زندگی مایه دلگرمی و تشویق به کارهاست. امید، انسان را وادار به کار و دلگرم به فعالیت می‌کند و چون انتظار به آینده بهتر، سبب تلاش بیشتر می‌شود، امید به انتظار و آینده روشنی که حاصل حکومت مهدی موعود علیه السلام است نیز موجب می‌شود فرد منتظر هرگز دچار ناامیدی نشده و هر روز بر امیدواری‌اش افزوده شود. شاید به همین جهت است که امام رضا علیه السلام می‌فرماید: «انتظار الفرج من الفرج؛ یعنی انتظار فرج در زندگی گشایش است». (طوسی، ۱۴۱۱، ص: ۴۵۹)؛ و از علی بن یقطين نقل شده است که موسی بن جعفر علیه السلام به من فرمودند: «دویست سال است که شیعه با آرزوها تربیت می‌شود». (کلینی، ۱۳۶۹، ج ۲، ص: ۱۹۲) در این حدیث، فلسفه روایاتی که تأکید بر نزدیک‌بودن ظهور امام زمان علیه السلام می‌کند، امیدوارکردن شیعه به ظهور امام عصر علیه السلام و به‌طور کلی امیدواری آنها به زندگی می‌داند.

۴) تأثیر نپذیرفتن از فرهنگ باطل

امام علی علیه السلام می‌فرماید: «به سبب غیبت مهدی علیه السلام سردرگمی به وجود می‌آید که گروهی گمراه می‌شوند و گروهی بر هدایت می‌مانند». چون در زمان غیبت، امام از نظرها پنهان هستند و این امر به درازا می‌کشد پس بسیاری از انسان‌ها (در اثر آشکارشدن اختلاف‌ها و فتنه‌های فکری، پیدایش آرا و مسلک‌های گوناگون در حوزه اندیشه و باورهای دینی و به‌وجود آمدن یأس و تردید در باورها، منحرف می‌شوند، وجود این عوامل در محیط دینی دوران غیبت به‌ویژه زیادشدن آنها در روزگار نزدیک به ظهور دینداری را بسیار سخت و مشکل می‌کند). (جمعی از نویسندگان مجله حوزه، ۱۳۷۵، ص ۲۳۱) تا آنجا که فقط آن‌هایی تحت تأثیر اندیشه‌های باطل قرار نمی‌گیرند و بر هدایت می‌مانند که در عصر غیبت، بصیرت خود را بالا برده و نفس خویش را رام کرده باشند.

۵) پویایی و تلاش هرچه بیشتر

از مطالب گفته شده قبل روشن می شود که انتظار، موجب سستی و مبارزه نکردن با ستمکاران نیست. (صدر، ۱۳۸۳، ص ۳۶۰) همان گونه که خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید: ﴿و ان طائفان من المومنین اقتتلوا فاصلحوا بینهما فان بغت احدهما علی الاخری فقاتلوا التی تبغی حتی تفیء الی امر الله...﴾؛ «اگر دو طایفه از اهل ایمان با هم به قتال و دشمنی برخیزند، البته شما مؤمنین بین آنها صلح برقرار کنید و اگر یک قوم بر دیگری ظلم کرد با آن طایفه ظالم بجنگید تا به فرمان خدا باز آید». (حجرات / ۹).

منتظری که در انتظار ظهور قائم به سر می برد، شانه خالی کردن از مسئولیت در مقابل همسر، فرزندان، جامعه و امام عصر علیه السلام را روا نمی دارد و می کوشد وظایف خود را در قبال آنها به بهترین شکل انجام دهد. از این رو به دنبال وظایف اخلاقی، دینی، فقهی و اجتماعی خود می رود و با یادگیری و عمل صحیح به آنها زندگی خود را در راستای دین، پویا نگاه می دارد.

۶ صبر

صبر در دین اسلام دارای جایگاه ویژه ای است به طوری که اگر عبادات مانند بدن انسان تصور شود، صبر به منزله سر انسان است؛ یعنی شریف ترین عبادات صبر است و قوام و بقاء سایر عبادات به صبر است. امام صادق علیه السلام می فرماید: «رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ الصَّبْرُ وَالرِّضَا عَنِ اللَّهِ...». (کلینی، ۱۳۶۹، ج ۲، ص: ۶۰) رأس عبادات صبر رضایت از خداوند است و قرآن کریم در جاهای متعددی به صبر اشاره کرده است و مؤمنان را به کمک گرفتن از صبر توصیه کرده است و می فرماید. ﴿وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾؛ (بقره/۱۵۳) «از صبر... کمک بگیرید که خداوند با صابران است» و از معدود اشخاصی که از خسران انسانها استثناء شده است کسانی هستند که هم دیگر را توصیه به صبر می کنند (تواصو بالصبر) و صبر با عصر غیبت امام زمان علیه السلام رابطه تنگاتنگی دارد، شرایط بسیار دشوار عصر غیبت مستلزم آن است که هر شیعه منتظری،

در برابر مشکلات و گرفتاری‌ها بایستند و از هویت خود دفاع کند و صبرش مغلوب حوادث ناگوار یا امتحان الهی که برایش پیش آید نشود و با صلاح صبر از خود دفاع و روح خود را در برابر آسیب‌ها تقویت کند تا این‌گونه موانع را با کمترین هزینه‌ای پشت سر بگذارد، امام رضا علیه السلام می‌فرماید: «مَا أَحْسَنَ الصَّبْرَ وَ أَنْتَظَرَ الْفَرْجَ .. فَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ إِذَا يَجِيءُ الْفَرْجُ عَلَى الْيَأْسِ، وَقَدْ كَانَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ». (الحمیری، ص ۳۸۰) چقدر صبر پیشه گرفتن و انتظار فرج کشیدن نیکو است!

پس صبر پیشه گیرید که فرج آل محمد و ظهور دولت حق، هنگام یأس و نومیدی خواهد رسید و این را بدانید آنها که پیش از شما بودند، بیش از شما صبر کرده‌اند.

نتیجه صبر در انتظار پیروزی است، امام کاظم علیه السلام می‌فرماید: «هرکس صبر کند و انتظار کشد به پیروزی می‌رسد، این مسئله اهمیت زیادی دارد، چنانکه صابران دوره انتظار از گروندگان به غیبت بلکه از رستگاران شمرده شده‌اند»؛ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «خوشا به حال صبرکنندگان در دوره غیبت مهدی علیه السلام آنها همان کسانی هستند که خداوند وصف ایشان را در کتاب خود آورده است، آنجا که می‌گوید: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ﴾ ﴿اولئك حزب الله ألا ان حزب الله هم المفلحون﴾؛ «آنهايي که به غیب ایمان آورده‌اند، آنان حزب‌الله هستند و بدانید که حزب خداوند همان رستگارانند». (احمدی و فرزادفر، ۱۳۸۵، ص: ۱۷۷ - ۱۷۸)

البته باید توجه داشت که انتظار واقعی زمانی محقق می‌شود که اعتقاد به امام زمان تقویت شود؛ زیرا (تحکیم مبانی اعتقادی و حفظ گوهر عقیده به ولی عصر علیه السلام یک وظیفه جدی برای هر شیعه‌ای است که می‌خواهد از آراء و نظرات گمراه‌کننده آخرالزمان در امان باشد). (اکبری، ۱۳۸۴، ص: ۶۴). زراره به نقل از امام صادق علیه السلام می‌گوید: «زمانی بر مردم می‌آید که امام آنها غایب می‌شود. عرض کردم مردم در این زمان چه کنند؟ فرمود: به ولایت تمسک جویند تا آشکار شود، چه کسانی که یک عمر دم از ولایت او می‌زنند اما قلب آنها گرفتار تردید می‌شود» و نیز امام جواد علیه السلام

می‌فرمایند: «بعد از محو نامش و مرتد شدن اکثر کسانی که معتقد به امامتش هستند، قیام می‌کند». (اکبری، ۱۳۸۴، ص: ۶۴ به نقل از بحارالانوار). در صدر اسلام همه به وجود قائم علیه السلام اعتقاد داشتند اما اکنون مضمون این حدیث در فرقه‌های مختلف اسلام به جز شیعه دوازده‌امامی تحقق یافته است و حتی عده‌ای که از شیعیان محسوب می‌شوند از اعمال و اخلاق و روحیه‌ای برخوردارند که گویا حضرت مهدی علیه السلام کمترین جایگاهی در زندگی آنها ندارد. البته هر چه از صدر اسلام فاصله می‌گیریم و عصر غیبت، طولانی‌تر می‌شود غروب دینداری فرا می‌رسد. رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: او غیبتی طولانی خواهد داشت و امت‌ها درباره آن به سرگردانی و حیرت خواهند افتاد و از دین خود منحرف می‌شوند در این هنگام عقل ستاره‌ای درخشان به سوی مردم رو می‌آورد. (اکبری، ۱۳۸۴، ص: ۶۷ به نقل از بحارالانوار) امام سجاد علیه السلام می‌فرمایند: «مردمانی که در غیبت مهدی علیه السلام به سر می‌برند و معتقد به امامت او و منتظر ظهور وی هستند از مردمان همه زمان‌ها برترند؛ زیرا خدایی که یادش بزرگ است به آنها فهم و خرد و شناختی ارزانی داشته است که غیبت امام برای آنها مثل حضور امام است». (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۵۲، ص: ۱۲۲) پس انتظار برای کسانی آثار و برکات معنوی به همراه دارد که در عصر غیبت در اعتقاد خود محکم و استوار مانده باشند نه اینکه با گریه و بی‌تحرك و بدون هیچ تلاشی خود را منتظر قائم آل محمد علیهم السلام بدانند.

۷) تعادل شخصیت

از بارزترین نشانه‌هایی که در منتظران واقعی حضرت مهدی علیه السلام دیده می‌شود، تعادل در شخصیت، دنیا و آخرت و قدرت بصیرت است و همین راه نفوذ و قدرتمندی آنها است. خدای متعال این‌گونه موازنه و تعادل را دوست دارد و افراط و تفریط و گرایش به چپ و راست را ناپسند می‌دارد. تعادل بین خشوع و عبودیت برای خدا، فروتنی در برابر مؤمنان، شدت و قاطعیت در برابر کفار نیز از همین موازنه محسوب می‌شود.

(فصلنامه علمی تخصصی مهدویت، ۱۳۸۲، ص: ۱۷۴-۱۷۵)

۸) بصیرت و آگاهی

کالمصباح کانَ قلوبهم القنادیل؛ آنان چونان چراغ‌اند. (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۵۲، ص: ۳۰۸) انگار که در دل‌هایشان قندیل‌هایی روشن است. آیا امکان‌پذیر است که ظلمت، قندیل را بشکنند؟ هر چند ظلمت، قندیل را احاطه می‌کند ولی قدرت درهم‌شکستن آن را نخواهد داشت. (فصلنامه علمی تخصصی، ۱۳۸۲، ص: ۱۷۲) یاران حضرت مهدی علیه السلام در عصری ایمان خود را با بصیرت قوی و آگاهی حفظ می‌کنند که نگه‌داشتن ایمان مانند نگه‌داشتن گلوله آتش در دست است.

۹) اخلاص

بدون شک ارزش هر عملی با نیت و خلوص آن عمل سنجیده می‌شود و بدون اخلاص، عمل بنده جز حرکتی بی‌ارزش و بی‌معنی چیزی بر آن صدق نمی‌کند، چنانچه حق سبحانه می‌فرماید: ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾؛ (بینه/۵) «بندگان مأمور به اوامر الهیه نشدند مگر بدان جهت که عبادت کنند، درحالی که دین را برای او خالص کرده باشند و لقای پروردگار که منتهای مطلوب و غایت مقصود است به آن بسته است، همچنان‌که می‌فرماید: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾؛ (کهف/۱۱۰) «هرکس آرزوی ملاقات پروردگار خود را دارد، عمل صالح انجام بدهد و در عبادت پروردگار خود احدی را شریک نکند». در بعضی از اخبار قدسیه آمده است که «اخلاص سیری از اسرار من است و آن را به ودیعت در دل هریک از بندگان خود که دوست داشته باشم می‌گذارم» و حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرمایند: «خوشا به حال کسی که خالص گرداند عادت و دعا را برای خدا و دل او مشغول نشود به آنچه چشمان او می‌بیند...» و عملی که از اخلاص خالی باشد در نزد پروردگار، اعتبار ندارد و در نزد مستوفیان روز جزا به چیزی برندارند، بلکه مادامی که کسی اخلاص نداشته باشد، از شر شیطان خلاص نشود، چون آن لعین، قسم یاد کرده است که همه بندگان را گمراه سازد مگر اهل اخلاص را ﴿قَالَ فَبِعِزَّتِكَ

لَأَعْوِبَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ». (نراقی، ۱۳۸۴، ص: ۵۰۵-۵۰۴)

از این مطالب می‌توان فهمید که اگر کسی بخواهد خودش را در زمان غیبت به امام زمان علیه السلام نزدیک کند باید عمل خود را هماهنگ با امام علیه السلام کند و عملی که خالی از اخلاص باشد، صاحب خود را به شیطان نزدیک و از صاحب عصر و زمان علیه السلام دور خواهد کرد.

با توجه به حدیثی از پیامبر صلی الله علیه و آله که می‌فرمایند: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص أَهْلُ بَيْتِي أَمَانٌ لِأَهْلِ الْأَرْضِ فَإِذَا ذَهَبَ أَهْلُ بَيْتِي ذَهَبَ أَهْلُ الْأَرْضِ» (ابن‌بابویه، ۱۳۹۵، ج ۱، ص: ۲۰۵). اهل‌بیت من برای اهل زمین امان هستند، پس زمانی که اهل‌بیت از زمین بروند، اهل زمین هم از میان می‌روند. علاوه بر نفع بردن عموم مردم از امام زمان علیه السلام امکان استفاده خاص از محضر حضرت ولی‌امر علیه السلام نیز امکان دارد که میزان و چگونگی آن بستگی به معرفت و ایمان و اخلاص افراد دارد و هر چه انسان خودش را خالص‌تر کند از وجود این آفتاب فروزنده، بیشتر استفاده خواهد کرد.

روایاتی از ائمه علیهم السلام نقل شده که در زمان غیبت، مردم مورد امتحان واقع می‌شوند تا خالص و ناخالص از هم جدا بشوند. ابی بصیر قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام يَقُولُ وَاللَّهِ لَتَمَيِّزُنَّ وَاللَّهِ لَتَمَحَّصُنَّ وَاللَّهِ لَتُغْرِبُنَّ كَمَا يُغْرِبُ الزُّوَانُ مِنَ الْقَمَحِ (ابن ابی زینب، ۱۳۹۷، ص: ۲۰۵)، ابی‌بصیر از امام باقر علیه السلام نقل کرده که فرمودند: «به خدا قسم مردم از هم تمییز داده می‌شوند و به خدا قسم پاک و خالص می‌شوند و به خدا قسم غربال می‌شوند همانطور که زوان (نام دانه‌ای که معمولاً بین گندم‌ها می‌روید) از گندم غربال می‌شود.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «وَاللَّهِ لَتُكْسِرُنَّ تَكْسِرَ الزُّجَاجِ وَإِنَّ الزُّجَاجَ لَيَعَاذُ فَيَعُودُ كَمَا كَانَ وَاللَّهِ لَتُكْسِرُنَّ تَكْسِرَ الْفَخَّارِ فَإِنَّ الْفَخَّارَ لَيَتَكْسَرُ فَلَا يَعُودُ كَمَا كَانَ وَاللَّهِ لَتُغْرِبُنَّ وَاللَّهِ لَتَمَيِّزُنَّ وَاللَّهِ لَتَمَحَّصُنَّ حَتَّىٰ لَا يَبْقَىٰ مِنْكُمْ إِلَّا الْأَقْلُ وَصَعَرَ كَفَّ» (ابن ابی زینب،

۱۳۹۷، ص ۲۰۷) به خدا قسم مردم مثل شیشه شکسته می‌شوند، همانا شکسته شیشه قابل برگشت است، به خدا قسم از هم تمییز داده و خالص می‌شوید، به حدی که از شما جز اندکی باقی نمی‌ماند.

پس یکی از آثار انتظار این است که شیعه خودش را برای چنین روزهایی آماده کند و راه پیروزی در این امتحانات، خالص کردن خود برای خداوند و از هرگونه شرک نپاک فرار کردن است.

۱۰) مرگ جویی و شهادت طلبی

اگر کسی بخواهد منتظر واقعی باشد، باید عاشق شهادت باشد تا مصداق یاوران حضرت قرار بگیرد، مرگی که پیرمردان نودساله و صدساله را دچار وحشت می‌کند، درحالی که تمام لذت‌های زندگی و میل به آنها را از کف داده‌اند، این جوانان در آغاز جوانی بدان عشق می‌ورزند، عشق به شهادت از دو چیز سرچشمه می‌گیرد و دو نتیجه را در زندگی افراد به‌جای می‌گذارد، یکی رویگردانی از دنیا است که اگر انسان در دل خود با آن مقابله کند و خود را از بند آن رها سازد و فریبش را نخورد، گام نخست و دشوار را در این راه برداشته است و گام دیگر این است که دل به محبت خدا دهد و شایسته یاد و عشق او باشد که صاحب چنین دلی باتمام وجود به‌سوی خدا بازگردد، این جنگجویان جسور، عاشق مرگی هستند که مردم از آن می‌هراسند و شهادت را طلب می‌کنند و در آن لقای الهی را می‌جویند، اشتیاقشان به شهادت مانند اشتیاق مردم به لذت‌های دنیا بالاتر است، کم هستند کسانی که آنان را درک کنند، انسان‌های غربی برای درک آنان راهی ندارند و گاه آنان را به خودکشی کنندگان توصیف می‌کنند، حال آنکه «خودکشی‌کننده» کسی است که از دنیا خسته می‌شود و در زندگی به بن‌بست می‌رسد ولی این جوانان، درهای دنیا را به روی خود گشوده می‌یابند، دنیا به رویشان لبخند می‌زند و با تمام طراوت و زیورهایش به سرشان سایه می‌افکند، بنابراین آنان از

دنیا خسته نشده و در آن به بن‌بست نرسیده‌اند، بلکه از آن روی‌گردان شده‌اند، زیرا مشتاق لقای الهی‌اند. (شورای نویسندگان، ۱۳۸۲، ص: ۱۴۸)

نتیجه‌گیری

آثار فردی انتظار پویا، عبارت‌اند از:

- به جریان افتادن نیروهای نهفته و سرمایه‌های راکد انسان در پرتو دوران سخت انتظار؛
- پالایش درون و رسیدن به مرحله خلوص به جهت طولانی‌شدن دوران غیبت؛
- معنی‌افتن زندگی در پرتو پویایی معطوف به هدف، با نگاه تطبیقی به زندگی بدون هدف و فرجام آنکه تهی‌شدن از درون و روزمرگی است؛
- رشد قدرت تحمل در برابر ناملایمات و تنگناها به جهت قداست و عظمت هدف که در انتظار حضرت معنا می‌یابد؛
- فراترفتن از مرز انسان متعادل و رسیدن به مرحله انسان متعالی؛
- رهاشدن از سطح و مرحله رنج‌های مادی و گام‌نهادن در وادی رنج‌های تحمل عظیم معنوی؛
- استقرار وحدت و همبستگی؛
- منتظران علاوه بر اصلاح خویش برای اصلاح جامعه هم تلاش می‌کنند و جامعه خود را هم پذیرای ظهور مهدی موعود عج می‌کنند.

فهرست منابع

قرآن

۱. ابن ابی زینب، محمدبن ابراهیم، الغیبه لنعمانی، انتشارات صدوق، ۱۳۹۷ ق.
۲. ابن بابویه، محمدبن علی، کمال‌الدین و تمام‌النعمه، انتشارات اسلامیة تهران، ۱۳۹۵ ق.
۳. احمدی، عاطفه؛ فرزادفر، سمیه، تنها در راه، انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام، ۱۳۸۵.
۴. اکبری، محمدرضا، پرچم هدایت، انتشارات مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۴.
۵. کتاب (مرکز چاپ و نشر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، چاپ چهارم.
۶. برقی، احمد بن ابی عبدالله، المحاسن، قم، دارالفکر، ۱۳۸۶.
۷. الحمیری، عبدالله بن جعفر، قرب الاسلام، ناشر: مؤسسه آل‌البیت، قم، ۱۴۳۱ ق، چاپ جدید.
۸. صدر، سیدمحمد، تاریخ غیبت کبری، ترجمه سیدحسن مجتبی‌زاده، انتشارات زنبق ۱۳۸۲.
۹. صدوق، کمال‌الدین و تمام‌النعمه، قم، دار الفکر، ۱۳۶۹.
۱۰. صفایی حائری، علی، تو می‌آیی، انتشارات لیل‌القدر، ۱۳۸۶.
۱۱. طوسی، محمدبن‌الحسن، الغیبت‌الحجه، انتشارات دار‌المعارف‌الاسلامیه، ۱۴۱۱ ق.
۱۲. عاملی، شیخ حر، وسائل‌الشیعه، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۸۰.
۱۳. قاضی‌زاده، احمد، شیفتگان حضرت مهدی علیه السلام جلد اول، ناشر: حاذق، قم، ۱۳۷۵.
۱۴. قمی، شیخ عباس، مفاتیح‌الجنان، قم: بصیر: ۱۳۹۰.
۱۵. کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، کافی، ناشر: دارالکتب‌الاسلامیه، تهران، ۱۴۰۷ ق.
۱۶. لاهوری، اقبال، احیای فکر دینی در اسلام، تهران، امیر کبیر، ۱۳۷۵.
۱۷. مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، بحار‌الانوار، ج ۵۲، انتشارات دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۳ ق.
۱۸. محمدی ری‌شهری، محمد، میزان‌الحکمه، تهران، دار‌الحديث، ۱۳۹۰.
۱۹. مصطفوی، سیدجواد، ترجمه اصول‌الکافی، جلد ۲، ناشر: المکتب‌العلمیه‌الاسلامیه تهران، ۱۴۱۱ ق.
۲۰. مطهری، مرتضی، علل انحطاط مسلمین، تهران، صدرا، ۱۳۸۰.

۲۱. نراقی، ملااحمد، معراج السعاده، ناشر: انتشارات قائم آل محمد، قم، ۱۳۸۴.
۲۲. جمعی از نویسندگان مجله حوزه، چشم‌به‌راه مهدی علیه السلام، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی ۱۳۷۸.
۲۳. انتظار، فصلنامه علمی تخصصی ویژه امام مهدی علیه السلام، شورای نویسندگان، شماره هشتم و نهم، تابستان و پاییز.

شاخصه‌های فردی و اجتماعی سبک زندگی مهدوی

سمیه رضایی^۱

چکیده

برقراری سبک زندگی دینی، دگرگونی در رفتار هر فرد و درمجموع به آبادی و سازندگی اخلاق جامعه منجر می‌شود که زندگی در چنین شرایطی آرمان و هدف هر انسان است. آموزه مهدویت و انتظار، مهم‌ترین سرمایه معنوی برای اصلاح و رشد جامعه اسلامی و به‌خصوص سبک زندگی شیعی است که باید به این موضوع توجه ویژه‌ای بشود؛ چراکه تأکید آموزه‌های دینی، به مراقبت از خود و توجه به کانون خانواده است تا از این طریق، افراد، خود و خانواده را برای درک حرکت جهانی مهدوی آماده سازند. حرکت در جهت تشکیل خانواده‌های مهدوی و تبدیل خانه‌ها به کانون تربیت محبان اهل بیت علیهم‌السلام در برابر هجوم همه‌جانبه فرهنگی دشمنان اسلام، امری حائز اهمیت است. از این رو در مقاله حاضر به روش تحلیلی - توصیفی به بررسی اهمیت ویژگی‌های فردی و اجتماعی منتظران ظهور امام مهدی علیه‌السلام در دوران غیبت آن حضرت می‌پردازیم. مهم‌ترین ویژگی‌های جامعه مهدوی در ابعاد فردی و اجتماعی عبارت است از: فرهنگ امیدواری، تکریم و احترام، شجاعت و دلاوری، سلامت و بهداشت روانی، پاک‌ی دل از کینه و دشمنی، شرک زدایی، یقین، صبر و شکیبایی، تلاش و کوشش، اطاعت‌پذیری، عبادت، آرمان‌گرایی، عدالت‌محوری، صلح و امنیت،

۱. طلبه سطح دو، مدرسه آیت‌الله ایروانی رحمته

اصلاح‌گری، عفاف و حجاب، احساس مسئولیت، وحدت و همبستگی، پرهیز از انزوا، انحراف ستیزی، پیوند با ولایت‌فقیه، امر به معروف و نهی از منکر و نقش سبک زندگی مهدوی در زمینه‌سازی ظهور پرداخته می‌شود.

کلیدواژه‌ها: سبک زندگی، امام مهدی علیه السلام مهدویت، انتظار.

مقدمه

سبک زندگی مهدوی، شیوه‌ای از زندگی است که تجلی‌گر زندگی منتظرانه و برگرفته از الگوی جامعه مهدوی و در راستای رسیدن به جامعه موعود و آرمانی است. مهدویت و انتظار، سرمایه معنوی است که می‌تواند منبع و منشأ معارف و سبک‌ها و مدل‌های مطلوبی برای زندگی فردی و اجتماعی و آینده‌نگر باشد و به همین جهت می‌تواند تأثیر خاصی بر شیوه زندگی ما یعنی نشست و برخاست، اندیشیدن، کارکردن، دانش‌آموختن، ارتباط با مردم و... داشته باشد.

برقراری سبک زندگی دینی، دگرگونی در رفتار هر فرد را در بر دارد و در مجموع به آبادی و سازندگی اخلاق جامعه منجر می‌شود که زندگی در چنین شرایطی آرمان و هدف هر انسان است. با توجه به اینکه یکی از الزامات تغییر و هدایت نیروهای انقلابی و ارزشی جامعه به سوی سبک زندگی مهدوی، استفاده از الگوهای پیشرو و تأثیرگذار است و نخبگان از عوامل تأثیرگذار در تربیت نیروهای ارزشی هستند، از این رو تبیین سبک زندگی مهدوی جهانی و جهادی و انقلابی از نیازهای ضروری است. لذا این سؤال به ذهن می‌رسد که ویژگی‌ها و رسالت‌های سبک زندگی مهدوی چیست؟ یکی

از رویکردها به سبک زندگی مهدوی، بررسی مؤلفه‌های اساسی در حیطه فردی و اجتماعی است. تحقیقات و پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده و تا حدودی توانسته است به نیاز انسان در پاسخگویی به ویژگی‌های سبک زندگی مهدوی پاسخ دهد؛ اما تکیه این تحقیق به صورت خاص بر مؤلفه‌های فردی و اجتماعی سبک زندگی مهدوی بوده است. این تحقیق مبتنی بر گردآوری منابع از طریق کتب و مقالات هست. روش گردآوری، کتابخانه‌ای و به صورت توصیفی - تبیینی است.

شاخصه‌های فردی و اجتماعی سبک زندگی مهدوی

مفهوم‌شناسی

هر انسانی در زندگی خود هدفی را انتخاب می‌کند و سعی می‌کند تا تمام تلاش‌ها و سختی کشیدن‌هایش در مسیر رسیدن به آن هدف قرار گیرد و این سبب می‌شود که زندگی انسان معنادار شود و ارزش پیدا کند. در چشم‌انداز مهدویت، بهترین هدفی که آدمی می‌تواند برای زندگی خود در نظر بگیرد و در راستای تحقق آن تلاش کند، همان عبودیت خداوند است و برای رسیدن به این هدف و تحقق آن در زندگی، خداوند راهی را به انسان‌ها معرفی کرده و آن حجت‌های الهی و امامان معصوم علیهم‌السلام هستند که اراده خداوند را تحقق می‌بخشند و برای قرب به خدا تنها راه محسوب می‌شوند. در واقع پس از آنکه ما در مسیر ولایت خداوند قرار گرفتیم از طاغوت‌ها و بیراهه‌ها جدا شده‌ایم. ما باید امام عصر و زمان خود را بشناسیم و با او همراه شویم و اکنون که امام زمان ما در غیبت به سر می‌برند و ما منتظر ظهور ایشان هستیم، زندگی خود را باید آن‌گونه که شایسته یک انسان منتظر است، قرار دهیم؛ لذا سؤال اصلی این است که

ویژگی‌های یک انسان منتظر چیست؟ برای دستیابی به پاسخ این سؤال، ویژگی‌های فردی و اجتماعی زندگی مهدوی را بررسی می‌کنیم.

ویژگی‌های زندگی مهدوی

الف. شاخصه‌های فردی

باور و اعتقاد قوی و عمیق به انسان کمک می‌کند تا برای هدف خویش جانفشانی کند. منتظر ظهور منجی موعود، علاوه بر مسئولیت‌های خطیری که برعهده دارد، نیاز به تقویت این بینش‌ها و باورها نیز دارد که او را در مسیر انتظار مثبت قرار داده، راه روشن مهدی‌باوری را برای او آشکار می‌سازد. از ویژگی‌های فردی در زندگی مهدوی فراوان یاد شده است از جمله:

(۱) امیدواری

امید به آینده‌ای روشن، همیشه در وجود بشر بوده و هست. مشکلات فراوان، سختی‌ها، فراز و نشیب‌های تاریخ، ناامنی، جنگ‌های متعدد، منفعت‌طلبی، ظلم ظالمان و طولانی‌شدن دوران غیبت نباید بشر را از رسیدن به آرمانی‌ترین آرزوی خویش ناامید کند. امید به آینده و امیدواربودن به ظهور موعود عدالت‌محور، آرزوی دیرین بشر است. یکی از مهم‌ترین دلایل تأکید بر انتظار فرج در کلمات و سخنان آسمانی اهل بیت (علیهم‌السلام) می‌تواند همین تقویت روحیه امیدواری باشد، چراکه امید به آینده است که انگیزه لازم را در انسان برای مبارزه با ظالمان و منفعت‌طلبان زورگو آماده می‌کند. با امیدواری به آینده روشن و حکومت عدل و داد است که صالحان و مستضعفان به پا می‌خیزند و

انقلاب می‌کنند. از شکست‌ها و رنج‌ها مأیوس نمی‌شوند. اگر امید به آینده در وجود انسان باشد و با چشمانی لبریز از امید به آینده‌ای روشن زندگی کند و بداند که دیر یا زود حکومت در زمین به دست صالحان و کارگزاران دین‌محور و با رهبری تنها ذخیره الهی برای سعادت بشر اداره خواهد شد و ظلم و ستم، نابرابری و... از جهان رخت برخواهد بست، آن هنگام است که با انگیزه‌ای قوی و روحیه‌ای بالا در انتظار روز موعود به سر خواهد برد و هر آنچه بتواند در این مسیر تلاش خواهد کرد. (کیانی، ۱۳۸۹، ص: ۳۹)

۲) محبت

خدا محبت و مودت حضرت مهدی علیه السلام را در ضمن محبت سایر اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله بر همگان واجب کرد.

﴿قل لا اسالکم علیہ اجر الا الموده فی القربی﴾؛ «بگو: من از شما جز مودت و محبت خویشاوندانم اجر و مزدی برای رسالت نمی‌خواهم.» (شوری / ۲۳)

دوستی و علاقه به اهل بیت علیهم السلام و امام زمان به‌عنوان اجر رسالت نه منفعتی برای پیامبر صلی الله علیه و آله دارد و نه بهره‌ای را نصیب امام زمان و اهل بیت علیهم السلام می‌سازد؛ بلکه تنها به نفع ایمان‌آوردگان است و بهره‌های بی‌پایان آنان را در دنیا و آخرت به‌همراه دارد.

﴿قل ما سالتکم من اجر فهو لکم﴾؛ «بگو: هر اجر و پاداشی از شما خواسته‌ام برای خود شماست.» (سبا / ۴۷)

در حقیقت همین مودت‌ها، محبت‌ها، علاقه، ارتباط‌های روحی و معنوی است که راه سیر به سوی خدا را فراهم می‌آورد و سلوک انسان را در راستای اراده حق شکل می‌دهد.

﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مِنْ شَاءِ أَنْ يَتَّخِذَ الْوَلِيَّ سَبِيلاً﴾؛ «بگو: من از میان شما این اجر رسالت را نمی‌طلبم، مگر از آن کسان که بخواهند به سوی پروردگار خویش بیایند.» (فرقان / ۵۷)

با محبت انسان با امام زمان است که زمینه‌های اطاعت از او فراهم می‌شود و با اطاعت از اوست که راه کمال انسان به سوی خدا هموار می‌شود.

۳) شجاعت و دلاوری

یکی از اصول مهم تربیتی و ارزیابی شخصیت افراد، ارزیابی دلاوری، خطرپذیری و شجاعت آنان می‌باشد. در بین فضیلت‌ها و ارزش‌های اخلاقی انسانی، شجاعت یکی از برترین و کلیدی‌ترین فضائل است.

امیرالمؤمنین علیه السلام در این باره می‌فرماید: «الشُّجَاعَةُ عِزُّ حَاضِرٍ؛ شجاعت و دلیری عزتی حاضر و آماده است.» (آمدی، ۱۳۶۶، ص: ۲۵۹)

فرهنگ مهدویت، فرهنگ دلاوری و مردانگی و شجاعت و مکتب شجاع‌پروری و آفرینش جرأت ورود به صحنه‌های خطر است. به همین دلیل در توصیف اصحاب امام عصر علیه السلام از ناحیه امام علی علیه السلام آمده است که فرمودند: «وَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى رُءُوسِ الْعِبَادِ»

فَلَا يَبْقَى مُؤْمِنٌ إِلَّا صَارَ قَلْبُهُ أَشَدَّ مِنْ زَبْرِ الْحَدِيدِ وَأَعْطَاهُ اللَّهُ أَرْبَعِينَ رَجُلًا؛ در آن زمان دست رحمتش را بر سر بندگان قرار می‌دهد و مؤمنی باقی نمی‌ماند مگر اینکه قلبش از پاره‌آهن گداخته‌شده، سخت‌تر می‌شود و خداوند نیروی چهل مرد را به او می‌دهد.» (الراوندی، ۱۴۰۹، ج ۳، ص: ۱۱۵۰)

تشکیل حکومت عدالت‌گستر مهدوی، نیازمند وجود مردانی شجاع و دلاور است و به یقین، تربیت چنین سربازانی از کانون تربیتی خانواده شروع می‌شود.

۴ سلامت و بهداشت روانی

یکی از هدایای الهی بر انسان و جامعه بشری، سلامت روانی و جسمی است و از طرفی یکی از مشخصات حکومت و فرهنگ مهدوی، تأمین و تضمین و گسترش سلامت روانی و جسمی آحاد جامعه می‌باشد.

در دولت کریمه مهدوی که روزگار عدالت‌گستری و حکومت فضیلت‌ها و زیبایی‌هاست، به برکت حضور و ظهور امام عصر علیه السلام بیماری‌های جسمی، روحی و روانی انسان از بین می‌رود. امام سجاد علیه السلام در این خصوص فرمودند: «إِذَا قَامَ قَائِمُنَا أَذْهَبَ اللَّهُ عَن شِيعَتِنَا الْعَاهَةَ؛ چون قائم ما قیام کند، خداوند بیماری و اندوه را از شیعیان ما برمی‌دارد.» (طبرسی، مشکاه‌الأنوار، ص: ۷۹)

۵ پاکی دل‌ها از کینه و دشمنی

از جمله ره‌آوردهای حکومت مهدوی برای بشریت، شست‌وشوی دل‌ها از کدورت‌ها، دشمنی‌ها، تعارضات و کینه‌هاست. چراکه اساساً ریشه بسیاری از فتنه‌ها قبل از برقراری حکومت امام زمان علیه السلام کینه‌ها و دشمنی‌ها است.

حضرت علی علیه السلام فرمودند: «سَبَبَ الْفِتَنِ الْحِقْدُ؛ علت فتنه‌ها، کینه‌توزی است.» (محمّدی ری‌شهری، ۱۳۷۵، ح ۴۰۵۲)

حضرت علت فتنه‌ها را کینه معرفی کرده و به پاک کردن دل از آن امر کرده و می‌فرماید: «طَهَّرُوا قُلُوبَكُمْ مِنَ الْحِقْدِ فَإِنَّهُ دَاءٌ مُؤَبِّدٌ؛ دل‌های خود را از کینه پاک کنید، آن دردی مهلک است.» (همان، ح ۴۰۴۷)

۶) یقین

منتظر می‌داند که تلاش‌هایش برای رسیدن به اهداف موهوم نیست؛ بلکه مهم‌ترین هدف خلقت که رشد و تعالی انسان‌هاست، هدف او است. او مثل بسیاری از انسان‌ها که تا آخر عمر خود را سرگرم اهداف خیالی وهمی می‌کنند و تا پایان عمر و پس از مرگ و ورود به برزخ چیزی جز یک سلسله امور اعتباری و موهوم برایشان نمی‌ماند، عمر با ارزش خود را که در برابر لحظه‌به‌لحظه‌اش در دادگاه عدل الهی مسئول است، تلف نمی‌کند. او می‌داند که جهان و او بیهوده خلق نشده‌اند و تنها چیزی که ارزش صرف عمر و تلاش دارد، رسیدن به هدف خلقت است. او خوب می‌داند که خداوند روز قیامت هر گروه را با امامش و بر اساس رابطه‌ای که با امامش داشته است، محشور

می‌کند؛ لذا خود را از طرف خدا مسئول برقراری یک ارتباط صحیح و سالم و مطلوب و سازنده با امامش می‌داند. (شجاعی، ۱۳۹۱، ص: ۲۵۰)

۷) صبر و شکیب

آن‌گونه که یک رزمنده برای رسیدن به پیروزی بر زخم شمشیر و جراحت جسم و مشکلات جهاد صبور است، یک مؤمن منتظر هم در عصر غیبت، گوهر صبر باید داشته باشد.

- صبر بر دشواری‌های عصر غیبت و دوری از امام؛

- تحمل زخم زبان‌ها و طعنه‌های دشمنان؛

- فشارهای زندگی بر مدار ایمان و تقوا و دوری از گناه؛

- صبر بر تنگی معیشت و قناعت به روزی حلال و مقاومت در برابر وسوسه‌های نفس و شیطان برای ورود به حریم گناه و زیر پا گذاشتن حدود الهی و مقررات شرع. (محدثی، ۱۳۹۳، ص: ۵۳)

۸) تلاش و کوشش

همان‌طور که دشمنان مهدویت برای از بین بردن این تفکر و فرهنگ الهی در گستره تاریخ تا به امروز کوتاهی نکرده و با تمام توان، تلاش خویش را برای رسیدن به این هدف به‌کار بسته‌اند، نسل منتظر نیز باید با همه توان به این مهم پردازد.

روشن است که تلاش خستگی‌ناپذیر و کوشش فراوان برای رسیدن به هدف از ضروری‌ترین برنامه‌های فردی بشر است. انسان در راه رسیدن به آنچه به‌عنوان هدف تعریف کرده است، نباید از ناملازمات و مشکلات خسته شده و کنار بکشد. طولانی‌بودن مسیر در امر انتظار و نیز فراز و نشیب‌ها در این راه فراوان است. اگر منتظر، خود را برای راهی بس دشوار و طولانی آماده نکند و تلاش بسیار را سرلوحه کار خود قرار ندهد، دیری نمی‌پاید که خسته شده و از مسیر انتظار منحرف و درگیر انحرافات شده و از حق باز می‌ماند.

انتظار پویا و فعال یعنی اینکه انسان منتظر، همیشه و در هر حال با نشاط و قدرت و توان در جامعه حضور داشته و برای خدا مجاهده و کوشش نماید، در این صورت است که خداوند نصرت و یاری خود را بر او می‌فرستد. (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۵۲، ص: ۱۲۳)

۹) اطاعت‌پذیری

امامت یک امام، جز با اطاعت امت او و پیشوایی یک رهبر، جز در سایه فرمان‌پذیری پیروانش تحقق نمی‌پذیرد.

«و ما ارسلنا من رسول الا لیطاع باذن الله»؛ «و هیچ امامی را مقرر نداشت مگر آنکه مردم را به اطاعت و فرمانبری از او فراخواند.» (نساء / ۶۴)

«و اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم»؛ «هیچ امامی را مقرر نداشت، مگر آنکه مردم را به اطاعت و فرمانبرداری از او فراخواند.» (نساء / ۵۹)

امام زمان در پس پرده غیبت است؛ اما اراده و فرمائش در میان همه خلائق جاری و نافذ است. دستوراتش را باید اطاعت کرد، حاکمیت او را باید گردن نهاد. همین‌ها است که زمینه ظهور را فراهم می‌آورد.

منتظرین حضرت مهدی همان نیکبختانی هستند که اگر در حضور او باشند جز اطاعت نمی‌شناسند و جز به فرمان او کاری انجام نمی‌دهند. (واحد تحقیقات مسجد جمکران، ۱۳۸۰، ص: ۱۴)

۱۰) عبادت

یکی دیگر از ویژگی‌های منتظران واقعی و راستین، عبادت و پرستش خداوند متعال و نشان‌دادن مملوکیت خویش برای پروردگار است. آنان عبادت را که به‌عنوان هدف آفرینش است همیشه در نظر دارند که از مسیر اصلی عبودیت منحرف نشده و خود را بنده خدا می‌دانند و قلب خویش را برای عبادت فارق کرده‌اند. منتظران از این جهت بافضیلت‌ترین مردم هستند؛ چراکه به عبادت، عشق می‌ورزند و قلبشان با آن عجین است. منتظران با عبادت و بندگی خدا ایمان، اراده و روحیه خود را تقویت کرده و صفات عالی را که همان نتایج عبادات است در وجود خود پرورش داده‌اند و در انتظار ظهور امام مهدی علیه السلام لحظه‌شماری می‌کنند. (میانجی و گودرزی، ۱۳۸۵، ص: ۹۹)

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «افضل العباده انتظار الفرج؛ بافضیلت‌ترین عبادت، انتظار فرج است.» (مجلسی، ۱۴۰۳، ص: ۷۹)

۱۱) آرمان‌گرایی

باور به مهدویت به‌عنوان عظیم‌ترین آرمان جهانی در طول تاریخ، مورد نظر ادیان، اندیشمندان، نویسندگان و هنرمندان قرار گرفته است. آرمانی بزرگ مبنی بر برقراری مدینه فاضله که به مشخصات و برنامه‌های این آرمان‌شهر مهدوی در برخی از آیات قرآنی و روایات اهل بیت علیهم‌السلام اشاره شده است.

﴿الَّذِينَ إِن مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَ لِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾؛ «همان کسانی که هرگاه در زمین به آنها قدرت بخشیدیم، نماز را برپا می‌دارند و زکات می‌دهند و امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند و پایان همه کارها از آن خداست.» (حجج / ۴۱)

حکومت مهدوی در پی تشکیل جامعه بزرگ فاضله و خانواده در پی تشکیل جامعه کوچک فاضله است و به بیانی هر دو در پی ایجاد فضایی با محوریت ارزش‌های آسمانی و الهی هستند تا در این فضا، انسان‌ها بتوانند بدون هیچ مانعی، مسیر تکامل و رسیدن به اوج قله‌های انسانیت را طی کنند. برای داشتن یک زندگی آرمانی و خداپسند، انتخاب آرمان‌های والا و آخرتی، اصلی مهم است که باید در تحصیل آن تلاش شود.

۱۲) حزن و اندوه فراق، همراه با شوق وصال

مهموم و محزون بودن برای حضرت مهدی علیه‌السلام و اظهار شوق به لقای آن حضرت همچنین اظهار تأسف از اوضاع ناهنجار و سلسله حکومت‌های ستمگر و باطل، سنت حسنه‌ای است که همواره شیعه برآن مداومت داشته، آن را شعار خود قرار داده است و

تا ظهور دولت حق و تأسیس حکومت جهانی اسلامی و مهدوی و آزادی و نجات انسان‌ها، این شعار برقرار و روشن‌گر خواسته‌های ارزنده و هدف متعالی، مترقی و نجات‌بخش اسلام است. در ضمن گریه و ندبه بر مفارقت امام زمان علیه السلام و عشق به رؤیت جمالش، نوعی انکار منکر، محکوم‌کردن باطل و نشانه زنده بودن احساسات انسانی پیروان مکتب حیات‌بخش اسلام به‌ویژه تشیع است.

از وظایف شیعه امامیه، بلکه از وظایف امت محمدی صلی الله علیه و آله این است که در این اوقات و فرصت‌ها به سبب محروم‌بودن از برکات فیض حضور و سعادت ظهور مهدی علیه السلام متأسف و اندوهناک باشند تا خداوند وفاداری اخلاص و ارادت را به آن رهبر بزرگ مشاهده نماید. (ساور سفلی، ۱۳۸۴، ص: ۷۲-۷۳)

ب. شاخصه‌های اجتماعی

نسل منتظر برای حضور فعال و مهدوی در اجتماع باید تربیت شود و به مسئولیت‌ها و وظایف اجتماعی خود آشنا و عامل گردد. فرد به شکلی مورد خطاب راهبر و راهنمای خویش است که برای پذیرش هرگونه مسئولیتی در جامعه آماده شود. از آنجاکه ظهور و برنامه‌های مهدوی برای تمام افراد و تمام گستره هستی است، منتظر نیز باید با این رویکرد تربیت شده و برای چنین فضایی آمادگی پیدا کند.

کسی که منتظر موعود منجی برای تمام اجتماع انسانی است، باید خود را با چنین حرکتی تربیت و از هر لحاظ آماده کند؛ یعنی در جهت هدایت دیگران قدم بردارد و به‌گونه‌ای اجتماعی و برای حرکتی اجتماعی آماده شود. در جهت روحیه اجتماعی و

تربیت نسل منتظر در راستای اهداف بلند مهدوی، نکاتی باید مورد توجه قرارگیرد از جمله:

(۱) عدالت‌محوری

از مؤلفه‌های اساسی فرهنگ انتظار و مهدویت، عدالت‌دوستی، عدالت‌محوری و سرشارسازی زمین از عدالت است. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «ما یكون هذا الامر حتى لا يبقى صنفٌ من الناس إلا قدوا على الناس حتى لا يقول قائلٌ إنا لو وئينا لعدنا ثم يقوم القائم بالحق والعدل؛ امر فرج تحقق نمی‌پذیرد تا اینکه هر صنفی از مردم به حکومت برسند تا اینکه نگویند اگر ما به حکومت می‌رسیدیم با عدالت رفتار می‌کردیم! سپس قائم، قیام می‌کند و با حق و عدالت حکومت می‌کند.» (مجلسی، بحارالانوار، ج ۴، ص ۲۴۴)

همچنین روایتی است که می‌فرماید: «إِنَّ قائماً... والله ليدخلنَّ عليهم عدله جوفَ بيوتهم كما يدخل الحرُّ والقرُّ؛ به خدا قسم قائم ما (مهدی علیه السلام) عدالت خویش را تا درون خانه‌های مردم وارد می‌کند، همان‌طوری که هوای گرم و سرد به درون آن خانه‌ها وارد می‌شوند.» (مجلسی، بحارالانوار، ج ۵۲، ص: ۳۶۲)

(۲) صلح و امنیت

«والصُّلحُ خیرٌ؛ صلح و دوستی همیشه بهتر است.» (نساء/ ۱۲۸) در کنار صلح، امنیت نیز از ضروریات زندگی انسان و از نعمت‌های ناشناخته الهی است. رسول

خدا ﷻ می‌فرماید: «نِعْمَتَانِ مَكْفُورَتَانِ: الْأَمْنُ وَالْعَافِيَةُ؛ ارزش دو نعمت از نظر مردم پوشیده است: امنیت و تندرستی.» (شیخ صدوق، ۱۳۷۷، ج ۱، ص: ۳۴)

از مهم‌ترین دستاوردهای دوران ظهور امام عصر علیه السلام برقراری صلحی پایدار در سرتاسر گیتی بر اساس اصول انسانی و بشردوستانه است؛ هر چند ایجاد چنین صلحی مستلزم از بین بردن موانع صلح پایدار یعنی زورگویان و ستمگران و حکومت‌های ضد بشری است؛ اما در انتها، جهان شاهد برقراری این نظام صلح و دوستی خواهد بود. صلحی که به سبب داشتن پشتوانه‌های الهی و انسانی، دیگر بهانه و انگیزه‌ای برای نزاع و وحشت به‌جای نمی‌گذارد. از سویی وجود صلح و سازگاری و امنیت عاطفی اخلاقی و جسمی یکی از لوازم خانواده‌های مهدوی است.

۳) صدق و امانت

زندگی‌های استوار بر پایه راستی و درستی از سعادت برخوردار است و افراد به هم اعتماد دارند و جامعه از تعادل مطلوبی بهره‌مند می‌شود.

صدق و امانت که یکی در گفتار است و دیگری در کردار از مهم‌ترین فضایل اخلاقی است و در روایات به‌عنوان معیار برای ارزش و ایمان یک شخص به‌شمار آمده است.

فریب نماز و روزه اشخاص را نخورید؛ چرا که شخص چه بسا به نماز و روزه حریص و به آنها عادت کرده باشد که اگر ترک کند دچار وحشت شود.

«ولکن اختبر وهم عند صدق الحديث واداء الامانه؛ لیکن آن را به راستگویی و امانت امتحان کنید.» (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۱، ص: ۱۰۴-۱۰۵)

جامعه‌ای که در آن دروغ‌گویی و تخلف و فریب رواج داشته باشد، اسلامی نیست و مردمی که صداقت و امانت نداشته باشند، نمی‌توانند ادعا کنند که ما منتظر دولت کریم امام زمان علیه السلام هستیم. یاران او همه از صادقان هستند؛ چه در گفتار چه در کردار.

امام صادق علیه السلام فرمود: «اگر قاتل علی امانتی به من بسپارد یا از من نصیحت و مشورتی بخواهد و من بپذیرم امانت را به او برمی گردانم.» (ری‌شهری، ۱۴۱۶، ح ۱۴۹۵)

۴) اصلاح‌گری

از ویژگی‌های دولت کریمه مهدوی، مبارزه با فساد و اصلاح‌گری و جهانی‌سازی آن می‌باشد. شهید مطهری درباره اصلاح و اصلاح‌طلبی می‌فرماید: «اصلاح یعنی سامان‌بخشیدن، نقطه مقابل فساد است که به معنی نابسامانی ایجاد کردن است. مورد استعمال اصلاح در قرآن گاهی رابطه میان دو فرد است (اصلاح ذات‌البین) و گاهی محیط خانوادگی است و گاهی محیط بزرگ اجتماعی است.»

قرآن کریم، پیامبران را به‌عنوان مصلحان معرفی می‌کند و از زبان شعیب پیغمبر علیه السلام می‌فرماید: «إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ»؛ «جز اصلاح تا آخرین حد توانایی منظوری دیگر ندارم.» (هود / ۸۸)

و برعکس ادعای اصلاح منافقین را به شدت تخطئه می‌کند و درباره منافقان می‌فرماید:

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَ لَكِن لَّا يَشْعُرُونَ﴾؛ «هرگاه به آنها گفته شود در زمین فساد نکنید، می‌گویند ما فقط اصلاح‌گرانیم، آگاه باشید که همین‌ها مفسدان هستند؛ اما نمی‌فهمند.» (بقره / ۱۱)

۵) عفاف و حجاب

نیمی از جامعه ما را زنان و دختران تشکیل می‌دهند، پس وضع آنان در اوضاع جامعه هم مؤثر است. انتظاری که از آنان است، رعایت حجاب و عفاف و پرهیز از اختلاط با مردان و جلوه‌گری در جامعه است. حجاب از احکام قطعی و روشن اسلام است و آیاتی از قرآن و احادیث بسیار بر آن تأکید دارد و مراعات آن به سلامت اخلاقی و روانی جامعه کمک می‌کند. «هم زنان باید خود را از نامحرمان بپوشانند و هم مردان نگاه هوس‌آلود به زنان و نوامیس مردم نداشته باشند؛ این فرمان خدا در قرآن است.» (نور/۳۰-۳۱)

از بانوانی که چشم‌انتظار آمدن امام زمان عجله الله تعالی فرجه هستند، انتظار می‌رود الگوی نجابت و حیا و پاکی باشند. از آنان که خود را شیعه زهرا ع و امت محمد ص می‌دانند انتظار است که حجاب و عفاف را رعایت کنند و گرنه رضای خدا و رسول ص و امام زمان ع را نمی‌توانند کسب کنند.» (محدثی، ۱۳۹۳، ص: ۱۰۶)

۶) احساس مسئولیت جهانی و درد مردم داشتن

ایده مهدویت عمدتاً ناظر به مقوله آینده‌نگری و تضمین سعادت نسل‌های آینده بشری است. دکتترین مهدویت، مبشر آینده‌ای روشن برای فردای بشریت است. آینده‌ای زیبا با مؤلفه‌های عدالت، محبت، امنیت، تربیت و شکوفایی استعدادها. مهدویت یعنی احساس مسئولیت بین‌المللی و جهانی نسبت به انسان امروز و فردا و دغدغه اصلاح بشریت داشتن. رنج بشریت را احساس کردن و از قالب «من» درآمدن و به «ما» اندیشیدن و به بیانی ساده‌تر، مهدویت یعنی طرحی جهانی برای شکوفایی انسانیت؛ بر این اساس ارتباطی تنگاتنگ بین فرهنگ و ایده مهدویت و انسجام، استحکام، اصالت و رسالت خانواده وجود دارد؛ چراکه امروزه روابط انسانی و روابط میان دولت‌ها و حکومت‌ها، بر اساس قدرت نظامی و توان تسلیحاتی و بر اساس داشتن خطرناک‌ترین سلاح‌ها و جنگ‌افزارها، تنظیم می‌شود و اگر از محبت و عشق نیز سخنی گفته می‌شود با انگیزه‌های منفعت‌جویانه، فریب‌کارانه و بر اساس اصل لذت‌پرستی است.

در نقطه مقابل یکی از مؤلفه‌های حکومت مهدوی، رفع هراس از جهان، مبارزه با قلدری‌ها و ناامنی‌ها و دشمنی‌ها و تبدیل روابط خصمانه به یک رابطه دوستانه بر اساس محبت و عشق و دوستی خالصانه و انسانی و بلکه الهی است؛ چراکه اساساً امام، مظهر دوستی و دوستی‌آفرینی و منبعی سرشار از عشق است. او موجودی دوست‌داشتنی و انسانی حامل رحمت برای انسانیت و همه جوامع بشری است؛ زیرا محبت خالص و بی‌شائبه، یک نیاز کلیدی برای انسان است. حضرت رضاعلیه در ضمن روایتی طولانی، در معرفی شخصیت امام علیه السلام می‌فرمایند: «الإمام الامین الرفیق والوالد الشقیق والأخ»

الشَّقِيقُ وَ مَفْرَعُ الْعِبَادِ فِي الدَّاهِيَةِ؛ امام، یاری امین و پدری مهربان و برادری دلسوز و پناهگاه بندگان در حوادث ناگوار است.» (ابن بابویه، ۱۳۸۲، ج ۲، ص: ۶۷۸)

۷) وحدت و همبستگی

پیروزی و موفقیت اجتماعی در وحدت و یکپارچگی است. شکست و ضعف و نابودی هم پیامد تفرقه و جدایی و تشتت در افکار و رفتار و صفوف و نیروها و فعالیت‌ها است. در قرآن نیز به وحدت، دعوت و از تفرقه پرهیز شده است.

پیامبر ما پیامبر وحدت بود. سخنان و رفتارش الفت‌بخش و وحدت‌آفرین بوده است. پیامبر ﷺ فرموده‌اند: «مؤمنان همه با هم برادرند و خونشان برابر است و همه باید در برابر دشمن متحد و یکپارچه باشند.»؛ «وهم ید علی من سواهم.» (کلینی، ج ۱، ص: ۴۰۴)

بکوشیم که با تفرقه و منازعات بیهوده و جبهه‌گیری‌های خصمانه علیه یکدیگر دل امام زمان را به درد نیاوریم و آب به آسیاب دشمن نریزیم .

امیرالمؤمنین عليه السلام در خطبه قاصعه، به تفصیل از عوامل عزت و ذلت اقوام گذشته و پیروزی و شکست آنان سخن می‌گوید و از جمله عوامل عزت‌آور و استمرار نعمت‌های الهی و رفع زیان‌های دشمنان مواردی را بر می‌شمارد.

«من الاجتناب للفرقه واللزوم للالفه و التحاض علیها و التواص بها؛ پرهیز از تفرقه ملازم بودن با همبستگی، تشویق و توحید یکدیگر به الفت و وحدت.» (نهج البلاغه، خطبه ۱۹۲)

۸) پرهیز از انزوا

از وظایف مهم نسل منتظر، دوری از گوشه‌نشینی، کناره‌گیری و بی‌اعتنایی به امورات، انزوا و قطع ارتباط با جامعه به‌طور کلی با طبیعت بشر که یک موجود اجتماعی است می‌باشد. انسان به شکلی آفریده شده است که اموراتش را در جمع و با همکاری و همیاری هم‌نوعانش می‌گذراند. این مهم در امر انتظار نیز مورد توجه و بااهمیت است. برخی با برداشت‌های نادرست از روایات و برخی هم از روی عمد و دشمنی، انتظار را طوری معنا می‌کنند که شیعه منتظر امام زمان علیه السلام گوشه و عزلت را انتخاب کرده و با رخوت و تبلی به امید روز موعود زندگی بگذرانند و همه کارها را به‌دست خود آن حضرت بسپارد. درحالی‌که پویایی و بالندگی از نتایج انتظار صحیح است. انتظاری که مؤمن منتظر باید خود را بدان آراسته و برای قیام مهدی علیه السلام آماده کند. انتظاری رشدآفرین، فعال و با برنامه که حرکت به‌سمت جلو را زمینه‌سازی می‌کند. ازاین‌رو یکی از شاخص‌های عمده اعتقاد به مهدویت، انتظار و آمادگی مداوم به دور از هرگونه انزوا و گوشه‌گیری است. منتظر باید درد اجتماع را درد خود و رنج بشر را رنج خود بداند و خود را در سرنوشت دیگران سهیم و همراه سازد. سید محمد باقر صدر در این رابطه چنین می‌نویسد: مهدویت، تبلور یک الهام فطری است که مردم از دریچه آن روز موعود را می‌بینند. مهدی علیه السلام تنها یک اندیشه نیست که ما در انتظار ولایت او باشیم و

یک پیش‌گویی نیست که به امید مصداق آن نشسته باشیم، بلکه مهدی علیه السلام یک واقعیت خارجی و آماده‌باش است که ما منتظر عملیات او هستیم. تفکر «نفی هر نوع ظلم و ستم» اینک در شخص پیشوای منتظر (که به زودی ظهور خواهد کرد) تجسم یافته است. شخصیتی که به همه قدرت‌ها نه می‌گوید و تعهدی نسبت به هیچ حاکم ستمگری ندارد. (کارگر، ۱۳۸۷، ص: ۲۲۶)

این‌چنین تفکری با گوشه‌گیری و فرار از اجتماع سازگار نبوده، راهی به سعادت نمی‌یابد.

۹) انحراف‌ستیزی

از دیگر نکاتی که منتظر باید در وجود خود احیا کند، مسئله انحراف‌ستیزی است و مبارزه با انحرافات و برخورد با کسانی که قصد منحرف‌کردن این مسیر ارزشمند را دارند از وظایف مؤمن منتظر است.

در اینجا به اختصار به برخی از انحرافات، آسیب‌ها، خطرات و مشکلاتی که در این زمینه وجود دارد، اشاره می‌کنیم.

الف) پرهیز از تعیین وقت

بر اساس تعالیم دین مبین اسلام و تعالیم ارزشمند رهبران الهی مکتب تشیع، منتظر باید همیشه و در همه حال، آماده ظهور مهدی موعود باشد. او باید زندگی خود را چنان سامان دهد که هر زمان مشیت الهی برای ظهور حضرت مهدی علیه السلام قرار گرفت، بتواند با آمادگی لازم و سربلندی تمام به خدمت حجت خدا درآید.

تعیین وقت برخلاف فلسفه انتظار است و منتظر را به سکوت و رکود مبتلا کرده و طولانی بودن زمان را دلیلی برای به تأخیر انداختن آمادگی خود قرار می‌دهد.

ب) پرهیز از طرح مسائل کم‌اهمیت

توجه به امامت برای شناخت و اطاعت از ایشان وظیفه هر مؤمن متعهد و منتظر است. آنچه برای انتظار و رسیدن به هدف والای آن یعنی رسیدن به دولت عدالت محور و نجات از ظلم‌ها و مشکلات لازم است، همین نکته است؛ لذا باید از طرح مسائلی که تأثیری در رشد، پویایی و شناخت منتظران ندارد، پرهیز کرد. شناخت و معرفت نسبت به آنچه در اطاعت ما از ایشان تأثیر مثبت گذاشته و کمک به اطاعت بهتر می‌کند، لازم و غیر از آن هر چه طرح شود، بیهوده است و نیازی به آن نیست.

در این راستا باید توجه منتظران را به نکاتی معطوف کنیم از جمله:

۱. تقویت شناخت شخصیت امام زمان علیه السلام؛
۲. تقویت و ارتقای سطح کیفی اعمال و رفتار دین‌محور؛
۳. بالابردن دانش و بینش مهدوی؛
۴. زدودن موانع و آسیب‌هایی که ما را از هدف اصلی خود دور می‌کند. (کیانی،

۱۳۸۹، ص: ۱۲۴- ۱۲۸)

اندیشه شیعه در عصر غیبت کبری با نظریه «ولایت فقیه» گره خورده است. زندگی در نظام ولایت فقیه، تمرین زندگی در جامعه مهدوی است. در دوره امام دوازدهم علیه السلام که همزمان با غیبت امام است، هدایت و جامعه‌سازی توسط نایبان عام و خاص، مطرح می‌شود که در دوره غیبت صغری، نایب و در دوره غیبت کبری فقها و ولی فقیه وظیفه جامعه‌سازی و سبک زندگی را برعهده دارند. حرکت مهدویت در حال حاضر توسط ولی فقیه پیش می‌رود. در این راستا عملکرد علما و مراجع همان رسالت انبیا است و فعالیت‌هایی که علما می‌کنند، همان کارهایی است که انبیا برای تحقق این هدف انجام می‌دادند. در این تمدن، ابتدا باید نظام‌های مهدوی تعریف شود، نظام‌های فرهنگی، سیاسی، اخلاقی، تربیتی و اجتماعی ایجاد شده و برای جامعه‌سازی تلاش صورت گیرد. خروجی این جامعه‌سازی به سبک زندگی مهدوی تبدیل می‌شود. همان‌که تمام تلاش انبیا و اولیا بوده و ادامه حرکت آنهاست. این جامعه‌سازی، روش‌ها و ابزارهای مختلفی دارد تا نظام‌های اجتماعی بعد از تولید در جامعه نهادینه شود. یکی از نگاه‌هایی که به مهدویت آسیب می‌رساند این است که مهدویت را منحصر به دوره امامت کنیم. چراکه اگر تمام ظرفیت مهدویت را ارائه ندهیم، به انحراف خواهیم رفت. (جدیدی، حاتم، سایت شمیم ظهور)

۱۱) امر به معروف و نهی از منکر

اسلام آیینی اجتماعی است و افزون بر اصلاح فرد، به رشد اجتماعی و اصلاح جامعه هم نظر دارد. برای بهبود وضع جامعه، وضع قوانین لازم است و بهترین قوانین هم وقتی کارساز است که به آن عمل شود. ضامن اجرای قوانین اسلام هم حکومت اسلامی

و نیروی اجرایی و قضایی است، هم تعهد و احساس مسئولیت مردم. از این رو تکلیفی دینی به نام امر به معروف و نهی از منکر وجود دارد به خصوص در مرحله تذکر لسانی که نظارت افراد و دولت را می‌طلبد.

امر به معروف و نهی از منکر دو فریضه‌ای است که در کنار نماز و روزه از فروع دین به‌شمار می‌آید. خداوند در قرآن مکرر به آن دستور داده و آثار آن را فرموده است. (آل عمران / ۱۰۴)

در جامعه خدایسند این فریضه باید زنده و اثرگذار باشد و همه نسبت به آن احساس تکلیف کنند و بی‌اعتنا نباشند. در روایات به کسی که به این دو واجب عمل نمی‌کند و نه قلب، نه زبان و نه با دست در مقابل مفسد و گناهان و بدعت‌ها عکس‌العملی از خود نشان نمی‌دهد به تعبیر حضرت علی علیه السلام «میت الاحیا» گفته شده است. (عاملی، ج ۱، ص ۴۰۴)

جامعه مطلوب آن است که مردم با احساس تکلیف دینی نسبت به همه کارها نظارت کنند و بی‌تفاوت نباشند. اگر این احساس وظیفه در جامعه کمرنگ شود و هرکس به میل دیگری دست روی دست بگذارد و حرفی نزند و اقدامی نکند، هم مفسد، دامنگیر همه می‌شود، هم عذاب الهی همه را دربر می‌گیرد. گناهکاران را به سبب گناهشان و دیگران را به سبب سکوتشان.

پیامبر ﷺ فرمودند: «اذا رای الناس منکرا فلم یغیروه عمهم الله بالبلاء؛ هرگاه مردم منکر و زشتی را ببینند و جلوی آن را نگیرند، کیفر الهی همه را فرامی‌گیرد.» (محدثی، ۱۳۹۳، ص ۱۱۰)

منتظران باید در حد توان در شعاع تأثیرگذاری خودشان به این امر مهم پرداخته و به این هدف کمک کنند. در دعای ندبه از آن حضرت به‌عنوان منتظر برای برطرف کردن کژی‌ها، امید برای زدودن ستم، مهیا برای ریشه‌کن کردن ستمگران، ذخیره برای تجدید فرایض و سنن و احیاگر آیین و شریعت و قرآن و حدود و احکام آن یاد شده است. منتظر ظهور باید احساس تعهد و تکلیف کند و بی‌تفاوت نباشد.

نتیجه‌گیری

جامعه‌ای که آرمانش رسیدن به مدینه فاضله مهدوی است، جامعه‌ای است که در پرتو دین به حرکت و نشاط و پویایی امیدوار و از نومی‌دی در امان خواهد بود. جامعه‌ای که به آینده زیبا و آرمانی امیدوار است، همین امروز به صلاح و اصلاح می‌پردازد و با ارزش‌های اسلامی و انسانی احیا می‌شود. بدین سان، مهدویت بهترین عامل برای مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن و بستری برای ترویج فضائل در افراد جامعه است به‌ویژه که شناخت عمیق افراد نسبت به امام مهدی عج با افزایش عشق و محبت آنها زمینه اطاعت از امام را بیشتر فراهم می‌کند.

همچنین جامعه‌ای که به عدالت مهدوی دل‌بسته است و آرمانش تحقق عدالت در همه جهان و برچیده‌شدن ظلم و ستم از همه زمین است، حرکتی عدالت‌خواهانه را پیش

می‌گیرد. برای آن زمینه‌سازی می‌کند. از همین جاست که حرکت‌هایی با رویکرد عدالت‌طلبی و ظلم‌ستیزی شکل می‌گیرد. چنانکه انقلاب اسلامی ایران با هدف زمینه‌سازی برای حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام به راه افتاد و ملت به همین انگیزه و آرزو تمام امکانات مادی و معنوی‌اش را در مسیر انقلاب فدا کرد.

جامعه‌ای می‌تواند زمینه‌ساز ظهور باشد که از اعتقادات صحیح، سیراب شده و افراد آن در پی انجام وظایف و تکالیف خود باشند. انتظار، مسئله‌ای است عمومی و فطری و ودیعه در نهاد تمام بشر، بسان تمام اعتقادات دیگر دینی، این اعتقاد تحت‌تأثیر هیچ ایده و دین دیگری نبوده است.

مهم‌ترین ویژگی‌های جامعه مهدوی در ابعاد فردی و اجتماعی عبارت است از: فرهنگ امیدواری، تکریم و احترام، شجاعت و دل‌آوری، سلامت و بهداشت روانی، پاک‌ی دل از کینه و دشمنی، شرک‌زدایی، یقین، صبر و شکیبایی، تلاش و کوشش، اطاعت‌پذیری، عبادت، آرمان‌گرایی، عدالت‌محوری، صلح و امنیت، اصلاح‌گری، عفاف و حجاب، احساس مسئولیت، وحدت و همبستگی، پرهیز از انزوا، انحراف‌ستیزی، پیوند با ولایت‌فقیه، امر به معروف و نهی از منکر.

فهرست منابع

قرآن

نهج البلاغه

۱. کیانی، علی اصغر، ۱۳۸۹، تربیت نسل منتظر، چ پنجم، نشر خاکیز، قم.
۲. آمدی، عبدالواحد، ۱۳۶۶، الغررالحکم و دررالکلم، ناشر: دارالکتاب الاسلامی، قم.
۳. راوندی، قطب‌الدین، ۱۴۰۹، الخرائج و الجرائح، نشر مؤسسه امام هادی علیه السلام.
۴. طبرسی، علی بن حسن، بی تا، مشکاه‌الأنوار مقدمه نویسنده: جعفری، صالح، ناشر: المکتبه الحیدریه محل نشر: نجف.
۵. محمدی ری شهری، محمد، ۱۳۷۵، میزان‌الحکمه، ترجمه شیخی، حمیدرضا، ناشر: مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، محل نشر: قم.
۶. شجاعی، محمد، ۱۳۹۱، آشتی با امام زمان علیه السلام، چ سیزدهم، نشر محیی، قم.
۷. محدثی، جواد، ۱۳۹۳، زندگی مهدوی، نشر بنیاد فرهنگی حضرت مهدی علیه السلام قم.
۸. واحد تحقیقات مسجد جمکران، ۱۳۸۰، وظایف منتظران، نشر مسجد مقدس جمکران، قم.
۹. میانجی، نسرین، ۱۳۸۵، انتظار، چ اول، نشر شباب‌الجنه، قم.
۱۰. ساور سفلی، محمدابراهیم، ۱۳۸۴، در انتظار خورشید، چ اول، نشر معاونت آموزش عقیدتی سیاسی ندسا، تهران.
۱۱. شیخ صدوق، محمد، ۱۳۷۷، الخصال، ترجمه کمره‌ای، محمدباقر، ناشر: کتاب‌چی، محل نشر: تهران.
۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۳۸۸، أصول‌الکافی، ترجمه مصطفوی، نشر کتاب‌فروشی علمیه اسلامی، تهران.

۱۳. ابن بابویه، محمد، ۱۳۸۲، کمال‌الدین و تمام‌النعمه. فارسی، ترجمه منصور پهلوان، نشر مسجد مقدس جمکران، قم.
۱۴. کارگر، رحیم، ۱۳۸۷، آینده جهان، چ دوم، نشر مرکز تخصصی مهدویت، قم.
۱۵. حجت‌الاسلام جدیدی، حاتم، شکل‌گیری سبک زندگی مهدوی در غیبت کبری، سایت شمیم ظهور.
۱۶. حر عاملی، محمدبن حسن، بی‌تا، وسائل‌الشیعه، دارالاحیاء التراث العربی، بیروت.

معرفی کتاب ما منتظریم

مرضیه باباخان^۱

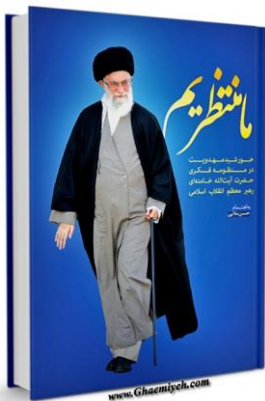
مقدمه

با مروری بر جریانات بزرگ تاریخ این نکته به دست می‌آید که عقیده به مهدویت تنها یک باور مثبت به آینده جهان محسوب نمی‌شود بلکه علاوه بر آن، رفتارهایی را نیز با خود به همراه دارد که خروش و قیام انسان‌ها در مقابل حاکمان ظالم خود بهترین گواه این مطلب بوده و نمونه بارز آن را در انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی علیه السلام می‌توان مشاهده کرد به گونه‌ای که ایشان، هم در انگیزه و هم در هدف، انقلاب اسلامی را در مسیر انقلاب جهانی حضرت مهدی تبیین کردند و پس از رحلت جانسوز وی، شاگرد برجسته و خلف صالح ایشان، حضرت امام خامنه‌ای علیه السلام نیز با همان عقیده مهدوی، سکان انقلاب را هدایت و رهبری می‌کنند.

گذری کوتاه بر معرفی کتاب

این جملات، آغازگر کتاب «ما منتظریم»

نوشته حسن ملایی است که در آن بیانات، پیام‌ها، نامه‌ها و مکتوبات حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای علیه السلام در حوزه معارف مهدوی را طی چهل سال یعنی از سال‌های ۱۳۵۳ تا پایان ۱۳۹۳ جمع‌آوری کرده‌اند.

^۱. طلبه سطح چهار، رشته فقه خانواده، مؤسسه آموزش عالی حوزوی معصومیه

نویسنده کتاب، انگیزه خویش را از تألیف این مجموعه این گونه بیان می‌کند:

«ویژگی‌های ممتازی که حضرت آیت‌الله خامنه‌ای علیه السلام در خود جمع کرده‌اند، لزوم بررسی مقوله مهدویت را از دیدگاه ایشان حتمی می‌کند زیرا ایشان نه تنها فقیه و اسلام‌شناس هستند؛ بلکه مسئولیت امامت و رهبری ملت بزرگ ایران را نیز برعهده دارند و همین امر موجب می‌شود تا آموزه مهدویت با انبوه ریز موضوعات آن را با نگاه یک رهبر اسلام‌شناس که آوازه قدرت رهبری او جهانی شده و دوست و دشمن به آن اعتراف کرده‌اند، بازخوانی کنیم.»

از حیث محتوای مطالب، کتاب به ۱۴ بخش تقسیم شده که تنظیم کتاب به این بخش‌ها و ۱۴ عنوان و زیرمطالب و گفتارها، سبب شده در ارتباط با بسیاری از حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی، خانوادگی، سیاسی و صنفی پیرامون مباحث مهدویت صحبتی از مقام معظم رهبری علیه السلام وجود داشته باشد. در این بخش‌ها ابتدا به سه بحث مهدویت از جمله «مفهوم مهدویت»، «اهمیت مهدویت» و «برکات آن» پرداخته شده است.

بخش چهارم؛ امام مهدی‌شناسی با دو رویکرد است؛ نخست جایگاه امامت و مهدویت به صورت عام و دیگری بحث خصوصیات وجود مبارک امام زمان علیه السلام است که برای برخی جذاب بوده، یک بخش را نیز به غیبت امام علیه السلام و زیرمجموعه مباحث اختصاص یافته است.

بخش دیگر؛ انتظار و منتظران و صفات آنها، بخشی نیز به مهدویت و انقلاب اسلامی، بخشی دیگر ظهور و حکومت امام زمان علیه السلام بخش دیگر؛ ادعیه و زیارات مهدویت که حاوی نکات بی‌بدیلی از مقام معظم رهبری علیه السلام است و بخش دهم به بحث مهدویت و آسیب‌ها اختصاص دارد که نکات بسیار زیبایی از معظم‌له در این باره آورده شده است.

بخش بعدی دشمنان مهدویت و ترفندهای آنها در دشمنی با امام زمان علیه السلام، بخش دیگر مراکز، مکان‌ها و افراد مرتبط با موضوع مهدویت آمده و یک بخش نیز به بایسته‌های پژوهشی و تبلیغی در حوزه مهدویت از منظر مقام معظم رهبری علیه السلام اختصاص دارد که برای علاقه‌مندان پژوهش در معارف مهدوی حائز اهمیت خواهد بود. بخش نهایی کتاب، شامل دعاها و نجوایی است که مقام معظم رهبری علیه السلام در حین یا پس از سخنرانی‌ها و مکتوبات خویش ذکر می‌کردند: «پروردگارا! سلام ما را در این روز عید به محضر مولا و سیدمان، ولی عصر علیه السلام که صاحب این مملکت و صاحب زمان و زمانه است، برسان، پروردگارا! به حق محمد و آل محمد، ظهور ولایت را نزدیک کن.» «پروردگارا به محمد و آل محمد این نظام اسلامی، این حکومت اسلامی و جمهوری اسلامی که یادگار حسین و به‌دست‌آمده خون حسین علیه السلام و دنباله روان حسین علیه السلام است تا ظهور حضرت مهدی علیه السلام حفظ بفرما.» «ای سید ما! ای مولای ما! دعا کن برای ما؛ صاحب ما تویی؛ صاحب این کشور تویی؛ صاحب این انقلاب تویی؛ پشتیبان ما شما هستید؛ ما این راه را ادامه خواهیم داد؛ با قدرت هم ادامه خواهیم داد؛ در این راه ما را با دعای خود، با حمایت خود، با توجه خود، پشتیبانی بفرما.»

متن ادبی

از کوه طور تا صحن ظهور

خانم سبزه‌ای

جهل پا بر حلقوم انسانیت گذاشته بود، رونمای دخترک، گور کوچکی است که از پدر هدیه گرفته و در آن به خواب ناز رفته آن طرف در غار سکوت غوغا می‌کند. محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سر بر سجده از پله‌های عبودیت صعود می‌کند تا نسخه‌ای شفا بخش هبوط کند. ناگهان دریای رحمت الهی خروش می‌کند، جبرائیل نزول می‌کند اذن اقرار می‌بارد. قرآن، نسخه دردمندی انسان می‌شود و حضرت محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طیب خانه به خانه. سنگ‌ها و خارهای تیزکی می‌تواند قدم‌های او را کُند کند. او می‌رود و با خود خانه به خانه عطر صداقت می‌برد هوای مسموم و شرک‌آلود با نفس نفس‌زدن او، تصفیه می‌شود. ۲۳ سال رنج رسالت پایان یافته و حال وقت لبیک به دعوتی الهی است او می‌رود و دو میراث به امت می‌سپارد قرآن و عترت. شیطان در حصار تگ گرفتار شده است به چاره می‌اندیشد و تنها راه را در جدایی روح از جسم می‌بیند، پس باید قرآن را از عترت جدا کند، با خنجر تفرقه از پشت نقاب نفاق این ریسمان را پاره می‌کند؛ حب دنیا دهان نومسلمانان را می‌بندد. پس آیه ولایت را دست بستند و سوره کوثر را پهلوی شکستند و کسی دم بر نمی‌آورد! چنان باطل گوش‌ها را پر کرده که عترت دل شکسته، تنها راه سخن گفتن را در سکوت می‌بیند سکوتی جان‌کاه، خار در چشم و استخوان در گلو با سلاح سکوت یا صلح، هدف بر داشتن نقاب از چهره نفاق است. هدف حق است که باید آشکار شود. حال تار و پود آن سست شده است، طوفانی می‌طلبد حسینی سبط اصغری می‌خواهد که با پاره‌های تن علی اکبرش ریسمان ثقل اصغر و اکبر را گره بزند و در کربلا این طوفان بر پاشد. طوفانی که اگرچه با خود سایه سر زینب عَلِیْهَا السَّلَام آرام رباب را برد؛ اما آبروی ظالمان را هم برد. هر چند در واویلای آن،

طفل حسین علیه السلام از گهواره تا میدان دوید اما باطل را هم از عزت تا ذلت دواند. حسین جان! حال راه حق از شعله‌های پیراهن دخترکت که مضطرب در بیابان‌های هراس می‌دوید روشن شده است اگر چه انسانیت در پیچ و تاب و سنگلاخ این مسیر پاهایش تاول زده است اما بالاخره روزی در صحن ظهور، تسکین خواهد یافت. آنگاه که ذخیره الهی می‌آید، ابراهیم می‌شود و بناهای شرک را ویران می‌کند. عیسانی که زنده می‌کند احکام زمین‌مانده دین جدش را همان نوحی که کشتی نجات مظلومان عالم را می‌سازد و موسی‌وار، بشریت را از نیل خروشان گمراهی عبور می‌دهد؛ بله او محمدنام و محمدی‌سیرتی است که شمشیر می‌کشد و انتقام بغض‌های بدر و احد را می‌گیرد. بغض‌هایی که خنجر شدند و خنجر خشک حقیقت را در کربلا بریدند غافل از اینکه حقیقت با ریختن خورش نمی‌میرد بلکه آبیاری شده، ریشه می‌دواند. او مهدی موعود علیه السلام است که ظلم را درو می‌کند تا عدالت از پستوی خانه‌ها تا قله آسمان‌ها را فتح کند. روزگار معکوسی که ثروتمند، خانه به خانه می‌رود و کسی زکاتش را نمی‌پذیرد در آن هوای پاک و زمین حاصل‌خیز عقل‌ها قد خواهند کشید و سب‌سب‌د، میوه‌های علم خواهد داد. پس بیایید یعقوب‌وار برای آمدنش ندبه اللهم عجل لولیک الفرج سر دهیم.

مصاحبه با طلبه پژوهشگر

فاطمه خان صنمی

ب) عنوان اولین سؤال، در مورد فعالیت‌های پژوهش‌یتان از ابتدا تاکنون مختصری توضیح دهید.

بنده از مقطع کارشناسی، پژوهش را در حوزه تخصصی به‌طور جدی شروع کردم. ابتدای کار فقط، به مطالعه مقالات علمی پژوهشی پرداختم تا با روش و متد پژوهش و نگارش مقالات آشنا شوم، سپس موضوعاتی را که دغدغه‌ای در ذهنم ایجاد کرده بودند در کاغذ پیاده کردم و آنها را پرورش دادم؛ در همان مقطع توانستم در همایش مربوط به پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله عنوان مقاله برتر را کسب کنم. همچنین با نگارش و چاپ دو مقاله علمی پژوهشی که یکی مستخرج از پایان‌نامه و دیگری از تحقیقات کلاسی بنده بود توانستم مقطع ارشد را به پایان برسانم و هم‌اکنون طلبه سطح ۲ مدرسه علمیه آیه‌الله ایروانی رحمته و در حال دفاع از رساله دکتری در دانشگاه ادیان و مذاهب هستم.

خانم خان صنمی تألیفاتی از شما به چاپ رسیده است؟ لطفا معرفی کنید

تألیفات بنده تاکنون حدود ده مقاله علمی - پژوهشی چاپ شده در مجلات فارسی و انگلیسی زبان، بیش از ۴۰ مقاله پذیرفته شده در نشریات داخلی و خارجی ارائه شده به‌صورت پوستر و سخنرانی، سه طرح پژوهشی و دو پایان‌نامه به اتمام رسیده و یک پایان‌نامه در حال اتمام، ان‌شالله است. عمده آثار و مقاله‌های چاپ‌شده از بنده ناظر به مباحث پیرامون امامت و مسائل فرع بر آن است. به‌عنوان مثال در مقاله «تحلیل مفهوم امامت در آیه «ابتلی» از دیدگاه علامه طباطبایی» به تبیین مفهوم هدایت باطنی امام که

علامه آن را مطرح کرده پرداخته شده و در مجله «مطالعات تفسیری» چاپ شده است. مقاله دیگری با عنوان «تأملی بر روایت ابن سعد از مسئله جانشینی رسول خدا ﷺ که در مجله «معرفت کلامی» چاپ شده، به مسئله جانشینی رسول خدا ﷺ در کتاب «طبقات الکبری» ابن سعد و گزارش جانبدارانه او پرداخته که آشکارا دیدگاه نویسنده را در برجسته کردن اعتقاد خود نشان می‌دهد. در این گزارش‌ها ابن سعد به خواننده القا می‌کند که تنها نامزد مورد علاقه رسول خدا ﷺ برای جانشینی پس از خود، کسی جز ابوبکر نبوده؛ این در حالی است که گزارش‌های مخالف و همچنین روایات پیامبر ﷺ درباره مقام و موقعیت ممتاز علی علیه السلام را نادیده می‌گیرد. سایر مقالات نیز در حوزه پژوهش‌های امامیه است.

رمز موفقیت خود را در امر پژوهش چه می‌دانید؟

علاقه فراوان به مطالعه و نویسندگی، شرکت در جلسات نقد کتاب و کلاس‌های روش تحقیق، تلمذ در محضر استادان پژوهش‌محور، همکاری با هسته‌های پژوهشی، خلاصه‌نویسی نمایه‌نویسی از کتب و مقاله‌ها و تدریس روش تحقیق از رموز موفقیت من در امور پژوهشی است.

به‌طور کلی باید عرض کنم اگر مبنای پژوهش، انگیزه و انتخاب صحیح موضوع، به‌همراه تلاش و دانش کافی باشد، قطعاً ثمربخش خواهد بود، البته آشنایی با متد و روش تحقیق هم از جمله موارد مهمی است که باید دایره ذهنی پژوهشگر را پر ساخته باشد. همچنین پژوهشگر باید صبر زیادی داشته باشد و از عجله پرهیز کند. همه این موارد موجب می‌شود پژوهش منطقی و علمی شکل گیرد. ان‌شاءالله.

توصیه شما به طلاب درباره کار تحقیقی و نویسندگی چیست؟

توصیه من به طلاب این است که در کنار مطالعه کتب درسی مصوب، مطالعه کتب و مقالات مرتبط با مباحث درسی و نیز کتب متفرقه ارزشمند و جدید در موضوعات مختلف را در دستور کار خود قرار دهند و این مطالعات را با خلاصه‌نویسی، نمایه‌نویسی و تحقیق همراه کنند مطالعه و نگارش دو شرط لازم پژوهش هستند که باید در کنار هم واقع شوند تا طلبه بتواند هم اطلاعات را جمع‌آوری کند، هم مهارت پردازش آن اطلاعات و بازنویسی به قلم خود را یاد بگیرد و بتواند به سطح پژوهشگری برسد.

آشنایی با مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه قم

و أَعِنَّا عَلَى تَأْدِيَةِ حُقُوقِهِ إِلَيْهِ

«خدایا! ما را در ادای حقوقی که امام زمان بر ما دارد، یاری فرما!»

* ضرورت تأسیس

اندیشه «مهدویت» به دلیل دارا بودن ویژگی‌های منحصربه‌فرد، یکی از توانمندترین عوامل رشد جامعه دینی ما است. تبیین درست و گسترش این فرهنگ نورانی، سبب رشد و بالندگی هر چه بیشتر جامعه و حفظ آن از تباهی‌ها است. در عین حال، این اندیشه و مسائل پیرامونی آن، سال‌هاست دچار غفلت، کم‌کاری، کج‌فهمی و سطحی‌نگری شده است. کوتاهی و کم‌کاری در این امر مقدس و خطیر، از یک‌سو زمینه‌ساز بروز خرافات و از سوی دیگر موجب در دست گرفتن این مقوله سترگ به وسیله افرادی ناشایست، کم‌دانش یا بی‌دانش شده است.

شمس فروزنده چو پنهان شود   شب‌پره، بازیگر میدان شود

در سال‌های اخیر، با کوشش برخی مراکز و با حضور تنی چند از شخصیت‌ها و افراد فرهیخته نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، این سد غربت، شکسته شد و این مسأله از انزوا خارج شد؛ در نتیجه، رکودی که بیش از دو دهه بر این مباحث سایه افکنده بود، کنار زده شد و البته پرواضح است که این رکود طولانی، جز با تلاش مضاعف همه نهادها، مسئولان، پژوهشگران و اندیشوران متعهد و دلسوز، جبران نخواهد شد.

مرکز تخصصی مهدویت در سال ۱۳۸۰ با هدف گسترش و تعمیق فرهنگ مهدویت در سطح جامعه به‌ویژه نسل جوان و فرهیخته و تربیت پژوهشگر، مبلغ و مدرس مباحث مهدویت، با کسب مجوز رسمی از شورای عالی حوزه‌های علمیه در شهر قم و از سال

۱۳۸۹ در اصفهان و از سال ۱۳۹۳ در همدان راه‌اندازی شد. در ادامه به اهم فعالیت‌های پژوهشی این مرکز، اشاره می‌کنیم.

* نشریات مهدوی

از دیگر فعالیت‌های پژوهشی صورت‌گرفته در این مرکز، می‌توان به چاپ و توزیع دو ماهنامه «امان» و فصلنامه علمی - ترویجی «انتظار موعود» اشاره کرد.

۱) فصلنامه علمی - ترویجی «انتظار موعود»

یکی از دستاوردهای مهم و بابرکت مرکز تخصصی مهدویت، تدوین و انتشار فصلنامه علمی - ترویجی «انتظار موعود» است که حاصل تلاش جمعی از فرهیختگان و استادان حوزه و دانشگاه می‌باشد.

این فصلنامه، عهده‌دار طرح علمی و دقیق مباحث و موضوعات مختلف مهدوی است، پنج ویژه‌نامه ۱. «دکترین مهدویت»، ۲. «عدالت مهدوی»، ۳. «امام مهدی» در قرآن»، ۴. «زن و مهدویت» ۵. «مهدویت و آینده‌پژوهی» از جمله محورهای ارائه‌شده در این فصلنامه است.

تلفن مستقیم: ۰۲۵ - ۳۷۸۴۱۶۶۱

۲) مجله امان (ویژه امام زمان)

از جمله اهداف انتشار این مجله، ارتقای شناخت سطح عموم جامعه در مورد معارف و فرهنگ اصیل مهدوی است که بحمدالله مورد استقبال اقشار مختلف قرار گرفته است. «امان» منتظر دریافت مقاله‌ها و متون ادبی خوانندگان محترم از طریق پست الکترونیک

ir.mahdaviat@info یا تلفن مستقیم: ۰۲۱ - ۸۸۹۹۸۶۰۱

معرفی نرم افزارها؛ سایت‌ها و رسانه‌های مهدویت

*نرم افزارهای مهدوی

۱. آخرین امید، گروه فرهنگی هنری بشارت؛
۲. مشق انتظار، مرکز تخصصی مهدویت؛
۳. شمیم انتظار ۲، مرکز تخصصی مهدویت؛
۴. قبیله تزویر، مرکز تخصصی مهدویت؛
۵. موعود، مرکز تحقیقات رایانه‌ای حوزه علمیه اصفهان؛
۶. آشنایی با امام زمان علیه السلام مؤسسه فرهنگی یاسین قم؛
۷. بهانه هستی، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام استان قم؛
۸. آفتاب عشق، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام آبادان؛
۹. انتظار موعود، مرکز تخصصی مهدویت؛
۱۰. گل نرگس، مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر علیه السلام؛
۱۱. دکترین مهدویت، مؤسسه آینده روشن؛
۱۲. دنیای قشنگ‌تر، مؤسسه آینده روشن؛

*سایت‌ها و رسانه‌های مهدویت

۱. مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه قم؛ [www. Mahdaviat.org](http://www.Mahdaviat.org)
۲. مرکز آموزش مجازی مهدویت؛ www.mahdi۳۱۳.ir
۳. بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام (پورتال جامع مهدویت)؛
<http://mahdaviat.ir>
۴. مؤسسه آینده روشن (پژوهشکده مهدویت)؛ [www. intizar.ir](http://www.intizar.ir)
۵. مؤسسه موعود عصر علیه السلام؛ [www. Mouood. Org](http://www.Mouood.Org)
۶. شبکه ولایت؛ <https://www.velayat.tv>
۷. مسجد مقدس جمکران؛ <http://www.jamkaran.ir>
۸. بنیاد مهدویت و آینده‌پژوهی؛ [www. ۳۱۳ adine. Net](http://www.۳۱۳.adine.Net)
۹. فصلنامه علمی انتظار موعود؛ [www.entizar. ir](http://www.entizar.ir)
۱۰. مجله امان؛ [www.aman. ir](http://www.aman.ir)

فعالیت‌های پژوهشی (مهدویت)

مقدمه

مدرسه آیت‌الله ایروانی رحمته ۶۶۵ طلبه دارد. معاونت پژوهش یکی از چهار معاونت مدرسه است که با هدف تربیت پژوهشگران برتر و توانمند، دوره‌های مختلف آشنایی با امور پژوهشی را برگزار می‌کند. همچنین وظیفه انگیزه‌بخشی، ساماندهی، راهبری و پیگیری امور پژوهشی طلاب را به عهده دارد.

فعالیت‌های معاونت پژوهشی عبارت است از:

- برنامه‌ریزی و ساماندهی تحقیقات پایانی سطح ۲؛
  - برنامه‌ریزی و هدایت و مدیریت اجرایی نشست‌ها و کارگروه‌های علمی - پژوهشی؛ فراخوان‌های پژوهشی برای طلاب و استادان؛
  - غنی‌سازی و توسعه کتابخانه و تأمین منابع مکتوب و دیجیتالی؛
  - ساماندهی و ارائه خدمات علمی - پژوهشی به طلاب؛
  - برگزاری همایش با عنوان عفاف، نماد گسترش فرهنگ دینی؛
  - شکل‌های پژوهشی؛
- کانون پژوهشی؛ شامل سیر مطالعاتی مهدویت، علوم قرآنی، زنان و خانواده، تاریخ اسلام...؛
- هسته‌ها: کتاب‌نویسی استادان و طلاب فارغ‌التحصیل؛
- برگزاری نشست‌ها؛

برگزاری سیر مطالعاتی (مهدویت)

سیر مطالعاتی با موضوع مهدویت در مدرسه آیت‌الله ایروانی رحمته برگزار شد. به گزارش روابط عمومی مدرسه آیت‌الله ایروانی رحمته روز سه‌شنبه مورخ ۹۷/۹/۶ نشست مهدویت با حضور سرکار خانم تهامی از مرکز بنیاد مهدویت قم در مدرسه علمیه آیت‌الله ایروانی رحمته برگزار شد.

خانم تهامی ابتدا به اهمیت و ضرورت بحث از وجود مبارک امام زمان علیه السلام پرداختند و وظیفه یک طلبه را به عنوان مبلغ دین به این صورت بیان کردند که طلبه باید نسبت به امام زمان علیه السلام شناخت کافی داشته باشد تا دیگران را نسبت به این امر مهم آگاه کند. از جمله وظایف اصلی یک طلبه، ترویج مباحث مهدویت در بین جامعه است که در جامعه امروزی مردم شناخت کافی از امام زمان داشته باشند و خواهان و تشنه برای آمدن حضرت بقیه‌الله علیه السلام باشند.

در ادامه بیان کردند که طلبه باید بعد از شناخت در مقابل ادعاهای دروغین مهدوی و سایر شبهات مهدویت پاسخ‌گو باشد. در نهایت این دوره همراه با اعطای مدرک تربیت مربی برای اساتید مدرسه و تربیت مبلغ برای طلاب برگزار شد.

در این دوره ابتدا دو جلد کتاب نگیب آفرینش برای طلاب تدریس شد و بعد از گذراندن آن نوبت به آزمون شد.

نشست سبک زندگی مهدوی

سبک زندگی مهدوی با حضور حجت‌الاسلام و المسلمین آقای ملایی در مدرسه علمیه آیت‌الله ایروانی رحمته برگزار شد.

به گزارش روابط عمومی روز سه‌شنبه ۱۷ اردیبهشت ۹۸ در مدرسه آیت‌الله ایروانی رحمته قم، نشست آشنایی طلاب با سبک زندگی مهدوی (خانواده منتظر یا خانواده مهدوی) و نوشتن مقالات تخصصی در این زمینه برگزار شد.

در ابتدای جلسه استاد به معرفی منابع پرداخت و بیان کرد: خانواده مهدوی از دو متغیر خانواده و مهدویت تشکیل شده است که هرکدام دارای منابع جداگانه‌ای هستند. اقسام منابع عبارت‌اند از:

۱. منابع عام (بحث‌های کلی خانواده جزء منابع عام به حساب می‌آیند).
۲. منابع خاص (کتاب‌هایی که فقط در حوزه مهدویت وجود دارد).
۳. منابع اخص (کتاب‌هایی که در حوزه خانواده مهدوی وجود دارد). استاد ملایی بیان کرد که عنوان‌یابی در مقاله دارای اهمیت بسزایی است؛ عنوان باید علمی و

فنی باشد و طلاب باید این فن را یاد بگیرند؛ با رجوع به مقالات علمی - پژوهشی که تصویب شده است ارزیابی کنند که نویسندگان چه عنوانی را انتخاب کردند و طلاب از این طریق این مهارت را کسب کنند.

وی در ادامه افزود که طلاب با مراجعه به منابع، مطالعه دقیق آنها، انبوه‌خوانی و با رجوع به مقالات علمی - پژوهشی موجود، می‌توانند روش و فنون نگارش یک مقاله خوب (عنوان مقاله یا سایر اجزای مقاله) را کسب کرده و در نهایت توانایی تولید علم در زمینه نگارش مقاله را به دست بیاورند.

و در نهایت بیان کردند که هویت طلبه، نظام حوزه و... به امام زمان ع است. فعالیت‌های پژوهشی و فرهنگی و... باید سمت‌وسوی امام زمان ع را داشته باشد و وظیفه طلبه این است که علاوه بر نگارش، دیگران را به سمت حضرت ببرند و از این مسیر غافل نشوند.

چکیده مقالات پایانی (مهدویت)

چگونگی رشد و تکامل عقول در عصر ظهور با تکیه بر روایات شیعه

سمیرا معظمی

چکیده

عقل نیروی دراکه انسان و عامل امتیاز از حیوان است. عقل به معنای حبس و مانع یکه تازی نفس در میدان‌های غرایز و لذات شهوانی می‌شود. رشد و شکوفایی عقل و عاقل نمودن مردم رسالت همه انبیا بوده و تا آدمی بتواند به نهایت کمال برسد و این رشد و شکوفایی در هیچ دوره‌ای از تاریخ به سبب آماده نبودن زمینه‌ها و همچنین پذیرش و خود مردم هر دوره انجام نشده و این رشد و شکوفایی فقط در دوران باشکوه ظهور اتفاق خواهد افتاد. آن دوران، روزگار تحقق همه آرمان‌های الهی و انسانی در همه جوانب است. آگاهی از چگونگی تکامل عقل سبب می‌شود به عوامل رشد و موانع رشد عقل توجه کنند و با بالا رفتن شناخت مردم نسبت به این موضوع آمادگی روحی و فکری خویش را بالاتر برده و زمینه‌سازی برای ظهور منجی شود و نیز می‌تواند پاسخ‌گوی شبهات درباره شیوه عملکرد امام مهدی علیه السلام در آن دوران باشد و با شناخت چگونگی عملکرد امام مشتاق دوران ظهور شده و تلاش برای ایجاد زمینه‌ها برای ظهور حضرت بیشتر خواهد شد. از آنجایی که بسیاری از مردم از شیوه عملکرد امام آگاهی ندارند، این مقاله با روش توصیفی - اسنادی به بیان اهداف و شیوه‌ها و چگونگی برخورد امام در زمان ظهور اشاره کرده تا بتواند با آگاهی‌دادن در این باره و بالابردن اشتیاق برای دیدن و رسیدن به آن دوران قدمی هرچند کوتاه در زمینه‌سازی

ظهور مؤثر واقع شود. امام که خود نمونه انسان کامل و عاقل و حجت خدا بر روی زمین است و همچنین مربی است که خود تمام فضایل و خوبی‌ها را دارا است و با علم کامل خود به تربیت انسان‌ها پرداخته و آنها را به مسیر کمال و تکامل هدایت خواهد کرد تا به هدف خلقت که لقاءالله است، برسند.

کلیدواژه‌ها: تکامل، شیعه، عصر ظهور، عقل، مهدی

How the intellect developed and evolved in the age of emergence by relying on Shiite narratives
Samira Moazami

Abstract: Reason is the power of the human dhaka and the agent of the animal. Wisdom means imprisonment and I prevent self-unity in the fields of instincts and erotic pleasures. The growth and flourishing of wisdom and the wisdom of the people is the mission of all the prophets, so that one can attain perfection, and this growth and prosperity at no time in history because of the unpreparedness of the land and the acceptance and self-sacrifice of every failed period and this growth and prosperity. It will only happen in the glorious era of the emergence of that age, the time of fulfillment of all divine and human aspirations in all aspects. Being aware of the evolution of the intellect and paying attention to the growth factors and hindrances of the growth of the intellect and trying to take care of them and increasing the public's awareness of the subject, increase their mental and intellectual readiness and provide the ground for the emergence of the Savior. One can answer the doubts about Imam Mahdi's style of work at that time and by knowing how Imam Khomeini's eagerness would work and trying to create grounds for his emergence would be increased and since many people are unaware of Imam Khomeini's style Describe the purpose and methods of how to deal with the descriptive method of the document With the advent of Imam pointed to raising awareness about and longing to see and get to that step, however brief appearance in preparing effective. Imam, who is the example of a perfect and wise man and the authority of God on earth, and also a mentor who has all the virtues and virtues of his own and with his full knowledge and morality prey will train human beings and guide them to the path of perfection and evolution. In order to achieve the goal of creation, which is Allah.

Keywords: Evolution, Shia, Age of Emergence, Reason, Mehdi

نقش انتظار در تقویت باورهای استکبارستیزی فهیمة نجف‌پور

چکیده

یکی از باورهای مسلمانان، «مهدویت» است. انتظار ظهور حضرت مهدی عج، انتظار عدالت، مطلوبی است که منتظران به امید تحقق آن زندگی می‌کنند و در عین امیدواری و صبر، از هیچگونه تلاش و مقاومتی در راه ظلم و استکبار در راستای تحقق حکومت و عدالت مهدوی دریغی نمی‌کنند. بر اساس احادیث اهل بیت علیهم السلام انتظار در عصر غیبت، از امور دشواری است که نیاز به شکیبایی و بصیرت دارد. انسان منتظر در زمان غیبت باید دوست و دشمن و حق و باطل خود را بشناسد و باورهای خود را بر اساس ضابطه‌ای خاص در مقابل فساد، ظلم، ناعدالتی و ادیان انحرافی و ساختگی و تمام عوامل استکبار و توطئه‌های آنان تقویت کرده باشد تا در آشوب‌های زمانه دچار سردرگمی نشود. بر این اساس پژوهش حاضر با روش تحلیلی - توصیفی و با هدف بررسی نقش انتظار در تقویت باورهای استکبارستیزی، به تبیین مهم‌ترین شاخصه‌های استکبارستیزی منتظران و واکاوی سلاح‌ها و قدرت‌های مادی و معنوی قابل استفاده در برابر دشمنان داخلی و خارجی می‌پردازد تا از این طریق بتواند جامعه خود را به جامعه مهدوی متصل کند. طبق بررسی‌های انجام‌شده در این پژوهش، مهم‌ترین شاخصه‌های استکبارستیزی منتظران عبارت‌اند از: «بصیرت‌افزایی، التزام به تولی و تبری، تقویت صبر و تحمل، امر به معروف و نهی از منکر، ولایت‌پذیری، کسب آمادگی نظامی برای ظهور امام عصر عج».

کلیدواژه‌ها: مهدویت، انتظار، استکبار، استکبارستیزی.

The role of waiting in reinforcing arrogant beliefs
Fahimeh Najafpour

Abstract: One of the Muslim beliefs is 'Mahdism'. Waiting for the emergence of Prophet Mahdi, the expectation of justice, is a desirable one for those who wait for it to come to pass, and while they hope and wait, they do not hesitate to try and resist the oppression and arrogance of Mahdavi's rule and justice. According to the traditions of the Ahlul-Beit waits in the age of absence, it is a difficult matter that requires patience and insight. The person waiting in the absence must know his right and wrong in the absence of his friend and foe, and his beliefs should be strengthened according to a certain standard, against corruption, cruelty, injustice and devious religions and all their agents of arrogance and conspiracy. The chaos of the time will not be confused. Based on this descriptive-analytic method, the present study aims at explaining the most important attributes of those waiting and exploring weapons and material and intellectual powers usable against domestic and foreign enemies in order to investigate the expected role of reinforcing arrogant beliefs. This way you can connect your community to the Mahdavi community. According to the research conducted in this study, the most important characteristics of the arrogance of those who are waiting are: "Increased insight, commitment to tolerance, reinforcement of patience and tolerance, fame and forbidding evil, guardianship, military readiness for the emergence of the Imam of the age." ».

Keywords: Mahdism, waiting, arrogance, arrogance

ویژگی‌های سبک مدیریتی بانوان در خانواده بر اساس باورداشت مهدویت سمانه شاکر

چکیده

یکی از رسالت‌های تربیتی خانواده مهدوی تربیت نسل معتقد و مهیا از نظر علمی و عملی برای یآوری و اجرای منویات امام زمان علیه السلام است که در این میان مادر در خانواده گاهی به صورت مستقیم با تربیت نیکوی فرزندان همچون امام حسن و امام حسین علیهم السلام توسط حضرت زهرا علیها السلام و گاهی به صورت غیر مستقیم کامل‌کننده و نیمه پنهان وجود مرد همچون حضرت خدیجه که تمام دارایی‌اش را فدای اعتلای اسلام کرده در جریان تاریخ‌سازی و تمدن‌آفرینی ایجاد جامعه مهدوی نقش منحصر به فردی را در اختیار دارد. چنانکه امام عصر علیه السلام الگوی خود را حضرت زهرا علیها السلام معرفی می‌کند. یک زن در خانواده با هدف قرار دادن رضایت امام زمان علیه السلام سبک زندگی را برمی‌گزیند که منجر به تشکیل خانواده مهدوی می‌شود. برترین ویژگی سبک مدیریتی بانوان بر اساس باورداشت مهدویت می‌تواند بر اساس همین روایت از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم باشد که فرمودند: «فرزندانان را بر سه پایه و خصلت تربیت کنید. محبت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم، محبت اهل بیت علیهم السلام و قرآن» در مقاله پیش‌رو در مورد محورهای این سه خصلت و چگونگی احیا و عمل به آن در خانواده توسط مادر اشاره خواهیم کرد.

کلیدواژه‌ها: مدیریت، بانوان، مهدویت، سبک مدیریتی.

Characteristics of Women's Management Style in Family Based on Mahdism Belief

Samanah Shaker

Abstract: One of the educational missions of the Mahdavi family is the generation of the believer in the scientific and practical sense of helplessness and the fulfillment of Imam Zaman's teachings. In the meantime, the mother in the family is sometimes directly involved in the good upbringing of children, such as Imam Hassan Wamam Hussein (PBUH). (Salat) Sometimes the indirect and half-hidden fulfillment of the existence of the dead, such as Prophet Khadijeh (peace be upon him), who sacrificed all his possessions for the exaltation of Islam, has a unique role in the process of historicizing and civilizing the creation of the Mahdavi community.. If the Imam of the era introduces his model Prophet Zahra Salamullah Ali. A woman in the Imam's family chooses to adopt the time-honored ε life style that leads to the Mahdavi family. The Prophet, the love of the Prophet (peace be upon him) will be mentioned in the following article on the axioms of these three traits and how the mother is resurrected and acted upon in the family.

Keywords: Management, Women, Mahdism, Management Style.

جلوه‌های رحمت حضرت ولی‌عصر در زندگی اجتماعی با استناد بر ادعیه فاطمه مرادی

چکیده

این مقاله به بررسی جلوه‌های سیمای حضرت ولی‌عصر علیه السلام پرداخته است. لذا از دلایل قرآنی و ادعیه و زیارات متقن بهره جسته است. این تحقیق بر آن است که جلوه‌های رحمانی حضرت ولی‌عصر علیه السلام چه در زمان ظهور و چه در زمان غیبت که برای بشر عصر خویش موجب رحمت و منافع مادی و معنوی زیادی هست، بیان کند. داده‌های اولیه این تحقیق بر اساس روش کتابخانه‌ای، گردآوری شده و تدوین آن بر اساس روش توصیفی می‌باشد. این تحقیق در مقابل ادله کسانی است که چهره خشونت‌آمیزی از حضرت را نشان داده‌اند. در این نوشتار به بیان شاخصه‌هایی اشاره شده که چهره خشونت را از حضرت برمی‌دارد و سبب جذب همه مردم به حضرت (چه مسلمان و چه غیر مسلمان) می‌شود. این شاخصه‌ها می‌تواند یا جزء شاخصه‌های شخصی باشد که در وجود خود حضرت هست یا جزء شاخصه‌های عمومی حضرت در مسائل فرهنگی یا اجتماعی یا اقتصادی باشد.

کلیدواژه‌ها: ادعیه، زیارات، ولی‌عصر، جلوه‌های رحمت

The manifestations of the mercy of Prophet Vali in social life

Based on the claim

Fatima Moradi

Abstract: This article examines the effects of the Prophet Vali Asr. He has therefore used the Qur'anic reasons and the Faithful Faith. This study seeks to explain the merciful effects of the Prophet (pbuh) both during his appearance and during his absence, which is a source of great mercy and material benefit to the people of his age. The basic data of this research have been compiled and edited by the library method. It is based on the descriptive method. And this research is in contrast to the arguments of those who have shown the violent face of the Prophet. Whether he becomes a Muslim or a non-Muslim, these attributes can be either part of the personal attributes that exist in the Prophet himself. Components of the Prophet's general attributes may be in cultural, social, or economic matters.

Keywords: Religion, Pilgrimage, Vali-e-Asr, manifestations of mercy

ویژگی‌ها و شاخصه‌های جامعه منتظر در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای علیه السلام

فرحناز قاسمی

چکیده: یکی از مسایل اساسی جامعه قبل از ظهور، تشکیل جامعه منتظر به دست معتقدان و پیروان امام غایب علیه السلام است. این جامعه، رابط و متصل‌کننده مردم به امام زمان علیه السلام و جامعه آرمانی مهدوی است. کاملاً درست است که نام جامعه مهدوی را «عصر حاکمیت نور و دانش» به مفهوم واقعی آن نام گذاریم، نه روزگاری را که ما در آن زندگی می‌کنیم که به‌راستی عصر اسارت انسان است. در زمانه ما فساد در همه جوانب زندگی میدان‌دار است. اختلاف طبقاتی، استعمار در شکل‌های جدید و تروریسم دولتی به نام مبارزه با تروریسم، تزییع حقوق انسان‌ها به نام دفاع از حقوق بشر و اشغال کشورهای اسلامی به نام دموکراسی، همه و همه گواه آن است که عدالت مرده و فضیلت و انسانیت کم‌رنگ شده است و باید مصلحی جامع و کامل ظهور یابد و به همه این امور پایان دهد و اجتماعی عادل و قرآنی بسازد. برای رسیدن به چنین جامعه‌ای نباید نشست و تماشا کرد؛ بلکه منتظران واقعی باید تلاش کنند و مقدمات آن جامعه مهدوی را فراهم سازند. بنا بر فرموده‌های گهربار رهبر فرزانه انقلاب، جامعه منتظر، جامعه‌ای دین‌مدار، ولایت‌محور، استوار، اخلاق‌مدار، بصیر، مقاوم، متحد، پرتلاش، عادل، به دور از فساد و آینده‌نگر است. وجود چنین شاخصه‌هایی سبب رهایی انسان از جهالت و سوق‌دهنده او به سوی جامعه آرمانی همراه با عدالت و معنویت و سعادت‌مندی است. در این نوشتار با تکیه بر منابع کتابخانه‌ای و با رویکردی توصیفی - تحلیلی، به بیان ویژگی‌ها و شاخصه‌های جامعه منتظر در اندیشه حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای علیه السلام می‌پردازیم.

کلیدواژه‌ها: شاخصه، جامعه منتظر، خامنه‌ای، مهدوی

Characteristics and Characteristics of the Society Awaiting Ayatollah Khamenei's Thought

Farahnaz Ghasemi

Abstract: One of the fundamental issues of the pre-emergent society is the formation of a community waiting for the believers and followers of the absent Imam. This community is the link between the people of Imam Zaman and the ideal Mahdavi community. It is perfectly appropriate to call the Mahdavi community the name of "the age of the rule of light and knowledge" in its true sense, not the day in which we live, which is truly the era of human captivity. In our time, corruption is rampant in all aspects of life. Class differences, colonialism in new and exotic forms, and state terrorism in the name of combating terrorism, human rights abuses in the name of human rights, and the employment of Islamic countries in the name of democracy all bear witness to the diminished justice and virtue and humanity. It is and must come to a complete and complete compromise, ending all these things and building a just and Qur'anic society. To reach such a society, one must not sit and watch, but the real waiters must strive to provide the Mahdavi community with its facilities. Based on the essentials of the prudent leader of the waiting society revolution, it is a religious-oriented, provincial-centered, solid, ethical-oriented, visionary, resilient, united, hard-working, just, corruption-free, prospective. The existence of such attributes emancipates man from ignorance and leads him to an idealistic society with justice, spirituality and prosperity. In this article, based on library resources and with a descriptive and analytical approach, we address the expression and characteristics and characteristics of the community waiting for Ayatollah Khamenei's thought.

Keywords: Attribute, Waiting Community, Khamenei, Mahdavi.